

eskişehir 2013

TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR BAŞKENTİ

TÜRK DİVAN ŞİİRİ

TÜRK DİVAN ŞİİRİ

Eskişehir 2013
Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı

SUNUŞ

Bizim için şiir, tarihimizle birlikte var olan en eski iletişim dilimizdir. Duyguların sözle ifadesi olan şiir sanatı, duyguları zengin Türk Milleti'nin en başarılı olduğu alanlardan biridir. Yazının henüz kullanılmadığı dönemlerde, hikmetin ve bilginin aktarılmasında şiir sanatının etkin söylemi hayati önem taşıyordu. Az sözle çok şey anlatmak için şiirin efsunlu dünyasına müracat ediliyordu. Böylece kolay ezberlenen ve hafızada kolay tutulan bir yöntemle bilgi ve değerler kuşaktan kuşağa taşınıyor ve geniş bir coğrafyada yankılanıyordu.

Günümüzde şiir "imgelerle konuşma sanatı" olarak tanımlanmaktadır. "İmge" ise "sözcüklerle görüntü çizme sanatı" diye tarif edilmektedir. Demek ki şiir duygulara hitap eden ve iç dünyamızda tarifi mümkün olmayan bambaşka dünyalar oluşturan efsunlu bir sanattır. Bu anlamda şiir insanı geliştiren, yetiştiren bir tekamül sürecidir. İç dünyamızı derinleştiren ve zenginleştiren bu sanat insani vasıflarımızı yücelten bir etkiye sahiptir. Bunun en güzel örneği Yunus Emre'nin dizelerinde dile getirildiği gibi "Bir ben vardır bende, benden içeru" mısraları ile kendini göstermektedir.

"Her âdem bir âlem" demiş atalarımız. İşte bu âlemin keşfi ancak şiirle gerçekleşmektedir. Bu yüzden her seviyeden insanımız hayatının bir döneminde mutlaka şiire ilgi duymuş ve şiiri yaşamıştır. Bu nedenle olsa gerek bizim kültürümüzde şiir sanatı bir çok alt ve yan dallara ayrılmış ve çeşitlenmiştir. Bir zenginlik olarak karşımıza çıkan bu durum farklı renk ve farklı kokularda çiçeklerle donanmış geniş bir bahçeyi andırmaktadır.

Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti faaliyetleri kapsamında tarihi ve kültürel zenginliklerimizin tespiti ve bunların gündeme getirilmesi çalışmalarına ayrı bir özen

göstermekteyiz. Edebi sanatlarımız içinde müstesna bir yer tutan şiir sanatımızın zenginliklerine küçük bir ayna tutmak ve bu husustaki birikimlerimizden bir demet sunmak amacı ile sizler için bir dizi şiir kitabı hazırladık.

Geniş bir coğrafyada zaman içinde oluşmuş, özü aynı ama renkleri kokuları ve tatları ile bir birinden farklı yedi ayrı şiir kitabını sizlere sunuyoruz. Amacımız günlük telaşlar içinde bakmaya fırsat bulamadığımız bu zenginliğimizi bir nebze sizlere hatırlatmak. Çünkü her biri bir derya olan bu şiir türlerimiz keşfedilmeyi bekleyen birer hazine gibi karşımızda duruyor. Bu kitaplar ise bu deryalara açılan küçük birer kapı gibi sizlere sunuluyor.

- Türk Halk Şiiri
- Türk Tekke Şiiri
- Türk Divan Şiiri
- Tanzimat Sonrası Türk Şiiri
- Cumhuriyet ve Sonrası Türk Şiiri
- Kıbrıs ve Balkanlar'da Türk Şiiri
- Orta Asya ve Kafkaslar'da Türk Şiiri

Yedi kitaptan oluşan bu şiir seçkisinin duygu dünyamızda yeni ufuklar açması ve şiirle zenginleşen gönüllerimizde bir esenlik kaynağı olması dileği ile hepinizi saygı ve sevgi ile selamlıyor, bu süreçte emeği geçen tüm dostları tebrik ediyorum.

Güngör Azim TUNA
Eskişehir Valisi

ÖNSÖZ

Türklerin İslâm dinine girmesinden itibaren şiirimiz üç ana koldan yürüyüşünü sürdürür. Bunlardan birisi Orta Asya sözlü halk şiirinin devamı niteliğindeki Halk Şiiri, diğeri ise özellikle tekkeler çevresinde gelişen Tekke Şiiri bir diğeri ise Divan Şiiridir. Aralarındaki dil, üslup farklılıklarına rağmen üçü de aynı kültür ve yaşayışın, aynı medeniyet değerlerinin ifadesi olurlar.

Şiirimizin dil, konu, söyleyiş tarzı itibariyle devri içinde en zengin damarı olan Divan Şiiri, varlığını uzun süre devam ettirir. 11. yüzyıldan 19. yüzyıl sonlarına kadar çok sayıda şair yetiştiren Divan şiiri, Batı'ya yönelişimizle birlikte yerini başka şiir anlayışlarına bırakır. Ama etkileri şiirimizden hiçbir zaman kaybolmaz. En modern tarzda yazan bir şair bile bu zengin gelenekten beslenmek zorunda hisseder kendini. Bunun sonucu olarak da bugün eğer bir Türk Şiirinden bahsediyorsak Divan Şiiri de tıpkı Halk ve Tekke şiiri gibi bu şiiri besleyen en önemli kaynaktır.

İşte bu kitapla bu önemli şiir geleneğimize bir kapı aralamak ve onu bugünün insanına en seçkin örnekleriyle sunmak istedik. Konuyu üç bölüm halinde ele aldık. İlk bölümde Divan Şiiri hakkında ansiklopedik bilgiler sunduk. Adından başlayarak dili, muhtevası, nazım şekilleri ve türleri, tarihsel gelişimi hakkında bilgiler verdik. İkinci bölümde, konuya eğilen bilim ve edebiyat insanlarının makalelerinden örnekler yer aldı. Böylece okura farklı yazarların Divan Şiir hakkındaki bilgi ve görüşleriyle farklı anlama pencereleri açmak istedik. Bu anlamda yazılarından istifade ettiğimiz bütün yazarlarımıza burada teşekkür etmeyi yerine getirilmesi gereken bir görev telakki etmekteyiz.

Kitabın üçüncü ve son bölümünde ise Divan Şiirinin en seçkin temsilcilerini kısa biyografileri ve eserlerinden seçtiğimiz örneklerle bir araya getirdik. Biliyoruz ki Divan şiirinin bugünün okuru için en önemli problemi dilidir. Türkçe, zaman içinde sadeleştiği için Divan Şiirinin dili onu anlamada karşımızda bir engel oluşturmaktadır. Bunu en aza indirebilmek için de aldığımız örneklerin orijinal metinleri günümüz Türkçesiyle de ifade etmeye çalıştık.

Dileğimiz, bu kitaba muhatap olan okuyucunun, bu zengin şiir geleneğimizi en iyi şekilde tanıma ve anlama imkânı bulmasıdır.

Gazellerin, kasidelerin, rubailerin, şarkıların içinde yine Türkçenin içine aldığı Arapça ve Farsça kelimelerle birlikte nasıl bir ifade gücü oluşturduğunu böylece hep birlikte görmüş olacağız. Tanpınar'ın dediği gibi "Mazi, daima konuşur." Bu yüzden bu sese kayıtsız kalamazdık. Bu kitap işte böyle bir niyetin ve çabanın ürünü olarak karşınızda. Dileğimiz odur ki yine Tanpınar'ın "devam ederek değişmek, değişerek devam etmek" şeklinde özetlediği devam fikrini gelecek yüzyıla giderken de sürdürelim ve bu zengin gelenekle gelecek için daha emin adımlar atalım.

M. Selim EREN

İÇİNDEKİLER

1.BÖLÜM

TÜRK DİVAN ŞİİRİ ÜZERİNE

Genel anlamda Divan Edebiyatı özel anlamda Divan Şiiri, Türklerin İslam dinini kabul etmelerinden sonra oluşan edebiyatımızın/şiirimizin adıdır. XI. yüzyılda Karahanlılar devrinde Maveraünnehir'de başlayan bu edebiyat XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu sahasında gelişti.

Divan Edebiyatının adı:

Bu edebiyata "Divan edebiyatı" denilmesinin sebebi, şairlerin manzumelerini topladıkları eserlere "divan" adı vermeleridir. Bu edebiyatın başka adları da vardır. Saray ve çevresinde oluştuğu için "Saray edebiyatı", "Enderun Edebiyatı"; mensupları ve hitap ettikleri kitle dolayısıyla "Havas(aydın) edebiyatı", "Yüksek Zümre Edebiyatı"; İslam medeniyeti etkisindeki en eski edebiyat olduğu için "Eski Edebiyat", yine İslâm etkisinde oluştuğu için "Ümmet Çağı Türk Edebiyatı"; sanat kurallarına sıkı bağlılığından dolayı da "Klâsik Edebiyat" isimleriyle de anılır.

Divan Şiirinin coğrafyası:

Divan edebiyatı coğrafyası Osmanlılar ile sınırlı değildir. Harezm, Hakanî, Çağatay ve Azerî sahasında da Divan edebiyatı dâhilinde eserler verilmiştir.

Divan Şiirinin devreleri:

Kuruluş Devri: Başlangıçtan Fâtih devrine kadar (1250–1451)

Geçiş Devri: Fatih ve II. Beyazid zamanları (1451-1512)

Klasik Devir: Yavuz Sultan Selim-I. Ahmed devrine kadar (1512-1603)

Sebk-i Hindi Devri: I. Ahmed, IV. Murad, IV. Mehmed devri

Yerlileşme Devri: Sabit ve Nabi'den başlayarak III. Ahmed devrinden Tanzimat'a kadar.

Divan Şiirinin dili:

Müslümanlığın kabulü ile Arap ve Fars dilleri Osmanlı toplumunda etkili olmaya başladı. Medreselerde okutuldu. Arapça, bilim dili; Farsça edebiyat dili olarak benimsendi. Türkçe'nin de bu iki dile eklenmesiyle ortaya Osmanlıca denilen karma bir dil çıktı. Divan edebiyatı sanatçıları bu yüzden eserlerini Osmanlıca denilen bu dille verdiler.

İstanbul başkent oluncaya kadar divan şiirinde Türkçe kelimelerin oranı çok fazladır. İstanbul başkent olunca durum değişti. Türkçe kelimeler, yerlerini yavaş yavaş Arapça ve Farsça kelimelere bıraktı. Dildeki bu değişme divan şairlerinin zamanla halktan dil olarak kopmalarına neden oldu. Ancak yerlileşme devrinde Türkçe kelimeler yeniden şiire girmeye başladı.

Divan edebiyatı, sadece diliyle değil biçimi ve muhtevası ile de İslâmî bir edebiyattır. İslâmiyet'in insan, hayat ve dünya anlayışına dayanır. İslâm estetiği çerçevesinde şekillenmiştir. Bu estetik çerçevesinde ilk eserleri Arap ve Farslar verdikleri için Divan edebiyatı da bu iki edebiyatı taklitle başlamış, sonradan asıl kimliğini kazanmıştır. Dini muhtevalı eserler yanında din dışı eserler de verilmiştir.

Divan Şirinin dayandığı kaynaklar:

Divan edebiyatının dayandığı temel kaynaklar şunlardır:

a-Kur'an-ı Kerim

b-Hadis-i Şerifler

c-İslâmi ilimler (tefsir, hadis, kelâm, fıkıh, siyer…)

d-Tasavvuf ve evliya menkıbeleri

e-Peygamberler tarihi (kıssalar, mucizeler, efsane ve rivayetler)

f-İslâm tarihi

g-İran mitolojisi

h-Türk tarihi

ı-Milli ve mahalli unsurlar

i- Devrin geçerli ilimleri

j-Edebiyat bilgileri

k-Arapça, Farsça ve Türkçeye ait dil bilgileri

l- Deyimler, atasözleri

Divan Şiirinin hitap ettiği çevre:

Gerek İslamiyet'ten önceki Türk tarihinde gerekse Selçuklu ve Osmanlı çağlarında sanatçıları, bilginleri korumak, desteklemek bir gelenekti. Bu sebeple bilim ve sanatla uğraşanlar, ihtiyaç duydukları ilgi, destek ve gerekli imkânları yöneticiler katında saraylarda, konaklarda bulmuşlardır. Devletin sanat ve bilim hayatına bir desteği olarak anlaşılması gereken bu durum sebebiyle Divan edebiyatı sadece bizim ülkemizde değil bütün dünyada önekleri görülebileceği gibi saray ve çevresinde oluşmuştur. Öte yandan bu edebiyatın mensupları medreselerde öğrenim görmüş insanlardı. Bu tarihi ve tabii şartlar sebebiyle divan edebiyatı öncelikle seçkinlere, okumuşlara, yönetici sınıfa hitap eden bir edebiyattır. Ama halk ve geniş kitlelere tamamen yabancı olduğunu söylemek de gerçeği gizlemek olur. Halk çevresi de kısmen de olsa bu edebiyatla ilgilenmiştir.

Divan Şiirinin felsefesi:

Divan şairleri ortak malzemeyi işlerler. Bu yüzden dünya görüşlerinde bir farklılık görülmez. Hepsi, asırlar boyunca aynı fikirleri değişik biçimlerde söylemişlerdir. Bu felsefeyi dünyayı geçici bir âlem olarak görmek şeklinde özetleyebiliriz. Öte yandan çok önem verilen bir konu da aşktır. Bu aşk, onulmaz bir dert olarak kendini gösterir. Ama şair, bundan şikâyetçi değildir. Aşkın muhatabı olan sevgili ise ay yüzlü, boyu selvi, saçları sümbül, yanakları lâle yahut gül, gözleri nergis, kaşları yay, kirpikleri ok, dişleri inci, çene çukuru kuyu, beli kıldan ince, dudağı, ölmezlik suyu, ayağının tozu, sürme olarak vasıflandırılır. İlkbahar yani gül mevsimi, sevgili ile birlikte olma ve şarap içme zamanıdır. Sevgili, âşığa hep eziyet eder. Şairse hep acı çeker.

Divan Şiirindeki yaygın semboller:

Mazmun adı verilen semboller divan şiirinde önemli bir yer tutar. Bunlardan en çok kullanılanlar şunlardır:

a-Gül: Sevgiliyi temsil eder.

b-Bülbül: Çaresiz âşığın sembolüdür.

c-Dünya: Gelip geçici bir konak olarak ele alınır.

d-Pîr-i mugan: Bilge. Gerçeği mecazen şarapta, hakikatte ise Allah sevgisinde bulmuş bir rehberdir.

e-Meyhane: Mecaz olarak meyhane, hakikatte dergah.

Divan Şiirinin biçim özellikleri:

a- Sanat kurallarına sıkı sıkıya bağlıdır.

b- Dili Osmanlıcadır.

c- Beyit bütünlüğüne dayanır.

ç- Aruz ölçüsü kullanılmıştır.

d-Söz ve anlam sanatlarına çokça yer verilir.

e-Mazmunlara (klişeli anlatım) önem verilmiştir.

f-Soyut ve zihni bir edebiyattır.

g-Parça güzelliği esastır.

h-Sanat endişesi ön plandadır.

i-Mecazlara çokça yer verilir.

j-Kesin kurallara dayalı bir kafiye anlayışı vardır.

Divan Şiirinin muhteva özellikleri:

a- Özünde İslâm inancına, hayat ve insan görüşüne dayalıdır.

b-İslâm estetiğine göre şekillenmiştir.

c-Temel konu soyut aşktır. Bunun yanında tabiat, toplum, rindlik, din, yiğitlik, ölüm konuları da işlenir.

d-Sevgili ifadesi içinde daha çok Allah kastedilir.

e-Konuların ele alınışını tasavvufi anlayış belirler.

f-Soyut bir perspektiften de olsa hayatı, kültürü, insanlığı dışlamaz. Onlara da yer verir.

g-Söz musikisi önem taşır.

DİVAN ŞİİRİ NAZIM BİÇİMLERİ

A-Beyitlerle kurulanlar:

a-GAZEL: Aşk, şarap ve tabiat güzelliklerini terennüm eden şiirlerdir. 5-9 beyit arasında değişir. Divan şirinini en çok sevilip kullanılan nazım şeklidir. Beyit sayısı 5 ile 15 arasında değişir. Ama genelde bu sayı 5, 7, 9 beyittir. İlk beyit kendi arasında kafiyelidir. Gazelin ilk beytine matla(doğuş yeri), son beytine "makta" (bitiş, kesiliş yeri) denir. Şairin isminin geçtiği beyit ise "taç beyit" olarak adlandırılır. Gazelin en güzel beytine "beytü'l-gazel" yahut "Şah beyit" denir. Gazelde genelde anlam bütünlüğü aranmaz, anlam beyitte tamamlanır.

Bir gazelin bütününde aynı konu işleniyorsa, böyle gazellere "yek-ahenk" gazel denir. Bütün bir şiirin aynı söyleyiş güzelliğine sahip olduğu gazeller ise "yek-âvâz" gazel olarak adlandırılır. Divan edebiyatı şairleri bütün maharetlerini gazelde ortaya koyarlar. Büyük şair olmanın en büyük ölçütü gazellerdir. Fuzûlî, Bâkî, Nedim, Necati, Şeyh Galip, Taşlıcalı Yahya Bey vb. gazelin önemli isimleridir.

GAZEL

Şükrâne senin yoluna bin cân ola bir gün
Kim hazretine ermeğe imkân ola bir gün

Aşkın yoluna ok gibi can doğruluk eyler
Tâ kaşlarının yayına kurbân ola bir gün

O zülf-i perîşan bana görsen neler eyler
Demez bana kim gönlü perîşân ola bir gün

Ağyârı sürüp gönlüm evin halvet edindim
Tâ kim gele ol yâr ana mihmân ola bir gün

Ey bülbül-i dilhaste melûl olma kafeste
Kim menzilin ol bağ ü gülistân ola bir gün

Hem bâd-ı sabâ ere beşâret vere gülden
Hem gonce dahi gül gibi handân ola bir gün

Hicrân sonucu vasla dönüp şâdola Dâî
Bu gamdan onun derdine dermân ola bir gün

Ahmed-i Daî

b-KASİDE: Övgü yahut yergi şiirleridir. Kasidelerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: Din ve devlet büyüklerini övmek veya yermek amacıyla yazılan şiirlerdir. En az 15 en çok 99 beyitten oluşur. Ama genellikle 33 ile 99 beyit arasındadır. İlk beyitteki mısralar kendi arasında, diğer beyitlerdeki mısraların birincisi serbest, ikincisi ise birinci beyitle uyaklıdır. Aruz ölçüsünün değişik kalıplarıyla yazılabilir. Gazelde olduğu gibi

ilk beyite "matla", son beyte "makta", şairin mahlasının geçtiği beyte "taç beyit" denir. Kasidenin en güzel beyitine "beytü'l-kasid" denir.

Kasidede Fahriye ve Tegazzül dışında diğer bölümlerin olması zorunludur. Kasidelerin özel bir adı yoktur. Kasideler, Nesib bölümünde işlenen temaya, uyağın son harfine veya rediflere göre ayrılır. Kasidenin en ünlü şairleri; Nef'i, Baki, Fuzûlî, Ahmet Paşa ve Nedim'dir**.** Kasideler konularına göre de sınıflandırılır. Buna göre Allah'ın birliğini anlatan kasidelere "Tevhid", Allah'a yalvarmak, dua etmek amacıyla yazılan kasidelere "Münacat", Peygamberimizi övmek için yazılan kasidelere "Naat", devrin ileri gelenlerini övmek için yazılan kasidelere "Methiye", devrin yöneticilerini eleştirmek için yazılan kasidelere ise "Hicviye" denir.

KASİDE

Bu şehr-i Sitanbûl ki bî-misl ü behâdır
Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedâdır
Bir gevher-i-yekpâre iki bahr arasında
Hurşîd-i cihân-tâb ile tartılsa sezâdır

Altında mı üstünde midir cennet-i a'lâ
Elhak bu ne hâlet bu ne hoş âb u hevâdır

İnsâf[ı] değildir anı dünyâya değişmek
Gülzâr[ı]ların cennete teşbîh[i] hatâdır

İstanbul'un evsâfını mümkün mü beyân hiç
Maksûd[ı] hemân sadr-ı kerem-kâra senâdır

Ez-cümle Nedîmâ kulun ey Âsaf-ı devrân
Müstağrak-ı lütf u kerem ü cûd u atâdır

Nedim

c-MESNEVİ: Divan şairlerinin manzum hikaye ve ahlaki konularda yazdıkları şiirlerin bulunduğu eserlerdir. Mesnevi İran edebiyatının ürünüdür. Ancak Türk edebiyatına ait mesneviler en az İran edebiyatındakiler kadar güzeldir. Mesnevi'de her beyit kendi içinde uyaklıdır. Divan şiirinin en uzun nazım biçimidir. Aruzun kısa kalıplarıyla yazılır. Beyitler arasında anlam bütünlüğü vardır. Bir mesnevi çeşitli bölümlerden oluşur. Bunlardan ilki "önsöz" anlamına gelen "Dibace" bölümüdür.

Bunu Allah'ın birliği ve bütünlüğünün anlatıldığı "Tevhid", Allah'a yalvarış ve yakarışların yer aldığı "Münacat" bölümü takip eder. Daha sonra "Naat" bölümü yer alır. Bu bölümde Hz. Muhammed övülür. Miraç olayının anlatıldığı "Miraciye", genellikle dört halifenin övüldüğü "Medh-i Çihar-yâr-i Güzîn" bölümü yer alır. Her kasidede eserin sunulacağı kişiye ait de bir bölüm bulunur. Bu bölüme de "Methiye" adı verilir. Sonra "Sebeb-i Telif" bölümünde Mesnevi'nin yazılış nedeni belirtilir. Asıl konu ise "Âğâz-ı Dâstan" bölümünde anlatılır. Son bölüm ise Mesnevi'nin bittiğini belirten "Hatime" bölümüdür.

Mesneviler konularına göre de sınıflandırılır: Bunlar, Destanlar, savaş ve kahramanlık konularını işleyen mesneviler (İskendernâme, Şehnâme), aşk hikayelerini konu alan mesneviler (Vamık-u Azra, Hüsrev-ü Şirin….), dinî ve tasavvufî konulu mesneviler (Vesiletü'n-Necat, Hüsn ü Aşk, Leyla vü Mecnun...), ahlakî konulu didaktik mesneviler (Hayriyye, Hayrabad, Kutadgu Bilig...), şehirleri anlatan mesneviler (Şehrengiz-i Bursa, Hubannâme...), eğlence ve düğünleri anlatan mesneviler (Surnâme….) ve mizahi ya da eleştirel mesneviler'dir. (Harnâme...)

MESNEVÎ

dîbâce-i eş'âr-ı gül-i sad-berg

Seherden seyre vardum murgzâra
Hezârân murg gördüm geldi zara

Gül ü lâleyle zeyn olmış çemenler
Oyuna girdi gönlekcek semenler

Çü gördüm nakş-ı erjeng oldı sahra
Edüp bir nice rengîn şi'r peyda

Kadem basdum izâr-ı mihr ü mâha
Ki tâ erdüm cenâb-ı Pâdişâha

Yüzüm sürüp çemenler gibi hâke
Du'âlar eyledüm ol zât-ı pâke
Oluban bîd bergi gibi lerzân
Nihâl-i erguvan-veş derledüm kan

Sunup bu nazmı dest-i Şehriyâra
Gül-i sad-bergi irgürdüm bahara

Hayalî Bey

d-KIT'A: Genellikle dört mısradan oluşur. Sadece ikinci ve dördüncü dizeleri birbiriyle uyaklı iki beyitlik nazım biçimidir. Kıtalar genellikle dörtlük adıyla adlandırılır. Beyitler arasında anlam birliği bulunur ve beyitler birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Kıtaların konusu çok değişiktir. Hemen her konuda kıta yazılabilir.

KIT’A

İlm kesbiyle pâye-i rif’at
Ârzû-yı muhâl imiş ancak
Aşk imiş her ne var âlemde
ilm bir kîl ü kâl imiş ancak

Fuzulî

KIT’A

Dost bağından belalı bülbüle bir gül yeter
Gözlerim kan ağlasın tek yüzüme bir gül yeter
Gerçi söz bağında çok nev-ruz olur güller biter
Bir gül-istandan nişan vermeğe birkaç gül yeter

Ahmed Paşa

KIT’A

Hayalinden gelir gam hatıra cânâneden gelmez
Sitem hep aşinalardan gelir, bigâneden gelmez
Umarsın bir nevaziş, açtığı bin zahm için amma
Bu insaniyet ey dil, gamze-i cânâneden gelmez

Nabi

e-MÜSTEZAD: Bir gazelin her dizesine kısa bir dize ekleyerek oluşturulan şiir biçimidir. Başka bir deyişle bir uzun ve bir kısa mısradan oluşan gazellere denir. Eklenen bu kısa dizeye “ziyade” denir. Ziyadeler dizeden sayılmadığı için iki uzun iki kısa dizeden oluşan dört dize bir beyit sayılır. Kısa dizeler okunsa da okunmasa da beytin anlamı bir bütün oluşturur. Ziyadesi bir satırdan fazla olan müstezadlar da vardır.

MÜSTEZAD

Bülbül yetişir bağrımı hûn etti figânın
Zabt eyle dehânın

Hançer gibi deldi ciğerim tîğ-ı zebanın
Te'sîr-i lisânın

Âh etse nola bülbül-i dil meşhedim üzre
Tâ mahşer olunca

Çok çekti gam-ı harını gül-zâr-ı cihanın
Bu bâğ-ı fenanın

İzzet ne şeker çiğnedi tûtî gibi bilmem
Açmış yeni bir söz

Reşk ile sulandı yine ağzı şu'arânın
Sınf-ı husemânın

İzzet Molla

B-Bentlerle Kurulan Nazım Biçimleri

a-RUBAİ: Edebiyatımıza İran Edebiyatından geçmiştir. Özel vezinlerle söylenen dört mısralık şiirlerdir. Rubailerde aşk, şarap, dünyanın türlü nimetlerinden yararlanma, hayatın anlamı ve hayat felsefesi, tasavvuf ve ölüm gibi konular işlenir. Kendine özgü bir ölçüsü olan 4 dizelik (mısralık) nazım birimidir. Rubailerde birinci, ikinci, dördüncü dizeler uyaklı, üçüncü dize serbesttir. İki beyitlik kıtalar biçiminde yazılmış rubailer de vardır. Rubailer genellikle mahlassız şiirlerdir. Ve divan şairlerinin divanlarının sonunda "rubaiyyat" başlığı altında sıralanırlar. Bu türün tartışmasız en büyük şairi Ömer Hayyam'dır. Türk edebiyatında Mevlâna, Kara Fazli, Fuzûlî bu türün ilk önemli örneklerini verdiler. Daha sonraki asırlarda Azmizâde Haletî, yazdığı bin kadar rubai ile en büyük Osmanlı rubai şairi olarak tanındı.

RUBAİ

Ya Rab dilimi sehv-ü hatâdan sakla
Endîşemi tezvîr-ü riyâdan sakla
Basdım reh-i vâdî-i rubâîye kadem
Tan'ı har-ı nâdân-ı dü-pâdan sakla

Nef'i

Luft ile şem'i ümîdimi rûz eyle
İkbâlimi tevfîk ile firûz eyle
Leylâ gibilafzımı dil- efrûz eyle
Mecnûn gibi nazmımı çiğer-sûz eyle

Fuzûlî

Esrârını dil zaman zaman söyler imiş
Hengâme-i gamda dâstan söyler imiş
Aşk ehli olup da mihnet-i hicrâne
Ben sabr iderin diyen yalan söyler imiş

Azmizâde Haletî

b-TUYUG: Divan şiirine Türklerin kazandırdığı bir nazım şeklidir. Dört mısradan oluşur. Bu yüzden şekil olarak rubaiye benzer. Halk edebiyatındaki mani ve İran edebiyatındaki rubainin etkisiyle oluşmuş denebilir. Rubaiden sadece ölçüsü yönüyle ayrılır. Bazı tuyuglarda dört dize de kafiyeli olabilir. Rubailerde işlenen konular tuyuğda da işenir. Az sözle çok şey anlatılmaya çalışılır. Yoğun şiirlerdir. Bu türün en önemli temsilcisi Kadı Burhaneddin'dir. Ayrıca Nesimi de tuyuğ örneklerini bolca vermiştir.

TUYUG

Çün senindir her ne kim var ey gönül
Kimden umarsın atâ, var ey gönül
Çün yetersin sen sana yâr ey gönül
Yârini bil olma ağyar ey gönül

Nesîmî

Gözü cân esrütmeğe hammâr imiş
Kaşı gönül yıkmağa mi'mâr imiş
Diledim hâlim ki gözüne diyem
Turfa budur gözleri bîmâr imiş

Kadı Burhaneddin

c-MURABBA: Her bendi dörder mısradan oluşan yani nazım birimi dörtlük olan manzumelerdir. Bent sayısı 3 ila 7 arasında değişir. Nazım birimi dörtlük olan nazım şekillerinden biridir. Her konuda murabba yazılabilir. Ancak dini ve didaktik konular ile övgü, yergi, manzum mektup, mersiye vs. türlerde murabba nazım şekli daha çok kullanılmıştır. Önemli murabba şairleri Aşkî, Muhibbî, Hayretî, Taşlıcalı Yahya Bey ve Fuzûlî'dir.

MURABBA

Geçti cânânın firâkı cânıma
Tîr-i cevri gibi girdi kanıma
Nâleden bir kimse gelmez yanıma
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma

Bahr-i aşkına olal'dan âşinâ
Yad oluptur cümle-i âlem bana
Yalınız kaldım garîb ü mübtelâ
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma

Yaktı yandırdı beni nâr-ı firâk
İşidenlerden ırak olsun ırak
Hey ne müşkil derd olur bu iştiyâk
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma

Derd-i mendine şefâat eylesin
Hâtırım sorsun inâyet eylesin
Bî-vefâlıktan ferâgat eylesin
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma

Âşık olal'dan ana leyl ü nehâr
Aşkım artar eksilir sabr u karâr
Olmasın Yahyâ gibi mahzûn u zâr
Söyle ey bâd-ı sabâ cânânıma

Yahya Bey

d-ŞARKI: Divan şiirinde bestelenmeye uygun ölçü kalıpları ile yazılan ve çoğunlukla 4 dizelik bentlerden oluşan nazım biçimidir. 5 ya da 6 dizelik bentlerden de oluşabilir. Aşk, sevgili, ayrılık, içki, eğlence gibi konularda yazılır. Geniş halk kitlelerine hitap ettiğinden dili genelde sadedir. Nazım birimi, kafiye şeması bakımından koşmaya benzer. Ölçü, beste, dil ve anlatım yönünden koşmadan ayrılır. Divan edebiyatının ilk şarkı yazarı Nailî-i Kadim'dir. Nedim, Enderunlu Vasıf da bu türün en güzel örneklerini vermiştir. Şarkının çok önemli bir özelliği de Divan şiirine Türklerin kazandırdığı bir nazım şekli olmasıdır.

ŞARKI

Çözülme zülfüne ey dil-rübâ dil bağlayanlardan
Kaçınma âteş-i aşkınla bağrın dağlayanlardan
Düşer mi ictinâb etmek seninçün ağlayanlardan
Sirişk-i çeşmimin bak farkı var mı çağlayanlardan

Gelüb vakt-i bahâr âlem safâ-yı gül-şen etdikde
Nevâ-yı bülbülü gûş-i gül-i ra'nâ işitdikde
Uyub ahbâba sen de seyr-i Sa'd-âbâd'a gitdikde
Sirişk-i çeşmimin bak farkı var mı çağlayanlardan

Senin bir reng-i zîbân var ki gül-berg-i izârında
Bulunmaz gül-sitân-ı âlemin bâğ-ı bahârında
Otur ihrâma ârâm et bir az havzın kenârında
Sirişk-i çeşmimin bak farkı var mı çağlayanlardan

Hevâ-yı perçeminle başka bir hâlet olur serde
Yeni başdan misâl-i Vâsıf uğratdın beni derde
Gamınla gerçi çokdan ağlarım ammâ bugünlerde
Sirişk-i çeşmimin bak farkı var mı çağlayanlardan

Enderunlu Vasıf

e-TERKİB-İ BEND: Gazel şeklinde yazılmış bentlerden meydana gelir. Yaşamdan, talihten şikayet; felsefi düşünceler, dini, tasavvufî konular ve toplumsal yergilerin işlendiği şiirlerdir. En az beş en fazla on bentten oluşur. Her bentte beş ila 10 beyit bulunur. Bentlerin kafiye düzeni gazele benzer. Hemen her türlü konunun ele alınabildiği bu nazım şekli edebiyatımızda çok kullanılmıştır. Bu türde sosyal konular, din, tasavvuf ve felsefe konuları, rahatlıkla anlatılmıştır. Ancak terkib-i bendin başlıca konusu mersiyedir. En önemli terkib-i bend şairi Bağdatlı Ruhi'dir. Tanzimat şairi Ziya Paşa da önemli bir isimdir.

TERKİB-İ BEND (17. bend)

Verdik dil ü cân ile rızâ hükm-i kazâya
Gam çekmeyiz uğrarsak eğer derd ü belâya

Koyduk vatanı gurbete bu fikr ile çıkduk
Kim renc-i sefer bâ'is ola izz ü alâya

Devreylemedik yer komadık bir nice yıldır
Uyduk dil-i dîvâneye dil uydı hevâya

Olduk nereye vardık ise aşka giriftar
Alındı gönül bir sanem-i mâh-likâya

Bağdad'a yolun düşse ger ey bâd-ı seher-hîz
Âdâb ile var hizmet-i yârân-ı safâya

Rûhiyi eğer bir sorar ister bulunursa
Derlerse buluşdun mı o bî-berg ü nevâya

Bu matla'-ı garrâyı okı ebsem ol andan
Ma'lûm olur ahvâlimiz erbâb-ı vefâya

Bağdatlı Ruhi

f-TERCİ-İ BEND: Biçim ve uyak bakımından terkib-i bende benzer. En az beş, en fazla on beş bentten oluşur. Her bentte beş ila on beyit bulunur. Her bendin sonunda vasıta beyti denen bir beyit vardır. Her bendin sonundaki vasıta beyiti aynıdır. Terci-i bendin terkib-i bentten farkı vasıta beyitlerinin her bendin sonunda aynen tekrarlanmasıdır. Bu sebeple bentlerde işlenen konular asında bir uyum olmak zorundadır. Yani konu bütünlüğü vardır. Genellikle Tanrı'nın gücü, evrenin sonsuzluğu, doğanın ve yaşamın karşıtlıkları işlenir. Ayrıca terkib-i bentte işlenen yaşamdan ve talihten şikâyet; felsefi düşünceler, dini, tasavvufi konular ve toplumsal yergiler de terci-i bentte işlenir. Şiirimizdeki en önemli temsilcisi Baki ve Tanzimat şairlerinden Ziya Paşa'dır.

TERCİ-İ BEND (5. Bend)

Gül gibi halkı nesîm-i hulkı handan eylesün
Nevbahâr-i adli âfâkı gülistan eylesün

Âsumânun gûşe-i bâm-ı zümürrüd-fâmına
Kadri tâvûsı çıkup gün gibi cevlân eylesün

Kârgâh-ı dîn ü devletde düşen duşvâr işin
Hak Te'âlâ hazreti lutfından âsân eylesün

Târ-ı zülf ü turra-i hûbân-ı müşgîn-mû gibi
Sâl-i ikbâlin Hudâ bî-hadd ü pâyân eylesün

Karşusında ayagun tursun mülûk el baglasun
Kendü çıksun bârgâh-ı adle divân eylesün

Şevket-i İskender! dârât-ı Dârâ bî-kusûr
Mesnedün şimdengeru taht-ı Süleyman eylesün

Mülk-i Mısra nitekim bir bendesin sultân ider
Bir kulın salsun diyâr-ı Çîne hâkân eylesün

Sâye-i Yezdan penâh-ı dîn ü devlet Hân Murâd
Dâver-i devrân mu'izz-i saltanat Sultân Murâd

Baki

g-MUHAMMES: Her bendi beş dizeden oluşan nazım biçimidir. İlk bendin 5 dizesi birbirleriyle, sonraki bendlerin son bir ya da iki dizesi ilk bend ile uyaklıdır. Muhammeslerde çoğunlukla felsefi düşünceler, tasavvuf konuları ele alınır. Bu türde en çok Muhibbi (Kanuni Sultan Süleyman) eser vermiştir. Muhammes her konuda yazılabilir. Felsefî bir fikir, bir düşünce, bir dünya görüşü, övgü, aşk, sevgiliyi özleyiş muhammeslerin konusu olabilir. Son bendde şairler mahlaslarını söylerler. Fuzulî,

Taşlıcalı Yahya Bey, Şeyh Gâlib, Hoca Neş'et, Enderunlu Vâsıf ve Şeref Hanım bu tarzın önemli şairleridir.

MUHAMMES

Ten bozuldu eşk-i çeşm-i hûn-feşânumdan menüm
Köydi can gönlümdeki sûz-ı nihânumdan menüm
Tâ eser var cism ü cân-ı nâtüvânumdan menüm
Gâm kem etmez göz ü gönlüm cism ü canumdan menüm
Bu başumdan savulup ol gitse yanumdan menüm.

Meyl-i vasi eğmiş kadümi çeng-i bezm-i yâr tek
Reglerüm sızlar el ursam çeng üzre târ tek
Çeng ne mümkin kim ide zârlıg men zâr tek
Bes ki memlûyem hevâ-yı aşka mûsikâr tek
Min figân her dem çıkar her üstühânumdan menüm.

Âlemi duttu sirişkim kaanı duymazsın haber
Saldı yaşım rahneler yollara salmazsın nazar
Kan yaşımdan sârı kim dutmuş yolum kıl bir güzer
Meyl kıl bir dem bana her dem bu istiğna yeter
Kanlı isem dahi gel geç şimdi kaanımdan benim

Göz evi tek oldu eşkimden çok evler gark-ı âb
Göz evi tek kıldı çok ev merdüm-i çeşmim harâb
Âlemi seyl-âba verdim ey cemâli âftâb
Görünür merdüm gözüne seyl ilen kopmuş habâb
Sûya her ev kim gider eşk-i revânımdan benim

Ey hayâlün halveti nakd-ı revânum mahzeni
Gözyaşı olur revân her dem hayâl itsem seni
Lutf umup senden ser-i kuyunda tutdum meskeni
Gel gözüm nûru Fuzulî tek çok ağlatma meni
İncimez mi hâtırun munca figânımdan menüm

Fuzûlî

h- TARDİYE: Muhammesin özel bir biçimidir. Muhammes aruzun her kalıbıyla yazıldığı halde, tardiye yalnız mefûlü/mefâilün/faûlün kalıbıyla yazılır. Tardiyenin muhammesten ayrılan ikinci özelliği de temel uyağın bendlerin sadece beşinci dizelerinde olmasıdır. Muhammeste dördüncü dizede de olabilir. Her bendin ilk dört dizesi de kendi arasında uyaklıdır. Çok kullanılan bir tür değildir. Şeyh Galib'de ise bu türün güzel örneklerine rastlanır.

TARDİYYE

Hoş geldin eyâ berîd-i cânân
Bahşet bana bir nüvîd-i cânân
Cân ola fedâ-yı iyd-i cânân
Bîsûd ola mı ümîd-i cânân
Yârin bize bir selâmı yok mu

Ey Hızr-ı fütâdegân söyle
Bu sırrı edip ıyân söyle
Ol sen bana tercemân söyle
Ketm etme yegân yegân söyle
Gam defterinin tamâmı yok mu

Yârabbi ne intizârdır bu
Geçmez nice rûzgârdır bu
Hep gussa vü hârhârdır bu
Duysam ki ne şîvekârdır bu
Vuslat gibi bir merâmı yok mu

Çıktım ser-i dâra hemçü Mansûr
Âvâzım ezân-ı nefha-i sûr
Gam kıldı gülümü şâh-ı mansûr
Oldum sipeh-i belâya mahsur
Ol pâdişehin peyâmı yok mu

Kâm aldı bu çerhden gedâlar
Ferdâlara kaldı âşinâlar
Durmaz mı o ahdler vefâlar
Geçmez mi bu ettiğim duâlar
Hâl-i dilin intizâmı yok mu

Dil hayret-i gamla lâl kaldı
Gâlib gibi bîmecâl kaldı
Gönderdiğim arz-ı hâl kaldı
El'an bir ihtimâl kaldı
İnsafın o yerde nâmı yok mu

Şeyh Galib

DİVAN ŞİİRİNDE TÜRLER:

a-TEVHİD: Allah'ın birliğini ve yüceliğini anlatan şiirlerdir. Daha çok kaside biçimiyle yazılmıştır.

b-MÜNACAAT: Allah'a yalvarışı konu edinen şiirlerdir. Bunlar da genel olarak kaside bviçiminde yazılmışlardır.

c-NAAT: Hz. Peygamber'i övmek için yazılan manzumelerdir.

d-MEDHİYE: Dört halifeyi, din büyüklerini, padişah ve diğer devlet adamlarını övmek için yazılan manzumelerdir.

e-HİCVİYE: Bir kimseyi yermek maksadıyla yazılan şiirlerdir.

f-MERSİYE: Ölmüş bir kimsenin meziyetlerini anlatan ağıt şeklindeki şiirlerdir.

g-HEZL, TEHZİL: Mizah, güldürmece tarzındaki şiirlerdir.

ı-FAHRİYE: Övünmek maksadıyla yazılan manzumelerdir.

i-LUFAZ VE MUAMMA: Manzum bilmeceler ve bir kişi ismini gizleyen bilmecelerdir.

j-SÂKİ-NÂME: İçki, içki meclisleri, içki çeşitleri gibi konuları ele alan şiirlerdir.

DİVAN ŞİİRİNİN TARİHÇESİ

"Anadolu'da Divan edebiyatının ne zaman başladığı bugün, kesin olarak belirlenememiştir. XI. ve XII. asırdan ele geçmiş eser yoktur. İlk eserler XIII. asırdan kalmadır. Bu yüzden Anadolu divan edebiyatı XIII. asırdan başlamaktadır denebilir. XIII. asırda bilinen ilk eserler, Selçuklular devrinde Mevlâna Celâleddin Rumî'nin Farsça yazdığı Divân-ı Kebîr, Mesnevi, Fîhi mâ fih gibi belli başlı eserleridir. Eski Anadolu Türkçesinin bilinen ilk şairi Ahmed Fakih'in Çarhnâme ve Kitâb-ı evsâf-ı mesâcidi'ş-şerîfe isimli eserleri ilk Türkçe eserler olarak kabul edilebilir.

Asrın ikinci yarısında yaşadığı tahmin edilen Dinî-tasavvufî ve ahlâkî manzumeler yazan Şeyyad Hamza ve Yusuf u Züleyhası; esasen Farsça yazmış olmakla beraber İbtidanâme ve Rebâbnâme isimli eserlerinde ceman 238 Türkçe beyit bulunan 20 kadar da Türkçe manzumesi olan Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled; nihayet zincirin bu asırdaki son halkası, devrinde Türkçenin bir edebiyat dili olabileceğini göstermiş tasavvufun en girift meselelerini bütün derinliğiyle, sade, samimi, heyecanla şiirleştiren Yunus Emre'nin Divânı ve didaktik bir eser olan Risaletü'n-Nushiye'si vardır. Ayrıca bu asırda dinî olmayan mevzularda eserler veren, Divan şiirinin ilk büyük temsilcisi sayılan Dehhanî'nin manzumelerini ve henüz ele geçmeyen 20 bin beyitlik Selçuklu Şehnâmesi'ni belirtmek gerekir. XIV. asırda Divan edebiyatı, Osmanlı devletinin kuruluş dönemi sebebiyle daha çok dinî -tasavvufi, hamasî, tarihî ve ahlâkî mahiyette eserlerden oluşmuştur. Bu arada Türkçe Anadolu'da tamamen yerleşmiş, bir edebiyat dili olarak işlenip gelişmiştir.

Asrın en büyük isimlerinden biri, asıl adı Ali olan Âşık Paşa'dır. Garibnâme, Fakrnâme, Vasf-ı Hal gibi eserlerini sade bir dille yazmış, tasavvufu sünnî akideye uygun bir şekilde işleyerek devrinde büyük bir tesir icra etmiş bir şairdir. Bu asırda Divan edebiyatının temelini atanlardan biri kabul edilen, nazım tekniğine hakim, dili ve aruzu iyi kullanan Mantıku't-tayr isimli eseriyle Türkçenin Anadolu'da yerleşip gelişmesi bakımından büyük değer taşıyan mutasavvıf bir şair olan Gülşehrî'nin ayrı bir yeri vardır.

Mesnevi nâzımı olarak Süheyl ü Nevbahar ve Ferhangnâme-i Sadi isimli eseriyle mevzuları dinî olmayan mesneviler yazmış ve bu vadide haklı bir şöhret kazanmış Hoca Mesûd, Varaka ve Gülşah mesnevîsiyle Yusufî-i Meddah, Kıssa-yı Yusuf mesnevîsiyle Süli Fakih, Hürşîd ü Ferşâd ile Kenzü'l-küberâ müellifi olarak bilinen Şeyhoğlu Mustafa sayılabilir. Asrın en çok eser veren, klâsik edebiyatın kurulmasında büyük rolü olan, devrinin üstadı, nazım tekniği ve lisana hâkim bir sanatkâr olan Divân, İskendernâme, Cemşîd ü Hurşîd gibi mühim eserleriyle günümüze ulaşan Türkçe ilk Osmanlı tarihi Tevârih-i mülûk-i Âl-i Osman müellifi Ahmedî' dir.

Yine Anadolu sahasında olmakla birlikte Azerî Türkçesiyle eser veren, Tuyuglarıyla şöhret kazanmış Kadı Burhaneddin, sade ve güzel bir nesir dili ile halk için yazılmış Siyer-i Nebî, Fütûhu'ş-Şam, Kıssa-yı Yusuf gibi eserlerin sahibi Mustafa Darîr'i ve yine Azerî Türkçesiyle eserler veren çağının en coşkun, samimi ve heyecanlı lirik şairi, kudretli sanatkâr ve mutasavvıf Nesimî'yi zikretmek gerekir.

XV. asır Osmanlı Devleti için gelişme ve yükselme devri olmuş, siyasî sahadaki bu gelişmeler tabiî olarak edebiyata da aksetmiştir. Bu yüzden divan edebiyatı tam manasıyla bu asırda yerleşip gelişerek klâsik bir mahiyet almıştır. Asrın ilk yarısında dil üslup ve muhteva itibariyle iyi bir şair sayılan Divân, Çengnâme, Câmasbnâme gibi orijinal ve kıymetli eserler sahibi Ahmed-i Daî, aynı zamanda Türkçe'yi iyi kullanan bir naşir hüvviyeti de göstermektedir. Bu asrın ilk yarısının en büyük şairi, Divân, Harnâme, Hüsrev ü Şirin nâzımı Şeyhü'ş-şuara unvanı ile anılan Şeyhî'dir. Daha sonra, Şeyhî'yi aşan, divan şiirini dil, söyleyiş, duygu ahenk ve şekil bakımından tekâmül ettiren Ahmed Paşa bilhassa kasideleri ile ünlüdür. Gazellerinde gösterdiği maharet sebebiyle divan şiirini dil ve öz bakımından büyük bir tekâmüle ulaştıran, sade bir dille yazan, Türkçe deyimleri ve atasözlerini bolca kullanan, yapmacıksız şiir söyleyen divân sahibi Necati'nin ayrı bir yeri vardır. Asrın diğer şairleri arasında Muradî (II. Murad), Avnî (Fatih), Adlî (II. Bayezid), Cem Sultan ve Harimî (Şehzade Korkut) gibi padişah ve şehzadeler sayılabilir. Bunlar dışında Hümamî, Atâî, Şeyh Elvân-ı Şirazî, Cemalî, Sofî, Adnî, Nişanî, Meliki, Nizamî gibi şairler ve Şehrengîz nevinin ilk örneğini veren Mesihî sayılabilir. Bu asırda kadın şairler de yetişmiştir. Mihri Hatun (Öl. 1506) ve Zeyneb Hatun bunlardandır.

Mesnevi yazarları arasında Anadolu sahasında ilk hamse sahibi olarak bilinen ve Yusuf u Züleyha mesnevisi ile şöhrete kavuşan Hamdullah Hamdi gelir. Asrın sonunda yetişen, nesri nazmından üstün kabul edilen Tâcizâde Cafer Çelebi bir mesnevi şairi olarak kaydedilebilir. Hevesnâme isimli eseri orijinal bir mesnevidir. Bunlardan başka Behiştî, Revani, Ahî de bu asrın mesnevîcileri arasındadır.

XVI. asırda Divan edebiyatı büyük bir gelişme göstermiştir. Asrın en büyük iki sanatkârından biri Fuzûlî'dir. Kullandığı dil itibariyle daha ziyade Azerî edebiyatı içinde mütalaa edilen şair, şiirlerinde coşkun bir lirizm göstermiş, Divan edebiyatının en lirik şairi olma vasfını kazanmıştır. 15 kadar eserinden Divan'ı, Leylâ vü Mecnun adlı tasavvufî mesnevisi, Hadîkatü's-Süedâ isimli Maktel-i Hüseyn'i en meşhurlarındadır. Devrinde "Sultânu'ş-şuarâ" adıyla anılan Bâkî bu asrın olduğu kadar divan edebiyatının da en büyük şairlerinden sayılmıştır. Şiirlerinde İstanbul Türkçesinin en güzel örneklerini vermiştir. Kelime ve mâna oyunlarını ön planda tutmuş, renkli ve ihtişamlı hayalleri ahenkli bir şekilde işlemiş, Divan şiirini İran şiiri seviyesine yükseltmiştir. Manzum olarak sadece Divan'ı bulunan şairin diğer eserleri arasında Mevâhibü'l-ledün-niye tercümesi olan Meâlimü'l-yakîn ve Fezâilü'l-cihâd tercümesiyle Hadis-i erbain tercümesi sayılabilir.

Asrın diğer büyük şuarası, devrindeki şairlere üstatlık yapmış, akıcı bir nazım dili ve geniş hayalleri olan büyük bir divanından başka Siyer-i Nebi, Şehrengîz, Şem ü Pervane gibi eserleri bulunan Zatî; divan şiirinin bütün inceliklerini bilen ve şiirlerinde ustaca kullanan, aşkı, rindliği, çok güzel terennüm eden Hayalî; devrinde oldukça büyük alaka gören, sade ve yapmacıksız, bir dille yazan, Fusûsu'l-hikem'i tercüme eden Nev'î; Terkîb-i bend'iyle ün kazanan Bağdatlı Ruhî; sade bir üslup ve akıcı bir dile sahip, mesnevi yazmadaki kudretiyle tanınan, Hamse sahibi Taşlıcalı Yahya Bey gibi zevattır. Emrî, Figanî Hayretî, gibi şairler ile bilhassa mesnevî şairi olarak Fuzûlî ve Taşlıcalı Yahya'dan sonra bu vadide eser vermiş Kara Fazlı, Lâmiî Çelebi ve meşhur Hilye müellifi Hakanî'yi saymak gerekir.

XVIII. asırda Divân şiiri, önceki asırlara nazaran daha değişik bir gelişme gösterir. Mahallî mevzuları işleme eğilimi, dilde sadeleşme ve dolayısıyla da İran edebiyatı tesirinden uzaklaşmaya sebep olmuştur. Şiirde Nedim ve Şeyh Galib'ten başka büyük şair yetişmemiş olduğu söylenebilir. Mahallîleşme cereyanı şarkı nevinin büyük bir gelişme göstermesine yol açmıştır. Bakî ile başlayarak Şeyhülislâm Yahya'da devam eden,

İstanbul Türkçesinin şiir dili olması yolundaki faaliyetleri bu asırda Nedim'le büyük ölçüde gerçekleşmiştir. Kasidelerinden çok gazel ve şarkılarında muvaffak olan, şen, şakrak, şuh bir eda ile orijinal bir muhteva içinde edebiyatımızda bir başka örneği olmayan Nedim, tabiat ve aşk şairidir denebilir. Çağatay Türkçesi ile bir gazeli, hece vezniyle yazılmış bir şiiri de bulunan Nedim'in Farsça şiirleri de vardır.

Divân şiirinin son büyük üstadı sayılan Şeyh Galib asrın ilk yarısında yetişmiştir. Edebiyatımıza Nâilî-i Kadîm ile giren "Sebk-i Hindî" üslubunun en büyük ve en kuvvetli temsilcisi olan Şeyh Galib zengin ve geniş bir hayal âlemine sahiptir. Divan'ı ve tasavvufî bir aşk hikâyesi olan Hüsn ü Aşk isimli eseri pek meşhur olmuştur.

Asrın diğer önemli şairleri, naatlarıyla tanınan Nazîm; Sünbülzâde Vehbî; mahallî mevzulara eğilerek mesnevilerinde bunları işleyen Enderunlu Fâzıl; Koca Ragıb Paşa, tarih düşürmede meşhur olan Sururî, Şeyhülislâm Esad Efendi'nin kızı olan, nükte ve fikralarıyla meşhur Fıtnat Hanım, hiciv ve mizahtaki başarısıyla tanınan Haşmet'tir.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında cemiyet bünyesinde birçok değişikliklere yol açan Tanzimat hareketi edebî hayatta da esaslı değişikliklere sebep olmuş, dolayısıyla Batı medeniyetinin tesiri altında yeni bir edebiyat cereyanı ortaya çıkmıştır. "Batı tesirinde Türk edebiyatı" ismiyle de adlandırılan bu hareket tabiî olarak Divan edebiyatından ayrı bir şekil ve muhteva da göstererek gelişmiştir. Bu bakımdan XIX. asrın başlarında bir çözülme gösteren Divan edebiyatı asrın sonuna doğru çökmeye yüz tutmuş ve yerini yeni edebiyat cereyanlarına bırakmıştır.

Divan edebiyatının XIX. asırda yetişen isimleri arasında mahallîleşme akımının takipçisi ve şarkıları ile ün kazanmış şairi Enderunlu Vâsıf, üslup ve nazım tekniği bakımlarından vasıfları kuvvetli olan, Mihnet-keşân ve Gülşen-i aşk isimli mesnevîleriyle de tanınan Keçecizâde İzzet Molla, dil ve teknik bakımından kuvvetli; bazen güzel şiirler söyleyebilen Şeyhülislâm Arif Hikmet Bey, Tanzimat'tan sonra "Encümen-i şuarâ" adı altında divan

şiiri geleneğini devam ettiren Leskofçalı Galib, Yenişehirli Avni ve Hersekli Arif Hikmet beyler bu asrın son divan şairleri olarak kabul edilebilir. Bunlardan başka kasideleri ile tanınan Üsküdarlı Hakkı Bey, Mersiye-gû unvanıyla şöhret kazanan Kâzım Paşa, Osman Nevres, Diyarbakırlı Said Paşa, Osman Şems Efendi zikredilebilir.

XIX. asrın ikinci yarısından itibaren Batı tesirinde yeni edebiyat verimleri görülmeye başlar. Batıda eğitim görmüş aydın zümre tarafından başlatılan Batı tesirindeki Türk edebiyatının ilk temsilcileri geleneklik edebiyat ve kültürümüzle bağlarını süratle kopardılar ve hattâ eski kültür ve edebiyatımıza cephe alıp, klâsik edebiyatımızı Batı ölçüleriyle tenkit ettiler. Divan edebiyatını realite ile ilgisiz, sunî ve boş olarak vasıflandırdılar. Ziya Paşa da Şiir ve inşa adlı makalesinde Divan edebiyatını millî olmamakla suçlamıştır. Bununla birlikte Tanzimat dönemi edebiyatçıları bir taraftarıyla divan edebiyatını devam ettirmekten kurtulamadılar. Bir yandan Batı edebiyatı türleri ve nazım şekilleri yaygınlaşırken diğer taraftan divan nazım şekilleri de devam etmiştir. Divan edebiyatı dairesinde ele alınabilecek çok kuvvetli şiirleri olan Ziya Paşa, Divan edebiyatını suçladıktan bir süre sonra Harabât adlı bir Divan şiiri antolojisi yayımlayıp Divan şiirini öğmekle devrin edebiyatçılarının tavır zikzaklarını yansıtır. Daha sonra ise Arûz-hece tartışması, Millî edebiyat cereyanının gelişmesi, dilde sadeleşme hareketleri neticesinde Divan edebiyatının maddî yaşama şartları ortadan kaldırılmış oldu.” (*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedis, c. 2., s.332-337)*

2. BÖLÜM

OKUMA METİNLERİ

DİVAN EDEBİYATI KAYNAKLARI

Dr. Mehmet KAHRAMAN

Bir edebî hareketin kaynağı, onun daha çok kültürel temellerini ifade eder. Yoksa herhangi bir toplumun edebiyatından etkilenme, onun kaynağını o toplumda aramaya yol açmaz. Kaynak, daha farklı olabilir. Çünkü kaynak denilen kültürel dinamikler, etkilenilen toplumun kültüründen bağımsız da olabilir. Kültürel birikim, etkilenme yoluyla değil, bir hayatı yaşayarak, tecrübe ederek, eğitimden geçerek, çevreyi ve kendini yorumlayarak kazanılır.

"Bir memleketin sanatı, kültürüne bağlıdır." Bu değerlendirme, toplumun içinde bulunduğu kültürün, edebiyat ve sanat için önemine işaret ediyor. Divan Edebiyatı kaynaklarına inebilmek için de o dönemlerdeki Türk toplumunun içinde bulunduğu kültürün kaynaklarına inmek gerekecektir.

Kültürel etkilenme, belki bir zaman için düşünülebilir. Ama bir kültürün bütünüyle alınması, bir toplumun, bir başka toplumun kültürünü aynen alarak kültür sahibi olması mümkün değildir. Böyle bir durumda asıl, kültürün dinamikleri, kaynakları gündeme gelir. Bu yüzden kültür yapıları birbirine çok benzeyen toplumların arasında yine de dikkate değer farklar vardır. Çünkü her toplum, kültürünü, bizzat yaşayarak kazanır.

Bu, kaynak ve kültür ilişkisinin Divan Edebiyatı için geçerliliği şöyledir: Onun, İran edebiyatından etkilenerek

oluştuğu doğrudur. Çünkü her ne kadar Türklerin İslam'a girişleri, doğrudan Araplarla olan ilişkiler sonunda olmuşsa da, kültürel ilişkiler, bir coğrafya gerçeği sebebiyle İranlılarladır. Onların da bizim Divan şiirine benzeyen şiirlerini, Araplardan etkilenerek oluşturdukları bilinmektedir.

Divan Edebiyatı kaynakları konusunda en yanıltıcı durum, kullanılan birçok kavramın, Farsça'dan geçmiş olmasıdır. Abdülbaki Gölpınarlı'nın, "Yaz kış, ilkbahar, güz, gece, gündüz; her an bu edebiyatın mihveri, şarap ve sevgilidir." sözü dikkate alınırsa, bu iki konunun peşi sıra gelen 'mah, kadeh, meyhane, bende, âhû, câm, bezm, canan...' gibi bir yığın Farsça'dan gelen kavram da göz önünde tutulmalı, bunların kaynağının, Divan Edebiyatının da kaynağı olduğu kabul edilmelidir.

Agâh Sırrı'nın bir tespiti, bu Fars kültürü olayına açıklık getirmeye yardımcı olacaktır: "Eski Türk âlemi, Arap ve Fars kültürü içinde milli varlığını yok etmişti. Rağbet ve itibarı, kendini inkâr etmekte ve hayranı olduğu kültür âleminin şahsiyetine bürünmekte aradı. Bu ifadede Arap ve Fars kültürü ile hayranı olduğu kültür âlemi vardır. Daha sonra Türkler de bu kültür âleminin içinde yer almışlardır. Bu konuda Vasfi Mahir'in bir sözü de önemlidir: "Bu edebiyat, bazı kimselerin sandığı gibi gayr-i milli, gayr-i içtimaî, gayr-i hayâtı, Arap, Acem taklidi filan değildir. Aynı kültür ve aynı estetiğin mahsulü olan Arap, Acem edebiyatlarından çok başkadır. Tıpkı aynı kaideler ve aynı estetik altında meydana gelen Alman, Fransız ve İngiliz edebiyatlarının birbirinden başka oldukları gibi." Demek ki bir kültür ve kaynak birlikteliği vardır.

Arap, Acem ve Türk toplumlarının kültürlerini etkileyen kaynak konusunda, yine Agâh Sırrı'nın tespitine bakalım: "Kur'an ve hadis, eski şairlerin bol bol istifade ettikleri bir hazinedir; bir ilham kaynağıdır." Divan Edebiyatı şairlerinin eğitim şekilleri de bu kaynaklardan yararlandıklarını göstermektedir: "İslâm medeniyetinin fikir müesseseleri olan medreselerin yetiştirdiği Divan şairleri..." "Hemen hepsi medreseden yetişmiş veya o yoldan bilgilenmiş olan bu şairler yaşadıkları çağın ilim ve

felsefesiyle yoğrulmuşlar eserlerinde bu kaynaklardan birçok anlatma vasıtaları alıp kullanmışlardır."

Medreselerde yapılan bu, Kur'an ve hadislere dayalı eğitim, Divan şairlerinin kültür yapılarını oluşturur. Kur'an ve hadisin, Divan Edebiyatı kaynağı olamayacağı tercihini yapanlar, daha çok, onda kullanılan malzemelerin, başka bir ifadeyle de mazmunların, eski İran şiirinde ve kendi dil imkanları içinde kullanılmış olmasına dayanıyorlar.

Divan Edebiyatı'nın mihveri konusunda her ne kadar Gölpınarlı 'şarap ve sevgilidir' diyorsa da, 'tasavvufî anlamda bir aşk' olduğunu söyleyenlerin de haklı sebepleri vardır: Eflatun Cem Güney, "Osmanlı edebiyatı, ümmet devrinde din ve tasavvuf mihveri etrafında dönmüştü: İşte uhrevî sesler ve ilâhî nefesler çıkaran divan şairleri.." diyor. Divan şiiri, dünyeviliğin ve beşerîliğin dışında, kendi âleminde bir şiirdir. Hâlbuki Gölpınarlı'nın ileri sürdüğü şarap ve sevgili kavramları hem dünyevî hem de beşerîdir. Bunlar, Divan Edebiyatı'nda yok değildir, ama birer malzeme durumundadır. Kaldı ki mihver-malzeme de değillerdir. Her mazmun, kendi çapında bir mihver-malzeme olabilir. Sevgili konusunda, Ahme Hamdi Tanpınar, "Allah-sevgili-hükümdar ayniyyeti' diyor. Hasan Ali de buna yakın şeyler söylüyor: "Divan edebiyatı şairleri hep aynı vasıfta bir güzeli sevmişlerdir." Necdet Evliyagil ise daha açıklayıcıdır: "Şair, aşk mevzuunda da hassasiyetin zirvesine ulaşmıştır. Divan edebiyatında hakim olan aşk, platoniktir, beşerî kadın aşkına hiçbir surette yer verilmemiştir. Tasavvuf ise ilâhî aşk üzerine kurulmuştur."

Ali Ekrem'in düşüncesi, "eski şiirde hep âşıkane tasavvufun işlendiği, bütün hayallerin hep bu tasavvuf dairesinde sıkışıp kaldığı" biçimindedir. Ancak bu tasavvuf mihveri, tasavvufun bizzat kendisi değildir. Çünkü tasavvuf için 'kâl ilmi değil, hâl ilmi' realitesi geçerlidir. Bu, tasavvufun, konuşmaya değil, yaşamaya dayalı olduğunu ifade ediyor. Halbuki edebiyat, özü itibariyle söze, kelimelere, ifadeye dayalı bir sanattır. Divan Edebiyatı'nın

malzemesini oluşturan Fars kökenli kavramları da bu bağlamda düşünmek mümkündür.

Tasavvuf ehli, içinde bulundukları hâli aynen ve kendi kavramlarıyla anlatmaya mezun değillerdir. Böyle bir tavır, ilâhî aşka 'ihanet' sayılmaktadır. Nitekim Hallac-ı Mansûr'un 'Ene'l-Hakk' sözünü bu bağlamda değerlendirenler, böyle bir söz söyleyerek aşkına ihanet ettiği için cezaya çarptırıldığını söylerler.

Fars kökenli malzemeleri hemen hemen bütün İslâmî Türk edebiyatı içinde yer alan sanatçılar kullanmışlardır. Diyelim, Yunus Emre'de aynı malzeme vardır. Ancak Divan Edebiyatı, neredeyse tümüyle bu malzemeden oluştuğu, soyut bir edebiyat olduğu için üzerinde farklı değerlendirmeler yapılmaktadır.

Aslında Divan Edebiyatı içinde de Yunus Emre gibi başka türlü yorumlanmaya pek imkân bırakmayan önemli örnekler vardır: Şeyh Galip, Fuzûlî... Özellikle Galata Mevlevihanesi 'post-nişîn'i şair Galib, bizzat tasavvufî bir kurumda olmak bakımından, öyle anlaşılmak durumundadır.

Hasan Ali, "Divan Edebiyatı, bilhassa ikinci neviden olan, yani doğrudan doğruya derviş olmayıp, dervişliğin icabettirdiği kayıtların hiçbirine bağlı olmadan sırf bir felsefe ve ahlâk telakkisi olarak tasavvuftan ilham alan şairlerle doludur." diyor. Ancak 17. asrın ikinci yarısından sonra yetişen şairlerin, bu kaynaktan oldukça uzaklaştıklarını da ekliyor: "Bilhassa 17. asrın ikinci yarısından sonra yetişen şairlerde tasavvufun, insan iradesini ehemmiyetsiz gören ve varlıkta birliği pek amiyane bir şekilde kabul eden bir düşünüş tarzı tam bir (kendini severlik: egoisme) e varmış, iyilikle kötülüğü birbirinden ayıramayacak kadar ahlâk bakımından bozulmuş..." Bu yargısının sonunda yine ekliyor: "Son asırlarda bu derece bayağılaştırılan tasavvuf meyli, Divan edebiyatımızın kök felsefesini teşkil eder."

Demek ki her şeye rağmen, Divan Edebiyatı'nın temelinde tasavvufî düşünüş vardır. Bunun kaynağı da Kur'an ve hadis olduğuna göre, Divan Edebiyatının kaynağı da aynı noktaya bağlanabilir.

Divan Edebiyatı dünyasının sınırları belirtilirken de değinildiği gibi, İslam, doğrudan doğruya vahiyle gelen, vahiyle, en ince çizgilerine kadar belirlenen bir inanç manzumesidir. İslam'ın yaşantılara aksedişinin ilk örneğini veren Hz. Peygamber (s.a.s.) en küçük sapmalarda, bizzat yine vahiyle uyarılmıştır. Bu dine vahiy dışı bir şeyin eklenmesi söz konusu olmamıştır. Bir hadiste, Kur'an'ı kendi istediği gibi yorumlayanın, çok büyük günaha gireceği söylenmiştir. Bu türlü davranmalar, İslam bilginleri tarafından, İslâm dışı (bâtıl) olarak değerlendirilmişlerdir.

Divan Edebiyatında yer alan, bizzat Kur'an ve hadisten kaynaklanmamış Arap, Fars ve Türk kökenli varoluşları, Kur'an ve hadisle uyuşan, onların varlıkları içinde bir yerlere oturtulabilecek varoluşlar olarak değerlendirmek gerekir. Bu üç toplumun gelenekleri, bu bakımdan, 'kaynak' değil, 'malzeme' olabilir. Bir ölçüye kadar da 'malzeme kaynağı' olarak alınabilir. Ama üzerinde durulan, sanat olayı olduğuna, yani şiir sanatı üzerinde durulduğuna göre, bu şiiri bir 'eser' olarak ele almak ve 'eser' halindeki kaynağını araştırmak gerekmektedir.

Şair, bu sanat eserini hangi ruhla, anlayışla, yorumla, hangi amaçla ortaya koymuşsa, kaynak araştırmasında bunlar göz önünde tutulmalıdır. Böyle bir anlayış, Divan Edebiyatı kaynağını Kur'an ve hadise götürür.

(Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar, s. 71–76 İstanbul, 1996)

DİVAN ŞİİRİ

Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU

Divan şiiri -yahut nesri de içine alan yaygın söyleyişle divan edebiyatı sözünün ilk defa kim tarafından söylendiği henüz belli değildir. Ünlü altı cilt Osmanlı Şiiri Tarihini (A History of Ottoman Poetry) yazan Gibb eserini hazırlarken edebiyatımızın Servet-i Fünûn dönemi öncesi yazarlarının bir kısmından dolaylı olarak, bir kısmından da doğrudan yararlanmıştı. Bununla beraber ilk cildi 1900 yılında, yazarının sağlığında basılan bu dikkate değer eserde de divan şiiri (veya edebiyatı) sözü yok. Gibb'in söz konusu kitabın adını Divan Şiiri Tarihi değil, Osmanlı Şiiri Tarihi koyduğuna da bakılınca divan şiiri sözünün 1900 yılından sonra ortaya çıktığı anlaşılıyor. Çünkü bu tarihten önce ve sonraki bir kaç sene içinde yazılan edebiyatla ilgili kitaplarda Osmanlı şiiri (veya edebiyatı) ismine rastlanır.

Cumhuriyet dönemi edebiyatçıları arasında divan edebiyatı isminin içerdiği anlam İslâmî Türk edebiyatı, yüksek zümre edebiyatı, klasik edebiyat gibi isimlerle de ifade olunmuştur. Fakat bu gün divan edebiyatı ismi diğerlerini unutturmuş görünmektedir. Diğer taraftan üniversitelerimizde İslâm öncesi Türk edebiyatıyla İslâm kültürü içinde oluşan edebiyatımız -batı kültürü etkisinde gelişen yeni Türk edebiyatı dediğimiz edebiyatla halk edebiyatı kavramın dışında tutularak- eski Türk edebiyatı adı altında okutuluyor. Bu çerçevedeki divan edebiyatı kavramı Arap ve Fars -özellikle Fars- edebiyatlarının geniş anlamıyla estetik kaideleri üzerine kurulmuş edebiyatı içine almaktadır. Fakat günümüzün aydınları divan edebiyatı deyince sadece Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içinde oluşanı kastediyorlar.

Bu düşünce elbette yanlıştır. Çünkü edebiyat bir dil olayıdır. XV. yüzyılın ikinci yarısında, şive özelliklerindeki ayrıntılar bir yana bırakıldığında Çağatay Türkçesinin büyük şairi Ali Şir Nevayı ile Osmanlı Türkçesinin Ahmed Paşa'sı ve Necatî Bey'i arasında şiirlerinin estetik yapısı bakımından hiç fark yoktur. O

halde divan şiiri denilince Hârezm, Hakani, Çağatay, Azerî ve nihayet Osmanlı (daha isabetli bir deyişle Anadolu) şivelerinde yukarıda sözünü ettiğim estetik kaideler uyarınca yazılmış şiir anlaşılmalıdır.

Divan şiirinin estetik kaidelerini tanımadan önce "şiir" kavramının divan şairleri ağzında neleri içerdiğini bilmek gerek. Çünkü bu şiirin oluşturduğu edebiyatın "beyit edebiyatı" olduğu, bir anlam bütünlüğünden yoksun bulunduğu söyleniyor. Söylenenlere açıklık kazandırmak için divan şairinin şiir kelimesinden ne gibi bir anlam çıkardığının bilinmesi lâzımdır. Bunu sağlamaya çalışırken, Arap ve İran belâgatçilerinden yararlandıklarını, hattâ onların sözlerini tercüme ettiklerini bilerek Osmanlı-Türk belâgatçilerinin. Şairlerinin görüş ve düşüncelerini içeren eserlere bakmak gerekir. Bunlar birçok eksikliklerine rağmen bizdeki derli toplu ilk belagat kitabı Bahrü'l-Maârifin yazarı XVI. yüzyılda yaşamış bilgin ve orta halli şair Mustafa Surûrî'den XIX. yüzyılın sonundaki Belâgat-i Osmâniyye yazarı Cevdet Paşa'ya kadar divan şiiri konusunda yazmış olanların eserleridir.

Şiir kelimesinin sözlük anlamı hususunda çok değişik görüşler vardır. Bu kelime aslında Arapça olduğu için, görüşler ve yorumlar da Araplar ve Arap diliyle uğraşan eski dil bilimcileri tarafından ileri sürülmüştür. Bunlara göre "şiir" kelimesi "şuur" ile aynı köktendir, "bilmek ve bir mânâyı kavramak" anlamındadır: hiç düşünmeden, önce kurup kararlaştırmadan söylenen sözdür; Yemen'den Eş'âr b. Sebâ adlı biri konuşurken dâimi vezinli ve kafiyeli sözler söylediği için o tür sözlere eş'âr denilmiştir. Şiir kelimesinin ortaya çıkışı konusunda bunlara benzer pek çok söylenti var. Bazıları ilerdeki sayfalarda yeri geldikçe söz konusu edilecektir. Anlam konusundaki farklılıklara rağmen herkesin katıldığı görüş, şiirin en küçük biriminin kafiyeli ve vezinli iki mısradan ibaret olmasıdır. Buna beyt (Türkçedeki söylenişiyle "beyit") denilir. Beyi ise ev demektir. Bir evin o adı alması için nasıl içinde insan olması gerekiyorsa, beytin içinde de mânâ bulunmalıdır. Mısra kelimesinin sözlükteki anlamı "kapı" dır; her evin kapısı -her halde o zamana göre- iki kanatlı olur.

Kapı kanatları nasıl ayrı ayrı birimlerse, mısraların da ayrı ayrı kurulması mümkündür. Ve bir evin yapımı kapısı takıldıktan sonra bitirildiği gibi, iki mısra tamamlandıktan sonra beyit bitirilmiş olur. Bu tanıtma bize beytin bir cümle -bir bakıma en azından iki cümlecikten oluşan bir cümle- olduğunu, bir anlamı içerdiğini bildiriyor. Fakat bu kadarı yeterli değil elbette.

Diğer taraftan anlamın kavranabilir olması, beytin kelimelerinin birbiriyle uygun olması, fazla kelime bulunmaması, bulunanların da pek az kimse tarafından anlaşılır garip kelimeler olmaması, gereksiz kelimelere beyitte yer verilmemesi, hele bu kelimelerin sadece belli bir bölge veya şehir halkı tarafından kullanılan az bilinir kelimeler olmaması, ayrıca söylenmesi kolay, kulağa ve ruha hoş gelenlerin seçilmesi gerek. Ve nihayet, en önemlisi, beyit nesre çevrildikçe bir usta nesir yazarı tarafından yazılmış gibi akıcı olmalıdır. Bu sözler dilin "insanlar arasında anlaşma aracıdır" tarifine divan şiiri nazariyecilerinin taassup denilmeye lâyık bir ısrarla bağlandıklarını gösteriyor.

Bununla beraber muhammes, müseddes, muaşşer gibi beş mısralı, altı mısralı, on mısralı kıtalardan oluşan ve her mısraı biri biri ile kafiyeli olan şiirlerde bazen bütün kıta bir bütünlük arz eder. Bir şiir biçimi olan rûbâilerde çok defa durum böyledir. Fakat divan edebiyatında şiir denilince akla gazel geldiği, şairler gazel söylemekteki hünerleriyle değer kazandıkları için yukarıdaki "şiirin en küçük birimi beyittir" tarifi umumiyetle gazel ve aynı nazım biçimi olan kasideler için söz konusudur. Divanlarda, birbiri ile anlam bakımından alâkalan hemen hemen bulunmayan beyitlerden oluşan gazeller çoğunluktaysa da yekâvaz ve yekâheng denilen, bütünüyle bir konuyu işleyen gazeller de az değildir. Birçok gazelde beyitler birbirini neyzen bakışı ile süzer gibi görünüyorsa da, şiirde aynı temin işlendiği veya her beytin aynı konuyu çağrıştırdıkları dikkat edildikte fark olunur. Redifli şiirlerde söz konusu durum daha yoğun bir görünüştedir.

Divan şiirinde her beyitte-veya şiirde bir mânâ bulunması gerekiyordu. Ve Divan şairleri de bikr-i mânâ ve diğer bir

deyişle söylenmemiş bir anlam, bir nükteli söz bulmayı, daha doğrusu var etmeyi amaç edinirlerdi. Bu amaca erişmek için kıvrak bir zekâ sahibi olmak, dili incelikleriyle bilmek ve nihayet mutlaka pek çok şiiri ezberde bulundurmak lâzımdır. Sonuncu şart şunun için önemliydi; hâfızasında pek çok şiir bulunduran ve çok şiir okumuş olan bir şair başkalarının birikimlerinden, tecrübelerinden yararlanabilirdi. Fakat, bikr-i mazmun bulmak öyle pek kolay değildi. Bunu başarmak için dili yoğurma işini, edebî sanatlar denilen bir sürü hüneri bilmek gerekiyordu.(..)

(Türk Dili, Aylık Dil Dergisi, Yıl: 36 Sayı: 415.416.417 Temmuz, Ağustos. Eylül 1986)

DİVAN ŞİİRİNDE TÜRKÇE KAYGISI

Semih TEZCAN

Türk klasik edebiyatı (divan edebiyatı) ile uğraşanlar öteden beri bu edebiyatta Acem tesiri, Acem taklitçiliği görmüşlerdir. İlk bakışta bu belirlemede bir yanlışlık olmadığı sanılır. Oysa bu yanıltıcı olmuştur. Başka bir açıdan bakmayı öneriyorum: Türk klasik edebiyatı (divan edebiyatı), Acem taklidi değildir, Acem çıkışlıdır. Acem kaynaklı olan, İran'ın dıştaşrasında sürdürülen bir edebiyat, dilini değiştirip Türkçe olarak yazılmaya başlanmıştır.

İşte bu, büyük bir atılımdır. Ancak bu atılıma, bu büyük değişikliğe yol açan etken "ulusal dil bilinci" ya da "Farsçaya tepki" değil, sadece "okunma ve anlaşılma isteği" olmuştur. 20. yy. başında Türkiye'de oluşan "millî gurur", Anadolu'nun Selçukluların eline geçmesinden sonra yaratılmış olan ilk edebiyatın Farsça olmasını yaralayıcı bulmuş, buyüzden gerçek, çoğu zaman kaçamaklı bir biçimde dile getirilmiştir. Anadolu Selçuklularının Türklüğünden kimse şüphe duymaz, onların başarılarından övünç duyulur, ama iş dil ve edebiyat sorununa gelince onların yazı dili olarak Türkçeyi kullanmamış olmalarından sanki utanç duyulmaktadır. Bu yüzden Farsçanın yalnızca saray çevresinde kullanıldığı ısrarla fakat kanıtsız olarak ileri sürülmüştür. Oysa Ahmet Ateş (daha 1945'te), 12-14. yüzyıllarda Anadolu'da Farsça eserler üzerine önemli makalesini bitirirken bu yüzyıllarda Anadolu'da Farsça yazan pek çok şair olduğu, şehirlerde Farsça bilen ve belki Farsça konuşan halk zümreleri olduğu sonucuna varmaktaydı.

Son yıllarda iki dillilik (bilingualismus) üzerine birçok araştırma yapılmaktadır. Türkçe konuşan kavimlerle İran dilleri konuşan kavimler arasında çok eski zamanda Orta Asya'nın doğusunda başlayıp yüzyıllar boyu bütün Orta Asya'da, özellikle Mâverâ'ünnehr'de ve İran'da sürmüş olan ilişkiler, gerek İran dilleri, gerekse Türk dilleri konuşan topluluklar arasında çeşitli düzeylerde iki dilliliğe yol açmıştır. Anadili olarak İran dillerinden Sogdca ve Harezmce'yi konuşmuş olanlar, iki dilliliğin ileri

aşamasında kendi anadillerini unutmuşlar, dilce Türkleşmişlerdir. Ama onlar da kendi dillerinden Türkdillilere de birçok kelime bırakmışlardır. Bu arada Eski Farsça ve Orta Farsça'nın devamı olan "Yeni Farsça" (MS 9 yy.dan bu yana) Orta Farsça'ya göre epeyce farklılaşıp kimi bakımlardan bir Türk dilini andıran biçime girmiştir. Bunda, "İranlılaşan", yani İran'a yerleşen, Farsçayı da öğrenen fakat bu dili Türkçeye benzeterek konuşan Türk dilli kavimlerin etkisi söz konusu edilebilir. Öte yandan İran dilleriyle komşu olan Türk dillerinin hepsinde özellikle sözdizimi ve söz varlığında güçlü bir İran etkisi görülür. Kısacası, Türk dilleri – İran dilleri ilişkileri basit değil, son derecede karmaşık ve çok yönlüdür.

İran'dan Anadolu'ya giden bütün Türk-dilli'lerin iki dilli olduğunu ileri sürecek değilim; göçerler arasında Farsça bilenler herhalde az, ya da pek azdı. Ama şehir halkı olarakgelenlerin çoğu herhalde iyi ya da kötü Farsça biliyordu. Okur-yazarların, medreseye devam etmiş olanların büyük çoğunluğunun şehir halkından olduğu tahmin edilebilir.(…) başlayan şairlerin hemen hepsi Türkçenin sert, kaba, bir dil olmasından şikâyet edip Türkçe yazdıkları için yakınırlar, Türkçe şiir söylemeyi bir ayıp gibi gösterirler. Çoğu, Arapça ve Farsçayı övüp Türkçeyi yeren beyitler söylemişlerdir. Yazıcıoğlu, Ḫurşidnâme'sinin sonunda eserini niçin Farsça yazmadığını açıklıyor: "ve līkin Rūm ėlinüŋ ḳavmı yek-ser/ınıġup Türk dilini söyleşürler" diyor.

Burada ınıḳ- eylemini 'vazgeçmemek, alışkanlığını terk etmemek, bağlı kalmak' anlamına kullandığını sanıyorum. 19 Anadolu halkı Türk diliyle söyleştiği, Türkçeden vazgeçmediği, yani Türkçeyi büsbütün bırakıp Farsçayı kullanmadığı için Yazıcıoğlu kendisini Türkçe yazmak zorunda hissetmiş olduğunu söylüyor. Gerek Yazıcıoğlu'nun gerekse öteki yazarların bu tür sızlanmalarında ne derecede içten olduklarını belirlemek mümkün değildir. Önemli olan onların her fırsatta Farsçaya karşı hayranlıklarını dile getirmiş olmalarıdır. Ancak "okunma ve anlaşılma tutkusu" ile Türkçe yazmış, kendi dönemlerinin dil durumunu belli bir ölçüde yansıtmışlardır. Bunlar arasında Faḫrī gibi Türkçeye meyli daha çok olanlar bile "Öztürkçe" yazmak

ya da başka bir deyişle yapay bir Türkî-yi basît yaratmak yoluna gitmemiştir. Böyle bir gelenekle yetişmiş olan divan şairlerinden bir tuhaflık yapmış olmak için 16. yy.da Türkî-i-yi basit ile şiir söylemiş birkaç kişiyi "Milli Edebiyat Cereyanının ilk mübeşşirleri" olarak görmek ve sanki onlarda 20. yüzyıl ulusçuluğu çizgisinde bir Türkçe kaygısı, Türkçe özeni varmış gibi göstermek doğru olmamıştır.

(Bilig dergisi Yaz 2010 Sayı 54: 255–267)

KLASİK ŞİİRİMİZİ SEVEBİLMEK

Rüştü ŞARDAĞ

Klasik şiirimizi sevebilmenin yolu, bazı gerçeklere kendimizi önceden hazırlamakla ulaşılır. Onun eksiklerini hoş görerek, Divan ozanlarının ilkelerinden kurulmuş dünyaya inebiliriz. Yüzde seksen, sese dayanan bu şiiri, simgecilerin şiirde güttükleri uyum - müzikalite sa-, vunusu ile karıştırmayalım. Divancılar, en zorlamaymış gibi başladıkları şiirde bir iki sözcüğün kıvılcımı ile tutuşarak hayalde, düşüncede ve söyleyişte yeni bir sese ulaşmışlardır.

Klâsik şiirimizi sevebilmenin bir koşulu da kendimizi dev, güçlü, savaşkan bir imparatorluğun dekorları içinde görebilmemize bağlıdır. Böylesine mutlu, savaşçı, eylemci bir ülkede yaratılan bu sanatın; öylesine durgun, boynu bükük, yalvarışçı, yakarışçı bir genel havası bulunacağını; şiire, savaş ruhu yerine barışçıl bir yumuşaklığın egemen olacağını ilk önceden kabullenmeliyiz.

Bu şiiri sevebilmek!... Evet, bir şeye dikkat... Ondaki biçim adlarını veya birçok renkli duyuşa sonradan takılmış (mecaz, kinaye, ta'riz, leff ü neşr, istiare-i mekniyye, istiare-i musarraha, mirâât-ı nazîr) gibi ölü sözcüklerin tanımlamalarını ezberletmek isteyen yanlış yöntemcilerin geri düşüncelerinden de kaçmalıyız. Olsa olsa, bazı sözcüklere, yüzyıllar boyunca Divan ozanlarının kazandırdıkları anlamları bilebiliriz. Örneğin, bu edebiyatta «Cem» sözü vardır. Bu söz, söylentisel İran tarihinde içkiyi, müziği, içki toplantılarım ilk ortaya atan İran Şahı Camşîd (mazmununu) gizli anlamım saklar. Bunun gibi (ten), (beden), (heva), (aşüfte), (perişan) (serv-i hıraman), (serv-i revan) gibi pek çok mazmunların asıl kullanılış ereğini bilmemizde fayda umulur. Örneğin, "bedensiz can halinde kalmak", "yakalar çâke-derek dolaşmak", "tenden geçmek", "hevâ ve heveslere son vermek" gibi deyimlerle karşılaştığımızda dünyanın her türlü geçici

besinlerini, kıvançlarını itip yalın ve yalansız ruh halinde kalmak anlamları gelmelidir usumuza.

Fakat edebiyat tarihçilerimizden pek çoğunda, Milllî Eğitim Bakanlığınca kabul edilmiş edebiyat kitaplarının anlayışında, hele her terimde öz dilimizi savunan ve karşılıklarında yeni sözcüklerimizi kullanan üniversiteler arası sınav sorularını düzenleme komisyonunda bu zorlama süslemecilik sanatının, Farsça - Arapça karması adlarının ilke edinildiğini görmek eski şiirimizi sevdirme yerine, öldürme sonucu doğurmaktadır.

(Klasik Divan Şiirimiz, s. 13, İstanbul, 1976)

DİVAN ŞİİRİNDE MUSİKİ

Prof. Dr.Mahmut KAPLAN

Güzel sanatlar içinde hemen her insanın ilgisini çeken musiki, divan şairleri için de çok önemlidir. Özellikle divanlarda musiki terimleri, beste ve çalgılar tevriye ve tenasüp yapmak amacıyla kullanılmıştır. Geçmişin dünyasında müziğin kapsadığı alan, bugünkünden dar değildir. Çünkü, "Osmanlı mûsikîsi; tezhibi, nakşı, (minyatürü), halısı, hattı ve ebrusuyla, Batılıların sublime art dedikleri ulvî bir güzellik olan Osmanlı sanatının -mimaride taş yerine- seste billurlaşmış şeklidir". 1 Divanları incelediğimiz zaman müziğin fıkhî boyutunun pek fazla söz konusu edilmediği görülür. Şairler, müziğin helâl mi haram mı olduğu hususunda fikir açıklamak gereğini pek fazla duymamışlardır. Daha çok mesnevilerde musiki ile ilgili görüş ve eleştirilere yer verilmiştir.

Musiki konusunda başlangıçtan beri çeşitli tartışmalar yapılagelmiştir. Fakat müzik bir olgu olarak varlığını sürdürmüş; maddiyat ile maneviyat arasında erişilmiş bir sanat olarak kabul edilmiştir. Divan şairleri müziği ulûm-ı riyâziye'den saymışlardır. Kâbusnâme'nin manzum çevirisi olan ve 15. yüzyılın başlarında yazılan Murad-nâme'de musikinin doğuşu ile ilgili şu bilgiler verilmektedir: Musiki İdris Peygamber'e verilmiş bir ilimdir. Hz. İdris musiki ilmini astronomi, felsefe, hekimlik, astroloji ve tıptan elde etmiştir. Yine aynı eserde şu rivayet de nakledilir: Musiki ilmini filozof Farabî (870?-950) tanzim etmiştir. On iki burç, yedi yıldız ve dört unsura (hava, ateş, toprak ve su) mukabil gelecek şekilde on iki makamı asıl saymış ve dört şubeye ayırmıştır. Diğer makamlar bunların değişik biçimlerdeki terkiplerinden meydana gelmiştir.

Bir başka rivayette ise musiki ilmi (ilm-i edvâr) Hz. Nuh'un oğluna nispet edilir. Mûsikar adlı çalgıyı ve birçok makamı o icat etmiştir. İlm-i edvâr kitaplarında hem makamlarla ilgili bilgi verilir, hem de hangi makamın hangi hastalığa iyi geldiği belirtilir.

Osmanlı toplum hayatında musikinin önemli bir yere sahip olduğu, hükümdarların musikişinasları koruyup kolladığı bilinmektedir. Bazı padişahların beste yaptıkları unutulmamalıdır. Çünkü padişahların eğitiminde müziğin önemli bir yeri vardır. Bu sebeple din, dil ve ırk ayırmadan bütün musikişinaslar korunmuştur. Bunun yanında Mehterhane, Mevlevihane, Enderun ve özel meşkhanelerde bu ilmin eğitimi verilmiştir. Osmanlı dönemi musikisinin gelişmesinde bu kurumların dışında cami, medrese, saray ve tekkelerin de önemli rol oynadığı söylenmelidir. Avni Erdemir'in tespitine göre 203 musikişinas divan şairi vardır. Bunların tasnifi şöyledir: 43 tarikat şeyhi, 22 kadı, 3 şeyhülislam, 34 cami görevlisi ve 21 müderris. Musikişinas şairlerin tarikatlara göre dağılımı ise şöyledir: 38 Mevlevi, 17 Halvetî, 9 Celvetî, 6 Nakşibendi, 4 Bektaşi, 3 Bayramî, 3 Eşrefi, 3 Gülşeni, 3 Sünbüli, 2 Kâdirî, 1 Zeynî olmak üzere 90 şair.

Dikkat edilirse Mevlevîliğe mensup şair sayısının daha fazla olduğu görülecektir. Bunda Mevlevilik geleneğinin ve bu tarikata mensup müellifler tarafından yazılan şuara tezkirelerinin payı vardır. Diğer tarikatlarda tezkire yazma geleneğinin bulunmaması, bu tarikatlara mensup şairlerin bilinmesini engellemiştir.

Bu girişten anlaşılacağı üzere Osmanlı toplumunda musikinin çok önemli ve itibarlı bir yeri vardır. Ancak musiki ile ilgili aleyhte ve lehte görüşler, tartışmalar günümüze kadar gelmiştir. Durum ne olursa olsun, musiki şiirle birlikte varlığını sürdürmüştür. İleride görüleceği gibi tartışma, musiki olgusundan çok icra tarzına yönelik olmuş; bu yüzden de genellikle olumsuz bir bakış açısı kendini göstermiştir. Yani salt musiki değil, musiki ile meşgul olma aleyhinde bazı görüşler ortaya çıkmıştır. (…) Sonuç olarak divan şairleri içinde önemli sayıda musikişinas vardır. Diğer şairler de fırsat düştükçe musiki ıstılahlarını kullanmışlardır. Musiki, Osmanlı padişahları tarafından önemsenmiş, musiki üstadları korunmuştur. Şairler musiki dinlemenin önemini vurgularken kişinin bunu evinde icra etmesinin doğru olmadığı yönünde görüşler ileri sürmüşlerdir. Musikinin haram olduğu hususunda açık ifadelere pek rastlanmaz. Ancak bizzat musiki ile ilgilenmek, her hangi bir çalgı çalmak hoş görülmemiştir.

Hatta bu tür meşguliyetlerin daha çok Müslüman olmayanlara uygun olacağı düşünülmüştür. Ancak dinî musiki bunun dışında mütalaa edilmelidir.

Şairler özellikle yeni mazmunlar yapmak için musiki ıstılahlarından çokça yararlanmışlardır. Bundan hareketle, divan şiirinde musikinin önemli bir yeri olduğunu söyleyebiliriz. Şairlerin olumsuz karşıladıkları husus, musikinin salt insanı olumsuz anlamda tahrik eden, günaha sevk eden biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Şairler şiirlerine renk katmak yeni mazmunlar bulmak için her türlü imkân gibi musikiye de başvurmuş ve güzel beyitler söylemişlerdir.

(Köprü Dergisi, Sayı, 79, Yaz 2002)

ESKİ ŞAİRLERİ OKURKEN

Ahmet Hamdi TANPINAR

Eski şiirin tadı gittikçe beni daha fazla sarıyor. O kadar ki, divanlardan ayrı geçirdiğim zamana acıyacağım geliyor. Bir zaman ben de onu kâh yaşa ve kâh etrafındaki esen havaya uyarak ihmal etmiştim. Şimdi içimde onu her şeklinde daha mütekâmil ve yüksek bulmağa çalışan bir taraf var. İnkâr, muayyen bir yaşta belki de bir zaruret oluyor. İhtimal şahsiyetimizi ikrar için kıymetlerin hududunu daraltmak, bu suretle kesif yaşamağa ve düşünmeğe ihtiyacımız var. Vâkıâ o zamanlar da Nedim'i, Nefi'yi, Bakî ve Nâilî'yi severdim; fakat onlarda hatalı gördüğüm birçok tarafı unutarak ve ihmale çalışarak. Şimdi ise bu taraflar bilhassa hoşuma gidiyor.

Eski şiiri seviyorum, fakat eskiyi sevenlerin çoğu ile anlaşamıyorum. Ve bizzat bu anlaşamamazlık, bu şiirden uzak kaldığım zamanı boş geçirmediğimi bana ispat ediyor. Benim ve arkadaşlarımın (Nurullah Ataç, Sabahaddin Rahmi gibi) bu sevgisiyle onlarınki arasında büyük bir fark var. Onlar eskiyi devam hâlinde kendilerinde bulup seviyorlar. Beraberce mahbus oldukları bir daire içinde onu tanıyorlar ve yalnız onu bildikleri için onu sevmeseler bile, bu sevgiye doğru bir intihabın zevk ve şuurunu koyamıyorlar.

Daha ziyade umuma mahsus bir tecrübenin üzerinde dolaşan sanatlar ise, bize ferdin yerine daha başka bir şeyi, en mütekâmil manasında mimiği ve bizzat sanatı verdikleri için onlardan yorulmuyoruz. Onlarda, ebedî olan insanı buluyoruz.

Bana filân şairin bir fert olarak hayat tecrübesi artık mucizeli gelmiyor. Nihayet az çok benzerini kendimde, etrafımda görüyor, dinliyorum. Bırakın ki, sadece miras olarak kalanlar yetişebilir. Halbuki bu şairin mısraını yoğuruşu, ona salâbet verişi, onun kelimelere sindirdiği mükemmeliyet, bu zarfın içine sırf sabrıyla hapsetmeğe muvaffak olduğu ulûhiyet, bunlar beni alâkadar ediyor. Gerisi, Naili'nin dediği gibi:

Lûtf u kerem-i Hazret-i Mevlâ ile geçtik

Eski şiirimizin belli başlı hususiyeti işte buradadır. Daima asırlar içinde devam eden geniş bir müsabaka, yüksek bir teknik ve ifade oyunu olarak kalmasında, iddialardan kendisini çekebilmesindedir. Bunu anladıktan sonra nazireciliğin manası değişir; bence onda taklidi değil, sanatın en asil haklarından birini görmek lâzımdır.

Sanatı bu yolda anlayan bir mektep için şekil daima ehemmiyetlidir. Hiç bir söz san'atı eski şiirimiz kadar sade ve saf surette bir şekil sanatı olmamıştır; işte burasıdır ki, onu dünyanın en büyük sanat ananeleriyle beraber yapar. Meselâ büyük mimarî mektepleri, Yunan ve heykeltıraşlığı gibi...

Eski şiirde mevzu şekilden ibarettir; her şeyi o tahdit eder. Kafiye ve vezin, örnek olarak dışarıdan alman eser ve yahut ses... Ve sanki mahsustan oyunun şartlarını güçleştirmek, zaferi en pahalıya satmak için daraltılmış bir imaj âlemi... Tıpkı mahdut ve muayyen insan vücudunda birkaç asır tekâmülün zaferlerini arayan heykeltıraşlık sanatı gibi bu dar hududun içinde sanatın kaidelerine riayet etmek — yani hile, bozarlık yapmamak şartıyla — mükemmeliyeti arayacak, çok umumi çizgilerle hususiyetlerini koyacaktır. Bu itibarla bir kaside kadar pek az eser vardır. Bu tek kafiyenin üstünde bütün zenginliklerini hiç bir aksayışa uğramadan, yorulmadan gösteren, en ümitsiz müntehalarda kendisini arayan ve bulan manzume şüphesiz ki, çok mütekâmil ve kendisine güvenen bir şiir anlayışıdır.

Nef'î'nin kasidelerinin bir tek mevzuu vardır: Kafiye. Fikrin serhaddinde bir kutup yıldızı gibi sallanan bu müphem aydınlığa vezin mükemmeliyetin şahrâhını açar. Fakat bu titrek ve müphem ışığa varabilmek için şair ne çetin yollardan geçmeye mecburdur. Bütün lisan zenginlikleri, tedaî imkânları hep bu aydınlıkta yoklanacak ve seçilecektir.. Gazel, kasideye nispetle daha kemiksiz, denebilir ki, daha fal olmağa müsaittir; binaenaleyh daha fazlasıyla şekildir.

Eski şairlerin büyük tarafları bilerek veya bilmeyerek kendilerini sese emanet etmeleridir; bütün o oyunlar, mazmunlar hepsi bu sesi yüklenen, taşıyan vasıtalardır. Bu cinsten bir sanat anlayışında hâk esas, söylenilen şey değil, söyleyiş tarzıdır. Onun içindir ki, şiir yazmazlar, söylerlerdi. Onların iddiaları arasında bu zarafeti vardır. Vâkıâ bu söylenen şeylere sık sık yazılan, fakat ölçülmüş biçilmiş, ayakta durmak için safraya muhtaç şeyler de karışıyordu. Fakat katıksız eser nerede vardır? Şüphesiz kâinatları dardı; havasızdı, cezri bir surette kendisini yenilemek imkânlarından mahrumdu. Fakat, böyle olmakla beraber onlar Türkçenin mükemmeliyet hadlerini tespit ettiler.

Şimdi bu ananeden ayrılalı bir asır olduktan sonra anlıyoruz ki, onlar "bir sesin yaratıcısı" olmuştular. Çok sevdiğim bir Fransız şairinin bir mısraında söylediği "Bitmek tükenmek bilmeyen bu aşk şarkısı Türkçenin artık bizzat kendi dehasıdır. O kadar ki, onu en fazla unuttuğu zamanlarda bile karşımıza çıkıyor, bizi ister istemez kendisiyle müsabakaya çağırıyor ve yetişemeyen eseri mahkûm ediyor. Şu son altmış edebiyatımız, bu sesin ihtişamı altında güneş çarpmış gibi ezilen yüzlerce eserle doludur.

Eski şiiri bugün seçerek okuyoruz; bu da tabiîdir, bir ananenin en eserleri onu yaratan zihniyetin dışında sevilenlerdir. Biz bugün o zihniyetten uzağız. İşte bu uzaklıktır ki, eski şiiri daha iyi görmemiz imkânını bize veriyor. Bunun içindir ki, bir Nurullah Ataç, bir Sabahaddin rahmi, bu şiirin girinti ve çıkıntılarına hiç bir zaman lâyıkıyla vâkıf olmadıkları hâlde onun havasında hiç değişmeden yaşayanlardan daha çok mükemmel surette onu tanıyorlar.

Eski şiiri bütün bir nesil yeni baştan sevmeğe başladı. Bu kavs-i kuzah renkli çembere her gün dışarıdan yeni bir nüfuz oluyor. Hiç bir şey bizi sanat meselelerinde bu kadar fazla sevindiremez. Çünkü onu sevmek ve anlamak, gelecek zaman için beklenilen bir rönesansın ilk müjdesidir.

(Edebiyat Üzerine Makaleler, s. 189–191, İstanbul, 1969)

DİVAN ŞİİRİNİN SON ÇINARI

Prof. Dr. Muhammet Nur DOĞAN

Mehmet Es'ad Galip, İstanbulludur. 1757 yılında Yenikapı Mevlevihanesi yakınında bir evde doğmuştur. Divanındaki ve Esra Dede Tezkiresi'ndeki "Cezbetul'llah" tamamlamaları Galip'in doğum tarihini gösterir. Vak'anüvis Nuri Efendinin bildirdiğine göre Galip'e Mehmed Es'ad adını Yenikapı Mevlevihanesi şeyhi Muhammed Efendi vermiştir. Şeyh bir toplantıda Galip'in babası Mustafa Reşid Efendi'ye "Senin bir veledin dünyaya gelecek, adını Mehmet Es'ad koy" diye buyurduğu için çocuğa bu ad verilmiştir.

Esrar Dede'nin tezkiresinde verdiği bilgiye göre Mustafd Efendi, bazı vezirlerin divan kâtipliğini yapmış, Mevlevî ve Melâmîliğe bağlı bir kişidir. Galip, bir Mevlevîlik ve şiir çevresi içinde doğmuş ve yetişmiştir. İlk öğrenimini çok küçük yaşlarda babasından görmeye başlamış, ondan Tuhfe-i Şâhidi'yi okumuştur. Sürekli ve düzenli bir medrese eğitimi görmemiştir. Galip'in yetişmesinde Galata Mevlevîhanesi şeyhlerinden Aşçıbaşı Hüseyin Dede ve devrin üstadı sayılan Hoca Neş'et Efendinin büyük katkıları olmuştur. Galip, Hüseyin Dede'den çok genç yaşlarda Mevlevîlik usul ve âdetlerini öğrenerek manevî feyz almış ve devrinde şiirinden çok Farsçası ve Fars edebiyatındaki derin bilgisiyle tanınan ve zamanının genç şairlerine Farsça dersleri veren, bu yüzden de "hoca" lakabıyla tanınan Hoca Neş'et'in derslerinden yararlanmıştır. Hoca Neş'et genç yaşta şiir söylemeğe başlayan öğrencisi için uzun ve övgü dolu bir mahlasname yazarak ona "Es'ad" mahlasını vermiştir. Galip, bir yandan Hoca Neş'et Efendi'den Fars edebiyatını öğrenirken, bir yandan da devrin Arapça bilgisiyle tanınmış Hamdi Efendi'den Arapça dersleri almış, zamanının edebiyat ve musiki okulu sayılan Mevlevîhane'de ders ve sohbetlere katılmıştır.

Bu gençlik devresinde Fuzûlî, Hayâlî, Nef'i, Nâbi ve Nedim'in yolunda olan Galip, sonunda bu tür şiirlerin kişiliğini ortaya koyamayacağını anlayarak Hoca Neş'et'in önerisi ve yardımlarıyla büyük İran şairlerinden Şevket'i okumaya başlar. Galip, Nevres'in tamamladığı bir gazeline söylediği naziresinde;

bu devirde söylediği şiirlerini beğenmediğini açıkça belirtmiş, hatta o zamana kadar söylediği şiirlerinden kurtulmak için Es'ad mahlasını değiştirmeyi bile düşünmüştür. üyen ve Mevlevî şeyhlerinden dersler alarak yetişen Galip, sonunda bu tarikata girerek Mevlevî dervişi olur. Çilesini Mevlânâ Dergâhı'nda çekmek için 1794 yılında annesiyle babasının izinleri olmadığı hâlde Konya'ya gider. Babası Mustafa Reşid Efendi, oğlunun ayrılığına dayanamayarak, tanıdığı Mevlevî büyüklerine ve Konya Dergâhı Şeyhî Çelebi es-Seyyid Ebubekir Efendiye başvurarak çilenin İstanbul'da çekilmesi için izin alır. Galip, bunun üzerine İstanbul'a döner. Mevlevîhanenin o sırada şeyhi olan Ali Nutkî Dede ve aşçıbaşı Ahmed Dedenin manevî terbiyelerinden yararlanır. Üç yıllık çilesi bitince Sütlüce Mevlevîhanesi yakınında bir eve taşınır. Burada Sîneçâk'in Cezîre-i Mesnevî eserini şerh etti. Daha sonra Kösec Ahmed Dedenin Tuhfetü'lBehiyye fî Tarîkati'l Mevleviyye adındaki Arapça eserine Es-Sohbetü'l-Safiyye adıyla Arapça bir talikât yazar. Galip Dede, artık hem tarikat içinde Mevlevîler arasında, hem de şiirleriyle edebiyat çevrelerinde tanınmıştır.

Devrin padişahı Sultan III. Selim de Galip'i şiirleriyle tanıyıp beğenmektedir. Galip'ten Konya'ya Mevlânâ türbesine gönderilecek örtü üzerine yazılmak üzere bir beyit ister. Galip;

Müceddir olduğu Sultan Selîmün dîn ü dünyâya Nümâyândır bu nev pûşîdesinden kabr-i Monlâya Terci'hanesinin bulunduğu bir terci'-bend yazıp gönderir. Böylece devrin şair ve musiki üstadı sultanı ile en büyük şairi arasında daha yakın bir ilişki kurulmuştur. Galata Mevlevîhanesi'nin şeyhi Halil Numan Dede Konya âsitânesinden izin almadan Üsküdar'da bir Mevlevîhane kurmaya kalkınca görevinden alınır, yerine Konya'da Şems Dergâhı türbedârı Abdullah Dede postnişîn atanır. Abdullah Dede İstanbul'a gelirken Kütahya'da ölünce Konya âsitânesi şeyhi Hacı Mehmed Emin Çelebi, Galata Mevlevîhanesi'ne 11 Haziran 1791(9 Şubat 1205) tarihinde Galip'i şeyh olarak atar.

Galip Dede, şeyh olur olmaz padişaha bir kaside sunarak tekkenin harap ve oturulamayacak derecede bakımsız olduğunu bildirip onarılmasını rica eder. Sultanın emriyle Mevlevîhane bir yıl içinde onarılarak teslim edilir. Galip, evini de mevlevîhanenin harem kısmına taşır.

Galip Dede artık şeyhliği ile Mevlevîler arasında sevilip saygı gördüğü gibi, şiirleriyle de devrin büyük şairi olarak tanınmıştır. İlhamî mahlasıyla şiirler söyleyen, musikide de yeni makamlar bulacak kadar üstat musîkişinas olan Sultan Selim, Galip'in şiir yeteneğine hayran kalmıştır. Sık Sık onu saraya çağırtır yahut kendisi mevlevîhaneye gelir.

Galip, mevlevîhanesinde salı ve cuma günleri Mesnevî dersleri vermiştir. Sultan Selim bir fermanla Galip'e mesnevîhan atama iznini de verir. Böylece şairi bütün Mevlevî şeyhlerinin üstünde bir dereceye yükseltmiş olur. Kaynaklarda söylenmemekle birlikte Mevlevîler arasında dolaşan söylentilere göre Galip, padişahın kızkardeşi Beyhân Sultan'ı gizli ve derin bir aşkla sevmiştir. Galip'in Beyhân Sultan için söylediği üç kaside ve dört tarihi vardır.

Galip,1794 yılında annesini, 1796 yılında da sevgili dostu Esrar Dede'yi kaybeder. Ona mevlevîhanede önemli bir görev vermiş, Kazancı Dede yapmıştır. Bu kayıplar Galip'i çok sarsar. Şeyh Galip, Esrar Dede'nin ölümünden bir yıl sonra hastalanarak yatağa düşer. Hastalığı hakkında değişik söylentiler ortaya atılır. Bu söylentilerin, Galip'in henüz 42 yaşında ölümüne bir neden bulmak için sonradan uydurulduğu açıktır. Ama ilginç olan bütün bu söylentilerde Galip'in gururunun dile getirilmesidir. Öyle görünüyor ki, Şeyh Galip yetenekleri sayesinde çabuk ilerlemiş, üne kavuşmuş ve sarayla ilişkileri sonucunda da tarikatın gereği olan tevazuyu elden kaçırmıştır. Vak'anüvis Nuri Efendi, Tarihinde ve Ali Nutkî Dede, Defter- Dervîşân'da Galip'in ölüm tarihini 3 Ocak 1799 (26 Receb 1213) olarak göstermişlerdir. Esrar Dede Tezkiresi'ne sonradan eklenen kayıtlarda ve ondan naklen Ali Enver'in Semîhane-i Edeb'inde ise ölümü 27 Receb olarak verilmiştir. Galip Dede'nin cenazesi kandile rastlayan bir perşembe günü büyük bir törenle kaldırılmış, annesi ve babasının da mezarlarının bulunduğu Galata Mevlevîhanesi haziresinde İsmail Rüsûhî Dede'nin ayak ucuna gömülmüştür. Şeyh Galip evlenmemiştir. Saraylı olan habibesinden 1210 (1795) yılında Zübeyde adında bir kızı olmuştur.

Şeyh Galip, Divan şiirinin en büyük birkaç şairinden biri olduğu gibi, bu şiirin son büyük şairi sayılır. Divan şiiri yüzyıllar boyunca büyük şairlerin katkılarıyla gelişmesini sürdürmüş ve

XVIII. yüzyılın sonlarında Galip'le doruk noktasına erişmiştir. Ondan sonra Divan Şiiri, büyük şair yetiştirmemiş, Tanzimat edebiyatına kadar ikinci derecede şairlerle sürüp gelmiştir . Galip, kendisinden önce yetişen şairlerden ayrı, bambaşka bir kişilikle ortaya çıkmıştır. Onda Divan şiirinin hemen bütün büyük şairlerinin özelliklerini bulmak mümkündür. Hem Mevlevîlikte hem de şiirde en büyük mürşidi, yol göstericisi, Mevlânâ'dır. Kendisinin de dediği gibi ilhamını Mevlânâ'dan ve onun eseri olan Mesnevî'den almıştır. El yazısıyla olan bir Hüsn ü Aşk nüshasının (Süleymaniye Ktp. Hâlet Ef. Eki 171) sonunda kendisinin söylediğine göre 1784 yılına kadar Mesnevî'yi 11 kez baştan sona okumuştur. Ayrıca Galata Mevlevîhanesinde mesnevî derslerini vermiş, Mevlânâ'dan aldığı feyzi dervişlerine aktarmıştır.

Şeyh Galip'in Fuzûlî ile derin benzerlikleri vardır. Onun kadar duygulu, hüzünlü ve liriktir. Bazı beyitlerinde Fuzûlî'nin lirizmi açıkça görülür. Bunun yanında bazen Nedim kadar coşkun ve neşelidir. Kendisi için noksanlık saysa da Nedim'e nazire yazmak ve onun yolunda olmaktan kendini alıkoyamaz. Fikrinde Nâbi kadar güçlüdür. Kuruluğa ve öğüt vermeğe düşmeden olgun ve anlamlı düşüncelerini söylemiştir. Anlam derinliği ve hayal gücü bakımından da Nâili'den bir eksiği yoktur. Onun şiir özelliklerinden çoğu Galip'te de görmek mümkündür. Galip Dede, XVII. yüzyıl şiirini etkisi altına alan ve daha çok Nâili'nin temsilciliğini yaptığı Fars edebiyatının Sebk-i Hindî'nin üslûbunun son büyük şairidir. Bu bakımdan Şeyh Galip'in şiir özelliklerini belirtirken, öteki büyük şairlerle olan benzerlikleri yanında Sebk-i Hindî'nin özelliklerini ve dolayısıyla Nâilî'nin şiir özelliklerini göz önünde tutmak gedolayısıyla Nâilî'nin şiir özelliklerini göz önünde tutmak gereği vardır. Galip'in şiiri, Hoca Neş'et'in etkisiyle hayranı olduğu Şevket-i Buhârî'yi okuyup incelemeye başladıktan sonra olgunluğa erişmiş ve kişiliğini bulmuştur. Kendisi de Şevket'i şiirlerinde her zaman saygıyla anmış, onu şiirde usta kabul ettiğini ve Anadolu'da Şevket tarzını kendisinin icat ettiğini söylemiştir. Bu nedenle şair arkadaşları arasında Şevket-i Rûm diye anılmaya başlamıştır.

(Dil ve Edebiyat Dergisi, www.tded.org.tr/bpi.asp?caid=340&cid =3114)

3.Bölüm

TÜRK DİVAN ŞİİRİ

HOCA DEHHANÎ

13. asırda yaşamıştır. Divan şiirinin Anadolu'daki ilk büyük temsilcisidir. Fuat Köprülü onun bu özelliğini "Anadolu'da klasik Türk şiirinin ilk büyük üstadıdır" şeklinde belirtir. Yapılan son araştırmalara göre Horasanlı'dır. Oradan 1298- 1301 yıllarında Konya'ya gelip yerleşmiştir. Selçuklu Sarayı'nda uzun yıllar görev yapmış, Selçuklu Sultanı Alaattin Keykubat'ın isteğiyle 20 bin beyitlik Farsça bir Selçuklu Şehnâmesi yazmıştır. Bilinen eserleri gazel ve kaside türündedir. Şiirleri, klasik Türk edebiyatının ilk örnekleri sayılmaktadır. Türkçesi temiz güzel, üslubu sanatlıdır.

GAZEL

1-
Sabr eyle gönül derdüne dermân ere umma
Can atma oda bi-hûde cânân ere umma

2-
Gözün sedefinden nice dürdâne dökersin
Şol dişi güher dudağı mercân ere umma

3-
Gül vaslı dilersen ko bu feryâdı i bülbül
Gül gonca gibi ağzı gülistân ere umma.

4-
İnceldiyse hecr ile karınca gibi belün
Firkat nice bir ola Süleyman ere umma

5-
Yakûb bigi hüzn ile katlan bir iki gün
Bir gün haber-i Yûsuf-ı Kenân ere umma

6-
Feryâd ü figân etme i bülbül dahi ağzın
Yum gonce gibi yine gülistan ere umma

7-
Bu resme ki Dehhâniî dürür şem' gibi zâr
Başdan ayağa ömrüni pâyan ere umma

Günümüz Türkçesiyle:

1-Gönül, sabret, derdine derman erişeceğini bekleme. Sevgilinin geleceğini sanarak boşuna canını ateşlere atma.

2-Gözünün sedefinden ne kadar çok inci gibi gözyaşı döksen, o inci dişli, mercan dudaklının geleceğini sanma.

3-Güle kavuşmayı istiyorsan ey bülbül, gel bu feryadı bırak. Gonca gibi gül, o ağzı gül bahçesine benzeyenin geleceğini ümit etme.

4-Ayrılık yüzünden belin eğer karıncanın beli gibi inceldiyse ayrılık ne kadar sürer bilinmez. Süleyman'ın geleceğini ümit etme.

5-Yakup gibi bir süre üzüntüye katlan; ama günün birinde Ken'an ilinin Yusuf'unun geleceğini bekleme.

6-Ey bülbül, ah vah etme, ağzını da gonca gibi yum. Günün birinde gül bahçesine kavuşacağını da ümit etme.

7-Dehhanî bu şekildeki mum gibi inlemektedir. Baştan sona kadar ömrünün sona ereceğini umma.

GAZEL

1-
Acep bu derdümün dermânı yok mı
Ya bu sabr itmegün oranı yok mı

2-
Yanaram mumlayın başdan ayaga
Nedür bu yanmagun pâyânı yok mı

3-
Güler düşmen benüm ağladuğuma
Aceb şol kâfirün imânı yok mı

4-
Delüpdür cigerümü gamzen okı
Ara yürekde gör peykânı yok mı

5-
Su gibi kanumı toprağa kardun
Ne sanursun garîbün kanı yok mı

6-
Cemâl-i hüsnüne mağrûr olursın
Kemâl-i hüsnünün noksânı yok mı

7-
Begüm, Dehhânî'ye ölmezden öndin
Tapuna irmegün imkânı yok mı

Günümüz Türkçesiyle:

1-Acaba bu derdimin dermanı yok mu? Veya bu sabretmenin bir ölçüsü, sınırı yok mu?

2-Mum gibi baştan ayağa yanıyorum. Nedir bu yanmanın sonu yok mu?

3-Düşman, benim ağlamama güler. Acaba o kâfirin imanı yok mu?
4-Yan bakışının oku ciğerimi deldi. Ara, yürekte temreni yok mu gör.
5-Kanımı su gibi toprağa karıştırdın. Garibin kanı yok mu sanıyorsun?
6-Yüzünün güzelliğiyle gururlanıyorsun. Güzelliğinin bir noksanı yok mu?
7-Beyim, ölmeden önce Dehhanî'ye huzuruna varmanın imkânı yok mu?

AHMEDÎ

Kâtip Çelebi'ye göre asıl adı Tâceddin İbrahim bin Hızır'dır. Kimilerine göre ise İbrahim'dir. Sivaslı veya Germiyanlı olduğu sanılmaktadır. Muhtemelen 1334'te doğdu. Germiyan beyi Süleyman Şah'ın sarayına, daha sonra da Osmanoğullarına intisap etti. 1412'de Manisa'da vefat etti. Şiirlerinde konuya hâkimiyeti, değişik nazım biçimlerini ustalıkla kullanışı, kendine özgü yazış tarzı ile dikkat çekmiştir. Eserlerinde Gülşehri, Yunus ve Âşık Paşa'nın etkileri görülmektedir. En ünlü eseri Emir Süleyman'a sunulan İskendernâme'dir.

GAZEL

1-
Gel gör ki senden ayru bu ayşun safâsı yoh
Hoş görelüm bu ömri ki dehrün vefâsı yoh

2-
Bir dem bu ömr dâdın zevk ile virelüm
Elden gelüriken ki cihânun bekaası yoh

3-
Yiğrek durur hezâr riyâ ehl-i sûfiden
Bir saf aşk eri kim işinde riyâsı yoh

4-
Ol yâr vaslını kılaram dâimâ heves
Dünyede gönlümün dahi ayruk hevesi yoh

5-
Sabr eyle aşk derdine çâre dilersen
K'ol derde çâre sabrdur ayruk devâsı yoh

6-
Aşkun yolunda menzile nicesi iriser
Ol kim belâ vü mihnete sabr ü rızâsı yoh

7-
Her kim bu yolda varlığını terk eyele
Bir ömr-i câvidân bula k'anun fenâsı yoh

8-
Mâşûka vaslını dileyen cevre sabr ide
Dünyede râhat ola mı k'anun anâsı yoh

9-
Çoh haste-dil esîri var ol câzû gözlerün
İllâ ki Ahmedî bigi bir mübtelâsı yoh

Günümüz Türkçesiyle:

1-Gel gel ki senden ayrı bu yeme içmenin sefâsı yok. Bu ömrü hoş görelim. Zira dünyanın vefası yok.

2-Bir an zevk ile bu ömrün hakkını verelim. Elimizden gelirken bunu yapmaya bakalım. Çünkü dünya geçicidir.

3-İki yüzlü olmayan saf bir aşk eri bin tane riyâ ehli sofudan çok daha iyidir.

4-O yâre kavuşmayı devamlı olarak arzu ediyorum. Dünyada gönlümün bundan başka arzusu yok.

5-Eğer aşk derdine çare istiyorsan sabreyle. Zira o derde çare sabırdır. Başka çaresi de yoktur.

6-Bela ve sıkıntıya sabır ve rızası olmayan, senin aşkının yolunda hedefe nasıl ulaşabilir?

7-Bu yolda varlığını terk eden, fenası olmayan bir sonsuz ömür bulur.

8-Sevilene ulaşmayı dileyen eziyete sabreder. Dünyada sıkıntı çekmeyen hiç rahat olur mu?

9-O cadı gözlerin çok hasta gönüllü esiri var. Ama Ahmedî gibi bir tutkunu yok.

GAZEL

1-
Âşık olanın ışk odından nişan gerek
Bağrı kebâb gözlerinün yaşı kan gerek

2-
Yâri diyen gerek kim ola gayrden berî
Cânânı isdeyen kişiye terk-i cân gerek

3-
Cevre kıla tahammül iden yârı ârzû
Sabr ide hâra her kim ana gül-sitân gerek

4-
Şem'-i safâdur ol sanem ana irişmeğe
Pervâne bigi yanmağa tâb u tüvan gerek

5-
Sinün yüzün görene ne hâcet likâ-yı hûr
Kapunda yir bulana ne bâğ-ı cinan gerek

6-
Gonce lebünden isder idüm söz açam velî
Ol râz-ı nâzüki bilürem kim nihan gerek

7-
Anunçün Ahmedî heves ider lebüne kim
Dil-hastedür ana şeker-i nâr-dan gerek

Günümüz Türkçesiyle:

1-Âşık olana aşk ateşinden (bir) belirti gerekir, bağrı kebap (yanık), gözlerinin yaşı (da) kanlı olmalıdır.

2-Sevgili sözü edenin başka şeylerden kurtulmuş olması gerekir (çünkü), sevgiliyi isteyen kişiye canını terketmek düşer.

3-Sevgiliyi arzu eden eziyete katlanmalı, kendine gül bahçesi gerek olan dikene sabretmelidir.

4-O put (gibi güzel) safa mumudur, pervane gibi yanarak ona erişmek için güç, kuvvet gerekir.

5-Senin yüzünü gören için hurilerin yüzüne hacet var mı, kapında yer bulana cennet bahçesi gerekir mi?

6-Gonca dudağından söz açmak isterdim lâkin, o nazik sırrı bilirim gizli gerektir.

7-Ahmedî gönül hastası olduğu için dudağına heves eder, çünkü ona nar şekeri (kırmızı dudak) gerekir.

KADI BURHANEDDİN

1344 yılında Kayseri'de doğdu. Asıl adı Ahmet'tir. Kayseri, Kahire, Şam ve Halep'te öğrenim gördü. Kadılık ve vezirlik yaptı. Sonra Ertena oğullarının saltanatını tanımayarak Sivas'ta tahta çıktı. Bağımsız devletini ilan etti. Halkının sevgi ve güvenini kazanan bir hükümdar oldu. Daha sonra 1398 yılında Akkoyunlu beylerinden Kara Yülük Osman Bey'le yaptığı bir savaşta öldürüldü. Devlet adamlığının yanı sıra bilgin ve şair de olan kadı Burhaneddin, yiğitlik, aşk ve tasavvufu kaynaştıran şiirleriyle Anadolu Divan şirinin kurucularından oldu.

GAZEL

1-
Lebün meyi ile bir dem dimâğ eğer ter ola
Gerek ki sözlerümüzden cihân muattar ola

2-
Gözüm nemi neme eksük komaz velî yârun
Yaşuma ger nemenürise dahi hoş-ter ola

3-
Koyabilürse başı ayağına halk-ı cihân
Gerek ki zülfü gibi cümle ser-ber-ser ola

4-
Hevâ dimâğuma urdu aceb değül şimdi
Bu göz yolumdan eğer yaşlarum mukattar ola

5-
Hayâlüne taparım büt-perest-i hod değülem
Nereye bahar isem sûretün musavver ola

6-
Meğer ki bu gönülüm ârzû-yi şekker ider
Ki dâimâ ağızumda lebün mükerrer ola

7-
Güneş ile gicenün ictima'ı yoh ya neçün
Bu kara zülfü nigârun yüzünde der-hur ola

Günümüz Türkçesiyle:

1-Eğer, dudağının şarabıyla, damak bir an için ıslanırsa, ağzımızdan çıkan sözlerin o şarabın kokusuna bulaştığı için bütün cihanı güzel kokulara boğması gerekir.

2-Gözümün nemi (yaşları) neme ihtiyaç bırakmaz ama şayet benim gözyaşlarıma (bakıp da) sevgilinin gözleri nemlenirse (elbet) daha güzel olur.

3-Cihan halkı, başlarını (sevgilinin) ayağına koyabilirlerse, Hepsinin başlarının (onun) zülfü gibi, baş baş üstüne olmaması, ayaklarından başına kadar yükselmesi gerekir.

4-Aşk dimağına vurdu, (bu yüzden) şimdi, göz yolundan (pınarından) gözyaşlarım damla damla dökülürse şaşılmaz.

5-Ben kendine tapan bir putperest değilim, (senin) hayaline taparım, her nereye bakarsam resmini orada resmedilmiş göreyim.

6.Bu gönlümün şeker arzulamasının nedeni şu ki; dudağın ağzımda daima mükerrer olsun.

7-Güneş ile gecenin bir arada bulunması imkânsız; şu halde o nigârın (putun, sevgilinin) (gece gibi) kara zülfü,(güneş gibi) yüzünde nasıl bu kadar birbirine uygun şekilde bulunabiliyor?

TUYUG

1-

Ezelde hak ne yazmış ise bolur
Göz ne göreceğise görür
İki âlemde Hakk'a sığınmışuz
Tohtamış ne ola ya ahsah Temûr

2-

Hakka şükür koçlarun devrânıdur
Cümle âlem bu demün hayrânıdûr
Gün batardan gün doğan yire değin
Aşk erinün bir nefes seyrânıdur

3-

Beni seven hûblar içinde bir şâh imiş
Sanasın yılduz içinde mâh imiş
Ben denize salmışam bir cânumı
Kamu işi başaran Allâh imiş

4-

Dilberün işi itâb ile nâz olur
Çeşmi câdû gamzesi gammâz olur
İy gönül sabr it tahammül kıl ana
Yâra irişmek işi az az olur

5-

Dünyeyi çoh sınaduh bir bûyimiş
Kamû âlem varlığı bir hûyimiş
Kaplan aslan ejderhâlar cümlesi
Ecelün kıynağında âhûyimiş

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ezelde Hak ne yazmışsa o olur. Göz ne görecekse onu mutlaka görür. İki âlemde Hakk'a sığınmışız. Toktamış ve Aksak Timur nedir ki? (Onlar da kim oluyor?)

2-Hakk'a şükür kahraman kişilerin devridir. Herkes bu zamanın hayranıdır. Gün batımından gün doğan yere kadar, aşk erinin bir anlık dolanmasıdır.

3-Beni seven güzeller içinde bir padişah imiş. Bütün yıldızların içinde o ay imiş sanırsın. Ben bir canımı denize bırakmışım. Bütün işi başaran Allah'mış.

4-Dilberin işi azarlama ve nazdır. Gözü cadı, gamzesi ayıpları ortaya çıkarıcıdır. Ey gönül ona sabır ve tahammül et. Sevgiliye ulaşma yavaş yavaş olur.

5- Dünyayı çok denedik, sadece bir kokuymuş. Bütün âlemin varlığı bir "Hû" imiş. Kaplan, aslan, ejderhâ, hepsi ecel pençesinde bir âhûymuş.

ŞEYHOĞLU

(1340-1409) 14. yüzyılda, Germiyan Beyliği sahasında, Germiyan beyi Süleyman Şah'ın hizmetinde nişancılık ve deftardarlık hizmetlerinde bulunmuştur. Daha sonra Yıldırım Bayezid'e intisap etmiş ve Hurşîd-name'yi ona sunmuştur. Bu eser halk hikâyelerinin tipik bir motifi olan "görmeden aşık olma" motifi üzerine kurgulanmış bir macera romanı özelliğindedir. Şeyhoğlu, daha çok bir Mesnevi şairi olarak tanınır. Hurşîd-nâme'nin dışında Marzuban-nâme, Kabus-nâme, Kenzü'l-Küberâ, Mehekkü'l-Ulemâ gibi eserleri de bulunmaktadır.

GAZEL

1-
Egerçi yirüm uçmakdur bezenmiş kasr-i nûrânî
Çü dîzâruñı görmezven tamudur n'eylerem anı

2-
Eger şehr ola ger gülşen cemâlüñsüz safâ virmez
Niçeme hûb ise ziştdür beden kim olmaya cânı

3-
Se'âdet güneşi sensin ki şu'len külli devletdür
Kime kim irişe nûruñ irişür ferr-i Sübhânî

4-
Tapunla ögrenen kimse tahammül kılsa hicründen
Degüldür âdemî v'Allah ko gitsün degme hayvânı

5-
İlâhî şâhumuñ 'ömri hemîşe müstedâm olsun
Ola bir gün ki ben kula kıla vaslından erzânî

6-
Senüñle bu fenâ dünyâ bugün Firdevs-i a'lîdür
Veger sensüz ola yarın gerekmez hûr u Rızvânı

7-
Visâl isterse Şeyhoglı firâka sabr idegörsün
Karañulıkda bulmışdur bilüñ Hızr âb-i hayvânı

Günümüz Türkçesiyle:

1-İsterse yerim ışıldayan köşklerle bezenmiş cennet olsun, eğer senin yüzünü görmüyorsam (bana) cehennemdir, onu ne yapayım!

2-İster şehir isterse gül bahçesi olsun, yüzün yoksa (orası bana) mutluluk vermez. Beden ne kadar güzel olursa olsun canı olmayınca çirkindir.

3-Mutluluk güneşi sensin; ışığın bahtiyarlığın ta kendisidir. Kime nurun değerse ona ilâhî aydınlık erişir.

4-Yanında bulunmaya alışan kimse ayrılığına dayanabiliyorsa vallahi adam değildir; hayvanı koy gitsin, elleme.

5-Allah'ım padişahımın ömrü hep sürekli olsun. Belki bir gün ben kuluna vuslatını uygun görür.

6-Bugün bu fâni dünya seninle yüce Firdevs cenneti gibidir; eğer yarın sensiz olacaksa huri ve Rıdvan'ı gerekmez.

7-Şeyhoğlu vuslat istiyorsa ayrılığa sabretmeye devam etsin. Hızır hayat suyunu karanlıkta bulmuştur.

ŞEYHÎ

(1375–1431) 15. asrın en büyük şairlerindendir. Kütahya'da doğdu. Asıl adı Yusuf Sinaneddîn'dir. Şeyhi mahlası Ankaralı büyük mutasavvıf Hacı Bayram Veli'ye intisabıyla ilgilidir. Şeyhi, şairliğinin yanı sıra aynı zamanda bir tıp adamıdır. Göz doktorluğu yapmıştır. Hayatının büyük bir kısmını Germiyan beyi II. Yakup'un özel doktoru ve sohbet arkadaşı olarak geçirdi. Son yıllarını yine Kütahya'da geçirdi ve burada vefat etti. Divan şiirimizin ortak malzemesini derli toplu ve başarılı kullanan ilk büyük şairimizdir. Gazel, kaside ve mesnevilerindeki başarısından dolayı edebiyatımızda "Şairler şeyhi" olarak bilinir. Bir hiciv eseri olan Harnâmesi en çok bilinen eseridir.

GAZEL

1-
Virdi harâba gönlümi şol gam didükleri
Bulınmadı bu derdüme merhem didükleri

2-
Def'-i melâl kılmaga 'âlemde bir nefes
Çoğ istedüm bulınmadı hem-dem didükleri

3-
Sîmürg ü kimya vü vefa gibidür 'adem
Yâr u harîf ü mûnis ü mahrem didükleri

4-
Ölüyi diri kıldugın işitse leblerün
Togurmaz idi 'Îsî'yi Meryem didükleri

5-
Kâ'be yüzinde benlerini kılmayınca yâd
Virmez safâ şu Merve vü Zemzem didükleri

6-
Emsem dir ise leblerüni Şeyhi kınama
Derdine oldurur ahi emsem didükleri

Günümüz Türkçesiyle:

1-Şu gam dedikleri şey, benim gönlümü yıkıntıya çevirdi. Bu derdime merhem dedikleri şey bulunamadı.

2-Dünyada can sıkıntımı bir an için gidermek istedim fakat samimi bir arkadaş bulamadım.

3-Sevgili, yakın, arkadaş, yoldaş dedikleri Simurg, kimya vefâ ve yokluk gibi hayali bir şeydir.

4-Eğer senin dudaklarının ölüyü diriltiğini duysaydı Meryem, İsa peygamberi doğurmazdı.

5-Kâbe gibi olan yüzündeki benleri hatırlamayınca Şu Merve ve Zemzem dedikleri insana safa verir mi?

6-Şeyhi, dudaklarını emsem dediğinde onu kınama, ey dost derdine ilaç dedikleri şey budur.

GAZEL

1-
Bahâr mevsimidür hem-dem-i sabâ olalım
Gül ile dost kohusına âşinâ olalum

2-
Çü devr-i lâledür ihlâs ile kadeh tutalum
Nite ki nergis olur mest-i bî-riyâ olalum

3-
Zemâne sırrını ko gonca bigi ser-beste
Çemen safâsını gül bigi dil-güşâ olalum

4-
Cihân fütûhına Cem câmdür dimiş miftâh
Gelün mülâzım-ı Câm-ı Cihan-nümâ olalum

5-
'Amelden ücret umınca gurûr-ı ta'at ile
Günehde muntazır-ı rahmet-i Hudâ olalum

6-
Bahâr-ı tevbeye Şeyhî cünûn dimiş 'âkil
Bugün muvâfakat it irte pâr sâ olalum

Günümüz Türkçesiyle:

1-Bahar mevsimidir. Hadi gel, sabah rüzgârına arkadaş olalım. Gül ile dost, kokusuyla da aşina olalım.

2-Lâle mevsimi olduğu için içtenlikle kadehi elimize alalım. Nergis nasıl olursa biz de öyle ikiyüzlülük yapmadan sarhoş olalım.

3-Zamane sırrını gonca gibi açılmamış bırak, söyleme.Biz, bağ bahçe eğlencesine gül gibi gönlü açık olalım.

4-Cem, cihanı gönül ferahlığına kavuşturan anahtar kadehtir demiş. Gelin, biz de bu kadehe yapışalım, ondan hiç ayrılmayalım.

5-Mademki ibadetimizle gururlanıp onun karşılığını bekliyoruz. Şu halde günahımız için de Allah'ın bağışlamasını bekleyelim.

6-Ey Şeyhi! Akıllılar, içki içilmeyen bahara delilik demişler, sen bugün bize uğra da yarın yine sofu olalım.

HARNÂME

1-
Bir eşek var idi zâif ü nizâr
Yük elinden katı şikeste vü zâr

2-
Gâh odunda vü gâh suda idi
Dün ü gün kahr ile kısuda idi

3-
Ol kadar çeker idi yükler ağır
Ki teninde tü komamışdı yağır

4-
Nice tü kalmamışdı et ü deri
Yükler altında kana batdı deri

5-
Eydür idi gören bu sûretlu
Tan degül mi yürür sünük çatlu

6-
Dudağı sarkmış u düşmiş enek
Yorılur arkasına konsa sinek

7-
Toğranur idi arpa arpa teni
Gözi görince bir avuç samanı

8-
Kargalar dirneği kulağında
Sinegün seyri gözi yağında

9-
Arkasından alınsa pâlânı
Sanki it artuğıydı kalanı

10-
Birgün ıssı ider himâyet ana
Ya'ni kim gösterür inâyet ana

11-
Aldı pâlânını vü saldı ota
Otlayurak biraz yüridi öte

12-
Gördi otlakda yürür öküzler
Odlu gözler ü gerlü göğüzler

13-
Sömürüp eyle yirler otlağı
Ki çekicek kılın tamar yağı

14-
Boynuzı ba'zısınun ay bigi
Kiminün halka halka yay bigi

15-
Böğrişüp çün virürler âvâze
Yankulanurdı tağ ü dervâze

16-
Har-i miskîn ider iken seyrân
Kaldı görüp sığırları hayrân

17-
Geh yürürler ferâgat ü hoş-dil
Gâh yaylâ vü kışla geh menzil

18-
Ne yular derdi ne gam-ı pâlân
Ne yük altında haste vü nâlân

19-
Acebe kalur u tefekkür ider
Kendü ahvâlini tasavvur ider

20-
Ki birüz bunlarunla hilkatde
Elde ayakda şekl ü sûretde

21-
Bunlarun başlarına tâc neden
Bize bu fakr ü ihtiyâc neden

22-
Bizi ger arpa ok u yây itdi
Bunlarun boynuzın kim ay itdi

23-
Didi bu müşkilümi itmez hal
Meger ol bir falân har-i a'kal

24-
Vâr idi bir eşek firâsetlû
Hem ulu yollu hem kiyâsetlû

25-
Çok geçürmiş zamâneden çağlar
Yükler altında sızırup yağlar

26-
Nûh Peygamber'ün gemisine ol
Virmiş İblîse kuyruğıyla yol

27-
Dir imiş ben döşedidüm döşeği
Dirilürken ölüp 'Üzeyr eşeği

28-
Hoş-nefesdür diyü vü ehl ü fasîh
Hürmet eyler imiş hımâr-ı Mesîh

29-
Kurd korkar idi kulağından
Arslan ürker idi çomağından

30-
Ol ulu katına bu miskîn har
Vardı yüz sürdi didi iy server

31-
Sen eşekler içinde kâmilsin
Âkıl ü şeyh ü ehl ü fâzılsın

32-
Anda k'ıslâh ide tapun şer ü şûr
Har-i Deccâle diyeler ker ü kûr

33-
Menzil-i mü'minîne rehbersin
Merkeb-i sâlihîne mahzarsın

34-
Nesbündür mesel hatîblere
Nefesün hoş gelür edîblere

35-
Sen eşeksin ne şek hakîm-i ecell
Müşkilüm var keremden itgil hall

36-
Bugün otlakda gördüm öküzler
Gerüben yürür idi göğüzler

37-
Her birisi semîz ü kuvvetlü
İçi vü taşı yağlu vü etlü

38-
Niçün oldı bulara erzânî
Bize bildür şu tâc-ı sultânî

39-
Yok mıdur gökde bizüm ılduzumuz
K'olmadı yir yüzinde boynuzumuz

40-
Her sığırdan eşek nite ola kem
Çün meseldür ki dir benî âdem

41-
Har eger hâr ü bî-temîz oldı
Çünkü yük tartar ol azîz oldı

42-
Bâr-keşlikde çün bizüz fâik
Boynuza niçün olmaduk lâyık

43-
Böyle virdi cevâb pîr eşek
K'iy belâ bendine esîr eşek

44-
Bu işün aslına işit illet
Anla aklunda yog ise kıllet

45-
Ki öküzi yaradıcak Hallâk
Sebeb-i rızk kıldı ol Rezzâk

46-
Dün ü gün arpa buğday işlerler
Anı otlayup anı dişlerler

47-
Çün bular oldu ol azîze sebeb
Virdi izzeti bulara Çalab

48-
Tâc-ı devlet konıldı başlarına
Et ü yağ toldı iç ü taşlarına

49-
Bizüm ulu işimüz odundur
Od uran içümüze o dûndur

50-
Bize çokdur hakîki buyrukda
Nice boynuz kulağ u kuyruk da

51-
Döndi yüz derd iel zaîf eşek
Zâr ü dil-haste vü nahîf eşek

52-
Didi sehl ola bu işün asl
Çünki şerh oldı bâbı vü faslı

53-
Varayın ben de buğday işleyeyin
Anda yaylayup anda kışlayayın

54-
Nice yiyem odun ile letler
Bulayın buğday ile izzetler

55-
Gezerek gördi bir gögermiş ekin
Sanki dutardı ol ekin ile kîn

56-
Aşk ile değdi girdi işlemeğe
Gâh ayaklayu gâh dişlemeğe

57-
Arpa gördi gögermiş aç eşek
Buldı cân derdine ilâç eşek

58-
Değme kerret ki şevk ile karvar
Toprağın bile götürür harvar

59-
Eyle yidi gök ekini terle
Ki gören dir zihî kara tarla

60-
Yiyürek toydı karnı çağnadı
Yuvalandı vü biraz ağnadı

61-
Başladı ırlayup çağırmaya
Anup ağır yükin ağırmağa

62-
Dimiş ol âdemî ki hoş-demdür
Niam oldukda bî-nagam gamdur

63-
Pes idüp cûş içinde eşvâkı
Rast düzdi nevâ-yı uşşâkı

64-
Çeker âvâze tîz ider perde
Hoş ser-âğaz ider muhayyerde

65-
Nice düzmek ki bozdı âhengi
Perdesin açdı ol cihân nengi

66-
Çıkarur har çün enker-ül-esvât
Ekin ıssına arz olur arasât

67-
Ağaç elinde azm-i râh itdi
Tarlasını göricek âh itdi

68-
Dâneden gördi yiri pâk olmış
Gök ekinliği kara hâk olmış

69-
Yüreği sovumadı söğmeg ile
Olmadı eşegi döğmeg ile

70-
Bıçağın çekdi kodı ayruğını
Kesdi kulağını vü kuyruğını

71-
Kaçar eşşek acıyurak cânı
Dökilüp yaşı yirine kanı

72-
Uğrayu geldi pîr eşek nâgâh
Sordı hâlini kıldı derd ile âh

73-
Yermürü inleyü didi iy pîr
Har-ı rûbâh bigi pür-tezvîr

74-
Bâtıl isteyü hakdan ayrıldum
Boynuz umdum kulakdan ayrıldum

75-
Benem ol gam yükindeki har-ı leng
Gussalar balçığında vâlih ü deng

76-
Ne yüküm bir nefes giderici var
Ne biraz çekmeğine yarıcı var

77-
Har gedây-iken arpaya muhtâç
Gözedürem k'urıla başuma tâc

78-
İster iken halâldan rûzî
Varım itdüm haramîler rûzi

79-
Ger tonuzlara olmaya buyruk
Âh gitdi kulağ ile kuyruk

80-
Hükm-i sultâna k'ola pâyende
Çarh çâkerdürür felek bende

81-
Kim ola bâri bir iki eclâf
K'ide tevkî'-i pâdişâha hilâf

82-
Şâh kahrı ne'ûzü-billâh eger
Çarh baş çekse ide zîr ü zeber

83-
Göklere irdi nâle vü feryâd
Dâd iy pâdişah-ı âdil dâd

84-
Şeyhî uzatma nâle vü ahun
Nüktedândur bilür şehen-şâhun

85-
Ger inâyetden istesen tevfîr
Kılma devlet duâsını taksîr

86-
Nice kim bu zamâne-i nâ-sâz
Câhile nâz vire ehle niyâz

87-
Ne kadar kim cihân-ı bî-ihlâs
Ârifi hâric ide âmiyi hâs

88-
Ol şehün işi izz ü nâz olsun
Düşmeninün gam ü niyâz olsun

Günümüz Türkçesiyle:

1-Zayıf-nahif (cılız, geberik) bir eşek vardı, yük çekmekten anası ağlardı.

2-Bazen odun çekmeye, bazen su taşımaya giderdi. Gece ve gündüz, (sahibinin zorla iş gördürmesinden) üzüntüde ve sıkıntı da idi.

3-O kadar ağır yükler taşırdı ki yaralar teninde tüy bırakmamıştı.

4-Tüy de ne ki? Et ve derisi dahi kalmamıştı. Teri, yükler altında kana belenmişti.

5-Onu bu şekilde gören: "Şaşılacak şey; birbirine çatılmış kemikler (iskelet) yürüyor" derdi.

6-Dudağı sarkmış, çenesi düşmüştü, arkasına sinek konsa yorulurdu.

7-Gözü bir avuç saman görünce arpa arpa kıyım kıyım doğranırdı.

8-Kargalar kulağında toplanır, sineğin gezip dolaşması gözünün yağında olurdu.

9-Sırtınsan palanı alınsa geri kalan sanki köpek artığı kadar azıcık bir şey idi.

10-Bir gün sahibi onu himâye etti, gözetti; yâni ona bir iyilik etti.

11-(Arkasından) palanını aldı ve otlamaya saldı. (Eşek) otlayarak biraz öteye yürüdü.

12-Otlakta yürüyen öküzleri gördü; onların gözleri ateşli ve göğüsleri gergin ve dolgundu.

13-Otlağı öylesine sömürüp yerlerdi ki kıllarını çekince yağları damlardı.

14-Boynuzları, bazısının ay gibi, kiminin de halka halka yay gibi idi.

15-Böğürüp de seslerini salıverdiler miydi, sesleri dağlar da yankılanır çın çın öterdi.

16-Miskin eşek gezip dolaşırken sığırları görüp şaştı kaldı.

17-İçleri rahat, bazen yürürler, bazen dinlenirlerdi. Konakları da bazen yayla bazen kışlak olurdu.

18-Ne yular derdi vardı onların ne palan üzüntüsü. Ne de yük altında hasta ve inleyici idiler.

19- Eşek bu hali garip bulur, şaşar ve düşünür; kendi durumunu gözünün önüne getirir.

20-(Der) ki: "Biz bunlarla yaratılışta biriz, elde, ayakta, şekilde ve dış görünüşte aynıyız.

21-(O halde) Bunların başlarına taç giydirilmesi neden? Bize bu ihtiyaç ve yoksulluk neden?

22-Gerçi bizi arpa (özlemi) ok ve yay haline getirdi. (Fakat) Bunların boynuzunu kim ay etti (hilâl şekline soktu)?"

23-Dedi ki: "Eşeklerin en akıllısı olan falancadan başkası, bu sorununu halledemez.

24-(Gerçekten de) tez kavrayışlı bir eşek vardı, hem sırada yolda büyük (yüksek dereceli) hem de zekî anlayışlı (idi).

25-Yük altında yağlarını eritip çok çağlar görmüş geçirmişti.

26-Nuh Peygaberin gemisine girerken şeytana kuyruğuyla o yol vermişti.

27- Üzeyr'in eşeği öldükten sonra tekrar dirilirken yatağını ben serdiydim demiş.

28-"Sesi güzeldir, ustadır ve uzdillidir" diye Mesih'in eşeği bile ona hürmet eylermiş.

29- Kulağından kurtlar korkar, çomağından aslanlar ürkerdi.

30-(İşte) O ulu eşeğin katına, bu bizim miskin eşek vardı, yüz sürdü, dedi ki: "Ey yüce kişi!

31-Sen eşekler içinde (en) kâmil (olgun, bilgili) eşeksin; akıllısın, şeyhsin (yaşlısın), ehilsin, fâzılsın.

32-Zât-ı âlînizin bulacağı çözüm yolu ile kötülükler ve fitne ortadan kalacak olursa, o zaman, o yerde, Deccal'ın eşeğine sağır, kör diyecekler.

33-Sen müminleri menzillerine (evlerine, konaklarına) götüren bir yol göstericisin, Tanrı yolunu tutmuş dindar kişilerin merkebi olma şerefini taşımadasın;

34-Soyun sopun hatiplerin ağzında mesel olarak söylenir, ediplere de nefesin (sesin) hoş gelir.

35-Kuşku mu var? Sen eşeksin, bilgesin, büyüksün (bilgelerin en büyüğüsün); benim bir müşkülüm var kerem eyle bunu hallet.

36-Bugün otlakta bazı öküzler gördüm, göğüslerini gererek yürüyorlardı.

37-Her biri semiz ve kuvvetli, içleri dışları yağlı, etli idi.

38-Bize sebebini açıkla: Şu sultanlık tacı niçin bunlara lâyık görüldü?

39-Gökyüzünde bizim yıldızımız yok mudur ki yeryüzünde boynuzumuz olmadı.

40-Eşek, nasıl olur da sığırdan aşağı olur? Çünkü insanoğlu mesel olarak der ki:

41-"Eşek hakir ve anlayışsız ise de yük taşıdığı için azizdir (saygıya lâyıktır)".

42-Mademki yük çekmekte biz onlardan üstünüz, şu halde niçin biz boynuza lâyık olmadık?

43-Koca eşek şöyle cevap verdi (dedi ki): Ey belâ bağına tutsak olmuş eşek!

44-Bu işin aslını astarını dinle, aklında noksanlık yoksa sebebini anla.

45-Yaratan Allah öküzü yaratınca, O Rezzak, (öküzleri) rızk sebebi kıldı.

46-(Öküzler) Gece gündüz buğday işlerler, buğday otlarlar, buğday dişlerler.

47-O azîze (buğday'a, ekmeğe) bunlar (öküzler)sebep olduğu için, Tanrı bunlara o izzeti (ululuğu, yüceliği, ikramı) verdi.

48-Devlet tacı başlarına konuldu. İçleri ve dışları da yağ ve et ile doldu.

49-Bizim (ise) büyük işimiz odundur (odun taşımaktır.)İçimize od (ateş) vuran (koyan) o dûndur (o değersiz, bayağı nesnedir).

50-Gerçek buyrukta (hakcası), boynuz bir yana, kulak ve kuyruk bile bize çoktur.

51-Cılız, geberik eşek, hasta gönüllü, dertli eşek (Ulu eşeğin yanından) Yüz derd ile (derdi daha da artmış olarak) döndü:

52-(Kendi kendine) Dedi ki: Bu işin aslı kolayladı, çünkü (kitaptaki yeri) hangi bölümün hangi faslın (bölüm parçası) olduğu açıklandı.

53-Gideyim ben de buğday işleyeyim, O işte yazlayayım, kışlayayım.

54-Daha niceye dek odun ile uğraşıp dayaklar yiyeyim, öküzler gibi buğdayla uğraşayım da izzetler yücelikler bulayım.

55-Gezerek ilerlerken gövermiş (yeşermiş) bir ekin tarlası gördü; Sanki o ekine kini vardı, kin tutardı.

56- Şevk ve heyecanla ekine ulaştı, işlemeğe koyuldu; Bazen ayağıyla çiğnemeye, bazen dişlemeğe koyuldu.

57-Yeşermiş arpayı gördü. Böylece can derdine ilâç buldu.

58-Arpayı şevk ile kavradığı her kez toprağını eşek yükü halinde beraber götürürdü.

59-Yeşil ekini öylesine iştahla yedi ki tarla çırılçıplak oldu. Öyle ki, gören "Ne acayip ekilmemiş tarla" derdi.

60-Yiye yiye karnı doydu, müziğe başladı. Yere yattı yuvarlandı, biraz şarkı söyledi.

61- Çektiği ağır yükleri anarak keyifle söyleyip çağırmaya, anırmaya başladı.

62-O, nüktedan kişi demiş ki: "Nimetler, nağmesiz, ezgisiz olunca gam olur".

63-Sonra içindeki şevkleri (neşesi) coşup taşınca, Neva-yı uşşâk makamını tutturdu.

64-Gitgide sesinin perdesini tizleştirerek haykırır, Muhayyer makamında pek güzel gezinirdi.

65-O cihanın yüz karası sesini öylesine yükseltti ki nağme düzmek ne demek, ahengi bozdu.

66-Eşek seslerin en çirkinini çıkarınca o kıyamet meydanının hâli ekin sahibine malûm oldu

67-Eline sopayı aldığı gibi yola çıktı; tarlasının halini görünce âh çekti.

68-Gördü ki; yeri taneden temizlenmiş yeşil ekin tarlası kara toprak olmuş.

69-Sövmekle yüreği soğumadı. Eşeği dövmekle de teskin olmadı.

70-Bıçağını çekti, başka yerlerini bıraktı, eşeğin kulağı ile kuyruğunu kesti.

71-Eşek, gözyaşı yerine kan dökerekten, canı acıyaraktan kaçamaya koyuldu.

72-(Yolda) ansızın pîr (koca) eşek karşısına çıktı, kendisine durumunu sordu; (Eşek) derd ile ah etti.

73-Yalvarıp inleyerek dedi ki: "Ey pîr, koca tilki gibi kurnaz, hilekâr eşek!

74-Bâtıl isteyerek haktan ayrıldım, boynuz umdum kulaktan ayrıldım.

75-Gam yükü çeken ve tasa balçığına şaşkın sersem bir halde saplanan o topal eşek benim.

76-Ne ağır yükümü bir an giderecek (kaldıracak) vardır. Ne de taşımama birazcık yardım eden vardır.

77-Arpaya muhtaç yoksul bir dilenci eşek iken başıma taç konmasını beklerim, gözetirim.

78-Helâlinden rızk isterken bütün servetimi haramilere nasip ettim.

79-Eğer (o) domuzlar için buyruk (ferman) çıkmazsa, Âh, gitti bizim kulak ile kuyruğumuz.

80-Padişahın hükmüne -dilerim ki dâim olsun-, Felek, kuldur, köledir.

81-Bir iki baldırı çıplak da kim oluyor ki Padişahın nişanlı buyruğunun aksine hareket edebilsin?

82-Padişahın kahrı (ki ondan Allah korusun) eğer, Felek başkaldırsa onu bile yerle bir eder.

83-Benim inilti ve feryadım göklere çıktı: Adalet ey âdil pâdişah adâlet!

84-Şeyhi! İnilti ve âhını (yanıp yakılmayı) fazla uzatma; senin şahlar şahı büyük padişahın nüktedandır (ne demek istediğini) bilir.

85-Onun inâyetinin (lûtuf ve ihsanının) artmasını istersen, devleti için dûa etmekte kusur eyleme.

86-Varsın her ne kadar bu uygunsuz, ters işler yapan zaman, cahile naz, ehil olanlara da niyaz (yalvarıp yakarma) verirse de.

87-Fesat dünya her ne kadar arifi dışarıda tutup cahili has dostlar arasına soksa da.

88-O padişahın işi izzet (ululuk) ve naz etmek; düşmanının işi de gam çekmek ve niyaz eylemek (yalvarmak) olsun.

AHMED DÂÎ

Asıl adı Ahmed'dir. Dâî, mahlasıdır. XV. asrın ilk yarısında yaşamıştır. Muhtemelen Germiyanlı'dır. Germiyan Beyi II. Yakup ve Osmanlı sultanlarından Emir Süleyman, Mehmet Çelebi ve II. Murat devirlerinde yaşamıştır. Nazım ve nesirde oldukça usta bir isimdir. Türkçe ve Farsça olarak pek çok manzum ve mensur eser yazmış velut bir şairdir. Anadolu'daki Türkçe şiirin kurucuları arasındadır. Yaşadığı devrin ilimlerine vakıf nazım ve nesir sahasında pek çok eser yazmış, bunların çoğunu tanıdığı şehzade ve emirlere ithaf etmiştir. Türkçe divanının yanında on beşe yakın telif ve tercüme başka eserleri de bulunmaktadır.

GAZEL

1-
Cânâ niçe bir yana hicrün odı cânumda
Firkat ciğerüm yakdı cûş eyledi kanumda

2-
Bu hecr ile bu firkat valsa irişe âhir
İrgüre Hudâ bir gün görem seni yanumda

3-
Ger nâz u cefâ senden olursa n'ola şâhâ
Hem lütf ve vefâ senden feryâd u figaanumda

4-
Canâne visâlinden bin câna değer bir dem
Ansuz ne hayât olsun rûhumda revânumda

5-
Gönlümde senün fikrün dilümde senün zikrün
Maksûd bana sensin her sûd u ziyânumda

6-
Şîrîn lebünün şerhin Dâî ki beyân itdüm
Şehd ile şeker ezdüm şi'r ile beyânumda

7-
Evvelde vü âhirde oldur dileğüm Hak'dan
Bulmaya hatâ kimse nâm ile nişânumda

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ey sevgili! Senin ayrılığının ateşi canımda ne zamana kadar yanacak? Ayrılık ciğerimi yaktı ve kanımda coştu.

2-Bu ayrılıkla bu dostlardan uzak olma sonunda birleşmeye ulaştırsın, seni bir gün yanımda göreyim.

3-Eğer senden naz ve cefa gelirse, ey şâh ne olur? Feryât ve figanım, senden bana lütuf ve vefadır.

4-Sevgiliye kavuşmada bir an bin cana değer. Ruhumda canımda onsuz ne hayat olsun.

5-Gönlümde senin fikrin, dilimde senin zikrin. Her fayda ve zararında amaç bana sensin.

6-Ey Dâî! Tatlı dudağının tadını anlattım. Bunu yaparken de şiir ile beyanında bal ile şeker ezdim.

GAZEL

1-
Sevdüm seni ben cândan cânum seven ölsün mi?
Ayrılmazam senden cânum seven ölsün mi?

2-
Sen hüsn ile âyetsin bir hoş kadm ü kametsin
Ey vây ne kıyâmetsin cânum seven ölsün mi?

3-
İy lâl'-i lebi kandüm cevrün odına yandum
Lûtfeylesin sandum cânum seven ölsün mi?

4-
Ol kaş ile gözler kirpük okını gezler
Her lahzâ beni gözler cânum seven ölsün mi?

5-
Hep cevr ü cefâ senden bu kamu belâ senden
Derdüme devâ senden cânum seven ölsün mi?

6-
İy serv-i sehî-kaamet Dâî kuluna rahm it
Hak ide sana rahmet cânum seven ölsün mi?

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ben seni candan sevdim. Canım seven ölsün mü? Senden ayrılamıyorum. Canım seven ölsün mü?

2-Sen güzellikle âyetsin. Bir hoş boylu güzelsin. Eyvah ne kıyametsin. Seni seven ölsün mü?

3-Ey lâl taşı gibi kırmızı dudağı benim şekerim olan sevgili. Senin cevrine yandım. Lutfedersin sandım. Seni seven ölsün mü?

4-O kaş ile gözler kirpik okunu gezler (yerleştirir) Her an varmak için beni gözler. Canım seven ölsün mü?

5-Hep eziyet senden. Bu bütün belâ senden. Derdime çare senden. Seni seven ölsün mü?

6-Ey servi boylu güzel! Dâî kuluna acı. Sana Hak rahmet eder. Seni seven ölsün mü?

AHMED PAŞA

Edirne'de doğdu, Bursa'da 1496 yılında vefat etti. Medrese eğitimi gördü. Bursa Muradiye medresesinde hocalık Edirne'de kadılık, Fatih Sultan Mehmed zamanında da kazaskerlik, musahiplik ve padişaha hocalık yapmıştır. Daha sonra vezir olmuştur. Çağdaşları tarafından "Sultan-ı Şuarâ-yı Rum" olarak isimlendirilen Ahmed Paşa Klâsik edebiyatımızın kendisinden sonrakilere örnek olabilen sayılı şairlerimizdendir. Hem gazel

hem de kaside türünde başarılı şiirler yazmıştır. Şiirlerinde beşeri konuları ele almış, halk Türkçesine ve mahalli söyleyişlere önem vermiştir.

GAZEL

1-
Karar u sabrum alan zülf-i bî-kararundur
Harâb iden beni şol çeşm-i pür- humârundur

2-
Hadeng-i gamzeni peyveste ey kemân-ebrû
Ciğerde sakladuğum bu ki yâdigârundur

3-
Cihân şikârına şeh-bâz-ı zülfüni salagör
Kebûter-i dil ü cân hod senün şikârundur

4-
Harâret-i teb-i hicrânı def' iden dilden
Bu boynumuzdaki meftûl-i müşg-bârundur

5-
'Aceb mi bağ kenarında dursa lâle hacil
Ki lâle-zâr-ı cemâlünde hâr ü zârundur

6-
Nazâr gedâna kıl ey pâdişâh-ı hüsn ü cemâl
Ki devlet-i ezelî hüsn-i i'tibârundur

7-
Dem-i bahârun ile dü cihânı hoş-dem iden
Nesîm-i gaaliye-i zülf-i müşg-bârundur

8-
Hilâl halkasını gûş-i âsumâna takan
Kamer yüzündeki pervîn gûş-vârundur

9-
Çemende reng viren lâleye yanağundur
Dilinde dâğ koyan âteş-i 'izârundur

10-
Sürûr-i va'de-i yâra inanma sen Ahmed
Gama inan inanursan ki eski yârundur

Günümüz Türkçesiyle:

1-Beni kararsız ve sabırsız hale getiren senin dağınık saçlarındır. Beni harap eden ise senin şu mahmur gözlerindir.

2-Ey keman kaşlı sevgili! Yan bakışının okunu daima ciğerimde saklamamın sebebi şudur: O ok senin hatırandır.

3-Sen, zülfünün doğanını cihan avına salıver. Dünyayı o zülfünle avla. Çünkü gönül ve can güvercini artık senin avın olmuştur.

4-Gönülden, ayrılık sıtmasının ateşini gideren boynumuzdaki bu misk saçan fitil gibi büklüm büklüm saçlarındır.

5-Lâle, bahçenin kenarında yüzü kızararak durursa buna sakın şaşma. O, lâlenin yüzü senin güzel yüzün karşısında ezilmiş, hor görülmüştür.

6-Ey güzellik padişahı! Bu fakire bir bak. Ona bu şekilde iltifat etmen onun için büyük bir mutluktur.

7-Cihanı hoş kokulu yapan bahar rüzgârı değil, senin misk saçan saçlarının rüzgârıdır.

8-Hilâl halkasını göğün kulağına takan senin ay gibi güzel yüzündeki yedi yıldızlı küpendir. Gök, senin kulağı küpeli kölen olmuştur.

9-Bahçedeki lâleye al rengini veren senin yanağındır. Gönlü dağlayan da o yanağın ateşidir.

10. Ahmed, sen sevgilinin söz vermesinden dolayı sevinme. İnanırsan yine eski dostun olan üzüntüye inan.

GAZEL

1-
Ey fitnesi çok kavli yalan yandum elünden
Bir nâz ile bin gönül alan yandum elünden

2-
Sen şem' gibi gayr ile meclisde gülersin
Ben akıduram yaş ile kan yandum elünden

3-
Ney gibi delindi ciğerüm 'aşkun elinden
Her dem iderem âh ü figaan yandum elünden

4-
Yandı dü cihân âteş-i âhumla ve lîkin
Ben senün eyâ şâh-ı cihân yandum elünden

5-
Şol sunduğun âteş midür ey sâkî bana kim
Sen aldun ele câm hemân yandun elünden

6-
Her hâr ile sen sohbet idersin dün ü gün ben
Derdün iderem mûnis-i cân yandum elünden

7-
Ahmed çeke cevrüni ve lûtfun göre agyâr
Ey şefkati az şâh-ı cihân yandum elünden

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ey fitnesi çok, sözü yalan sevgili! Yandım senin elinden. Bin naz ile gönlü kendine bağlayan yandım senin elinden.

2-Sen mum gibi mecliste ellere ışık saçarak gülersin. Ben ise kanlı gözyaşları dökerim. Yandım senin elinden.

3-Senin aşkın yüzünden benim bağrım tıpkı bir ney gibi delindi. Her an ah edip inliyorum. Yandım senin elinden.

4-Dünya da öte dünya da âhımın ateşiyle yandı. Fakat ey cihana hükmeden sevgili, ben senin yüzünden yandım.

5-Sen kadehi eline alınca ben hemen senin elinden yandım. Ey saki, Bana sunduğun şey ateş midir acaba?

6-Sen gece gündüz değersiz kişilerle sohbet ediyorsun. Ey canımın yoldaşı, ben senin için dertlenirim. Yandım senin elinden.

7-Senin cevrini Ahmed çeker fakat lütfünü başkaları görür. Ey şefkati az sevgili. Ben senin elinden yandım, bittim.

MURABBA

1-
Gül yüzünde göreli zülf-i semen-sây gönül
Kuru sevdâda yiler bî-ser ü bî-pây gönül
Dimedüm mi sana dolaşma ana hay gönül
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

2-
Çîn-i zülfünden umar nâfe-i hoş-bûy murâd
Bu hevâ yolına yıllarla yiler nite ki bâd
Ol dahı sencileyin itmedi ben hastayı yâd
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

3-
Felekün nûş iderem nîşini sâgarlar ile
Doğradı hâr-ı cefâ bağrumı hançerler ile
Baş koşam dimez idüm ben dahi dil-berler ile
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

4-
Yarun itden çog uyar ardına ağyâr diriğ
Bize yâr olmadı ol şûh-ı sitem-gâr diriğ
Kıldı bir dil-ber-i her-câyîyi dil-dâr diriğ
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

5-
Bizi hâk itdi hevâ yolına sevdâ n'idelüm
Pây-mâl eyledi bu zülf-i semen-sâ n'idelüm
Kul idinmezdi güzeller bizi illâ n'idelüm
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

6-
Dest-kûtahuma baş eğmedi ol zülf-i dırâz
K'oldı şeker lebüne tûtî-i dil mahrem-i râz
Vaz geldüm ben eger gelse bu gönlüm dahı vaz
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

7-
Dil dilerken yüzinün vaslını cândan dahi yiğ
Bir demin görür iken iki cihândan dahi yiğ
Akdı bir serve dahi âb-ı revândan dahi yiğ
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

8-
Ben dimezdüm ki hevâ yolına ser-bâz gelem
Ney-i ışkunla gamun çengine dem-sâz gelem
Diridüm ışık kopuzın uşadam vâz gelem
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

9-
Ahmed'em kim okınur nâmum ile nâme-i 'ışk
Germdür sözlerümün sûziyle hengâme-i 'ışk
Dil elinden biçilübdür boyuma câme-i 'ışk
Vay gönül vay bu gönül vay gönül ey vay gönül

Günümüz Türkçesiyle:

1-Gönül, senin gül gibi olan yüzünde o yasemin kokulu saçını gördüğünden beri, perişan halde, kuru, boş sevda ile dolanıp durmaktadır. Ben sana "Sakın o zülfe dolaşma" demedim mi ey gönül. Vây gönül, vây bu gönül, gönül ey, ey vây gönül.

2-Hoş kokulu saçının büklümlerinden murat umar, bu arzu yoluna rüzgâr gibi yıllarca koşar, o da (gönül) ben hastayı senin gibi anmadı, Vây gönül, vây bu gönül, gönül ey, ey vây gönül.

3-Feleğin zehrini kadehlerle içerim, cefâ dikeni bağrımı hançerlerle doğradı. Ben de dilberlerle yarış edeyim demezdim, Vây gönül, vây bu gönül, gönül ey, ey vây gönül.

4-Sevgilinin arkasına takılan rakipler köpek sürüsünden de çok, o sitem edici sevgili bize yâr olmadı yazık! Bir hercâi dilberi sevgili yaptı yazık! Vây gönül, vây bu gönül, gönül ey, ey vây gönül.

5-Sevda bizi arzu yoluna toprak etti ne yapalım, bu yasemin kokulu saç ayaklar altına aldı ne yapalım bizi güzeller başka türlü kul edinmezlerdi, ne yapalım. Vây gönül, vây bu gönül, gönül ey, ey vây gönül.

6-Bu uzun saçı okşamaya gücüm yetmedi, gönül papağanı senin şeker dudağına sırdaş oldu, eğer bu gönlüm vazgeçerse ben çoktan vazgeçerim, vây gönül, vây bu gönül, gönül ey, ey vây gönül.

7-Gönül yüzünün valsını candan daha çok isterken, bir anını iki cihana da üstün görürken bir servi boyluya akan sudan daha hızlı aktı, vây gönül, vây bu gönül, gönül ey, ey vây gönül.

8-Ben bu arzu yoluna başımı fedâ edeyim demiyordum, aşk neyi ile gam çengine arkadaş olayım demiyordum, aşk kopuzunu kırıp vazgeçeyim diyordum, vây gönül, vây bu gönül, gönül ey, ey vây gönül.

9. Ahmedi'm, aşk kitabı benim adımla okunur, aşk hengâmesi sözlerimin yakıcılığı ile hareketlidir. Aşk elbisesi boyuma gönül elinden biçilmiştir. Vây gönül, vây bu gönül, gönül ey, ey vây gönül.

NECÂTÎ

Asıl adı Nuh veya İsa'dır. Edirneli'dir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Fatih'in yakın çevresine girmiş, Şehzade Abdullah'ın maiyetinde Karaman'da divan kâtipliği yapmıştır. İstanbul'da 1509 yılında vefat etmiştir. Devrinde "Anadolu şairlerinin padişahı" olarak kabul edilen Necati, dile ve tekniğe hâkim bir şairdir. Şiirlerinde büyük bir ustalık göze çarpar. Duyguları çok derindir. Sade, samimi ve külfetsiz bir söyleyişi vardır. Şiirlerinde bol miktarda atasözü kullanması ve mersiyeleri ve gazelleriyle ün yapmıştır. Dîvân'ı vardır. Ayrıca, Münâzara-i Gül ü Husrev adında henüz ele geçmemiş bir mesnevisi bulunmaktadır.

GAZEL

1-
Çıkalı göklere âhum şereri döne döne
Yandı kındîl-i sipihrün ciğeri döne döne

2-
Ayağı yir mi basar zülfüne ber-dâr olanun
Zevk u şevk ile virür cân ü seri döne döne
3-
Şâm-ı zülfünle gönül Mısrı harâb oldı diyu
Sana iletdi kebûter haberi döne döne

4-
Sen durub raks idesen karşuna ben boynum eğem
İne zülfün koça sen sîm-beri döne döne

5-
Kâ'be olmasa kapun ay ile gün leyl ü nehâr
Eylemezlerdi tavâf ol güzeri döne döne

6-
Sen olasan diyu yir yir asılub âyîneler
Gelene gidene eyler nazarı döne döne

7-
Ey Necâtî yaraşur mutribi şeh meclisinün
Raks urub okuya bu şi‘r-i teri döne döne

Günümüz Türkçesiyle:

1-Âhımın kıvılcımı döne döne göklere çıktı çıkalı, göğün kandilinin ciğeri de döne döne yandı tutuştu.

2-Senin zülfüne asılanın ayağı yere basabilir mi? Zevk ve şevkle döne döne canını da verir başını da.

3-Saçının gecesi ile gönül ülkesi harap oldu diyerek, güvercin bu haberi döne döne uçup sana ulaştırdı.

4-Sen kalkıp oyna, ben boynumu büküp karşında seni seyredeyim. Siyah zülfün omuzlarından dökülsün. Gümüş göğsünü döne döne kucaklasın. Sen ak göğüslü güzeli döne döne kucaklasın.

5-Eğer senin kapın Kâbe olmasaydı ay ile güneş; gece ile gündüz o güzergâhı döne döne tavaf etmezlerdi.

6-Aynalar, yer yer asılıp belki sensindir, diye döne döne gelip gidenlere bakarlar.

7-Ey Necati! Padişah meclisinin şarkıcısı. Bu yeni şiiri döne döne oynayarak okusa yaraşır.

GAZEL

1-
Lâle-hadler yine gül-şende neler itmediler
Servi yürütmediler goncayı söyletmediler

2-
Taşradan geldi çemen mülkine bîgâne diyu
Devr-i gül sohbetine lâleyi iletmediler

3-
Âdeti hûbların cevr ü cefâdur amma
Bana itdüklerini kimselere itmediler

4-
Hamdülillah mey-i can-bahş ile sâkîlerümüz
Âb-ı hayvan ile kevser suyın istetmediler

5-
Hele ol kaşları ya okları peykânlarını
Sîneden çekmediler yüreği oynatmadılar

6-
Bin güzeller bulınur Yusuf'a mânend ammâ
Bu kadar var ki bular kendülerin satmadılar

7-
Ey Necâtî yüri sabr eyle elünden ne gelür
Hûblar cevr ü cefâyı kime öğretmediler

Günümüz Türkçesiyle:

1-Lâle yanaklı güzeller gül bahçesinde yine etmediklerini bırakmadılar. Serviyi yürütmediler, goncayı söyletmediler.

2-Bahçeye dışarıdan geldi yabancıdır diye gül devri sohbetine laleyi götürmediler.

3-Güzellerin âdeti cefadır bunu biliyoruz ama bana ettikleri cefayı kimselere etmediler.

4-Allah'a şükürler olsun ki, sakilerimiz sundukları cana can katan şarapla hayat suyunu da Kevser suyunu da aratmadılar.

5-Yusuf'a benzeyen binlerce güzel bulunur ama bunlar kendilerini ortaya çıkıp biz güzeliz demediler, bununla gururlanmadılar.

6-Ey Necati, yürü var sabret. Elinden başka ne gelir ki? Güzeller cefa çekmeyi kime öğretmediler ki sana da öğretmemiş olsunlar.

ZEYNEB HÂTÛN

(Amasya ?- 1474) Âşık Çelebinin kaydına göre, Amasyalı'dır. İyi bir öğrenim görmüştür. Farsça'yı şiir yazacak derecede iyi bilen Zeyneb Hatun, Osmanlı şiirinin önemli kadın şairlerindendir. Çağdaşı olan Mihri Hatun ile aralarında latifeler ve karşılıklı şiir söyleşmeleri vardır. Kaynaklarda Zeynep Hatun'un, Fatih Sultan Mehmet'e ithaf ettiği bir Divan'ı olduğu belirtilmekte ise de, bahsedilen bu Divan günümüze ulaşmamıştır.

GAZEL

1-
Keşf it nikaabunı yiri göğü münevver it
Bu âlem-i anâsırı firdevs-i enver it

2-
Depret lebüni cûşa getür havz-ı Kevser'i
Anber saçunı çöz bu cihanı muattar it

3-
Hattun berât yazdı sabâya didi ki tîz
Var milket-i Hıtâ ile Çin'i müsahhar it

4-
Âb-ı hayât olmayıcak kısmet iy gönül
Bin yıl gerekse Hızr ile seyr-i Skender it

5-
Zeyneb ko meyli ziynet-i dünyâya zen gibi
Merdâne var sâde-dil ol terk-i zîver it

Günümüz Türkçesiyle:

1. Peçeni aç, yeri göğü aydınlat. Bu unsurlar âlemini (dünyayı) en aydınlık firdevs et.

2. Dudağını kımıldat Kevser havuzunu coştur. Anber kokulu saçını çöz de bu cihanı kokulara gark it.

3.Senin yüzündeki ayva tüylerin (hattın), sabâya berat yazdı dedi ki çabuk Hıta ve Çin memleketlerini ele geçir.

4.Ey gönül âb-ı hayat kısmet olmadıktan sonra istersen bin yıl Hızır'la İskender'in seyrini yap

5. Zeyneb, dünya süslerine kadın gibi meyletmeyi bırak. Erkekçe git, saf gönüllü ol (ve) süsü terk et.

AVNÎ

(1432-1481) II. Murad'ın oğlu, 7. Osmanlı padişahıdır. Osmanlı tarihinin en önemli padişahı olduğu kadar bu önem şairliği için de sözkonusudur. Şiirlerinde Avni mahlasını kullanan Fatih, Divan sahibi padişah şairlerdendir. Dili diğer Osmanlı şairlerinden farklılık göstermeyen Avnî, zaman zaman devrine göre sade ve duru bir üslûp kullanmıştır. Kimi beyitlerinde konuşma dili rahatlığı içindedir. Şiirlerinde Şirazlı Hafız ve Şeyh Sadi gibi lirik ve didaktik şairlerin etkileri görülür. Gazellerdeki didaktik, öğüt verici ve atasözlerine yakın söyleyişler bu etkiyi daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

GAZEL

1-
Ağlasa âşık belâ-yı hecr ile nâlân olup
Gözlerinden akan anun yaş yerine kan olup

2-
Geh cefâ kûhı gubârından örünse kisveti
Geh belâ vadisini geşt eylese üryân olup

3-
Her ne denlü cevrler görse vefalar eylese
Her ne denlü gülseler hâline ol giryân olup

4-
Râz-ı aşkı aşikâr etmeğe takat bulmasa
Sinesinde nâvek-i dil-dûzlar pinhân olup

5-
Dilberinden rahme er olmazsa ol dil hastaya
Kimseler derdine derman edemez imkan olup

6-
Gam beyabanına her gün eylese seyr ü sefer
Her gece mihnet- serâ-yı firkate mihmân olup

7-
Verseler mülki cihanın tac-u taht-ı devletun
Avnî köyün terkin etmez başına sultan olup

Günümüz Türkçesiyle:

1-Âşık dediğin ayrılık ateşiyle ağlamalıdır, o derece ki gözlerinden yaş yerine kan akması gerekir.

2-Âşık ya (Ferhat gibi) cefa dağının tozlarıyla giyinmelidir, ya da (Mecnun gibi) çölde giyinmeden dolaşmalıdır.

3-Her ne kadar eziyet görse, ıstırap görse, herkes ona alay ederek gülse de âşığın vefası artmalı, âşık sadakatten ayrılmamalıdır.

4-Aşkın sırrını açık etmek ayıptır, zaten aşık da bunu yapmak istemez ama buna gücü yetmese bile sinesine yediği oklar sebebiyle rahat nefes alıp onu da yapamamalı, istese de o sırrı verememeli.

5-Eğer sevgilisinden kişi bir lütfa kavuşmazsa onun derdine kimseler derman olamaz. (Hiçbir ilaç onu iyi edemez.)

6- Âşık, her gece gam çölüne sefer eylese hem gecesi hem gündüzü eziyet olur ki bu da kayda değer olur.

7-Dünyanın tacını, tahtını, saltanatını tamamını bana verseler ey sevgili, senin köyünün çevresini terk edip de o tacı başıma alıp bahtiyarlık taslamam.

MUHAMMES

1-

Sevdün ol dil-beri söz eslemedün vây gönül
Eyledün kendözüni âleme rüsvây gönül
Sana cevr eylemede kılmaz o pervây gönül
Çevre sabr eyleyimezsin nideyin hay gönül
Gönül eyvây gönül vây gönül eyvây gönül

2-

Çâk olan dest-i cefâyile girîbânundur
İlişen hâr-ı gam u mihnete dâmânundur
Dökülen yire belâ tîgi ile kanundur
Her dem ağıza gelen mihnet ile cânundur
Gönül eyvây gönül vây gönül eyvây gönül

3-

Tâliün yüzi gülüp olmadı handan nideyin
Yüreğün derdine bulınmadı derman nideyin
Kasduna yâr çekerek hançer-i bürrân nideyin
Virisersin bu gam u mihnetile cân nideyin
Gönül eyvây gönül vây gönül eyvây gönül

4-

Aşk-ı dildâr ile niçe idesün nâle vü zâr
Eyledün sabr u karan bu hevâlarda nisâr
Zülfi sevdası ider âlemi çün başuna dar
Fâide ne tutalım eyleyesün terk-i diyar
Gönül eyvây gönül vây gönül eyvây gönül

5-

Vasl-ı dilberle nasîb olmadı dil-şâd olmak
Dest-i cevr ile yıkılan dilün âbâd olmak
Dâm-ı gamdan dil ü cân bülbüli âzâd olmak
Niceye dek işün efgaan ile feryâd olmak
Gönül eyvây gönül eyvây gönül eyvây gönül

6-
Çünki dil-dâr niyazım görüben nâz eyler
Nâleni işidicek şîveye âgaaz eyler
Bezm-i gamda kadüni çeng yüzün sâz eyler,
Nâlişün perdesini zühreye dem-sâz eyler
Gönül eyvây gönül vây gönül eyvây gönül

7-
Bilmedüm derd-i dilün ölmek imiş dermanı
Öleyin derd ile tek görmeyeyin hicranı
Mihnet ü derd ü game olmağıçün erzânî
Avnîyâ sencileyin mihnet ü gam-keş kanı
Gönül eyvây gönül vây gönül eyvây gönül

Günümüz Türkçesiyle:

1. Söz dinlemeyerek o dilberi sevdin, vay gönül! Kendini âleme rüsvâ ettin. Fakat o sana eziyet etmekten çekinmez. Eziyete de sen dayanamazsın, ne yapayım. Gönül! Eyvay gönül! Vay gönül! Eyvay gönül!

2.Cefâ eliyle yırtılan yakandır. Gam ve mihnet dikenine ilişen eteğindir. Belâ okuyla yere dökülen canındır. Mihnetle her zaman ağzına gelen canındır. Gönül! Eyvay gönül! Vay Gönül! Eyvay gönül!

3.Bahtın gülüp handan olmadın, ne yapayım. Yüreğinin derdine derman bulunmadı, ne yapayım. Ne yapayım ki seni öldürmeye sevgili keskin hançer çekerek, (neticede) canını vereceksin. Gönül! Eyvay gönül! Vay gönül! Eyvay gönül!

4.Sevgilinin aşkıyla ne zamana kadar ağlayıp inleyeceksin. Sabrı, kararı da bu arzu ile tükettin. Onun saçının sevdası madem ki dünyâyı başına dâr etti, tutalım bu diyârı terk edesin, ne faydası var? Gönül! Eyvay gönül! Vay gönül! Eyvay gönül!

5.Sevgiliye kavuşmakla gönlün şâd olması, eziyetle yıkılan gönlün onarılması, gam tuzağından gönül ve can bülbülünün kurtulması nasip olmadı. Ne zamana kadar, senin işin ağlayıp inleme olacaktır. Gönül! Eyvay gönül! Vay gönül! Eyvay gönül!

6. Sevgili senin yalvarmanı görerek naz eder. Ağlamanı işittiğin de, başka bir edaya başlar. Gam meclisinde senin boyunu büker, yüzünü sarartır. (Burada ayrıca bir musiki meclisinde çeng ve saz da hatırlatılıyor) Senin ağlamanın perdesini Zühre yıldızına arkadaş yapar (Zühre yıldızına kadar çıkartır.) Gönül! Eyvây gönül! Vay gönül! Eyvay gönül!

7. Gönül derdinin dermanı ölmekmiş, anlamadım. Tek ayrılığı görmeyeyim de öleyim, mihnete, derde, gama lâyık olmak için ey Avnî, senin gibi mihnet ve gam çeken nerede? Ey gönül! Eyvay gönül! Vay gönül! Eyvay gönül!

CEM SULTAN

1459 yılında doğdu. Osmanlı şehzadesi II. Mehmet'in (Fatih Sultan Mehmet) oğlu olan Cem Sultan, on yaşına kadar sarayda sıkı bir eğitim gördü. Sancak Beyi olduktan sonra babası ve kardeşiyle siyasi sebeplerle arası açıldı. Kardeşi Beyazıt ile girdiği savaşta yenik düştü. Rodos'a, oradan Fransa'ya gitti. 1495′de Napoli'de vefat etti. Osmanlı divan edebiyatında da önemli yeri vardır. Şiirlerinde yaşadığı sıkıntıları, oldukça duygulu bir anlatımla dile getirir. Birisi Farsça diğeri Türkçe olmak üzere iki divanı vardır.

GAZEL

1-
Cânıma cevr ü cefâ gâh gelir gâh gider
Bu da hoştur ki şehâ gâh gelir gâh gider

2-
Leb-i cân-bahşı müdâm olmayalı gözde ayân
Hasta gönlüme şifâ gâh gelir gâh gider

3-
Severim dedim ise ger seni ayb eyleme kim
Aklım ey mâh-likâ gâh gelir gâh gider

4-
Gündüzüm gece gecem gündüz olursa n'ola
Yüzüne zülf-i dü-tâ gâh gelir gâh gider

5-
Cem ne gam görmez ise zevk u safâyı ebed
Ki bu demlerde safâ gâh gelir gâh gider

Günümüz Türkçesiyle

1- Ey güzeller sultanı! Canıma eziyet ve cefa bazen gelir bazen gider. Böyle bazen gelmesi, bazen gitmesi ne güzeldir.

2- Sevgilinin cana can katan dudağı gözde sürekli görülmeyeli bu hasta gönlüme şifa bazen gelir bazen gider.

3- Ey ay yüzlü güzel! Seni seviyorum dedimse beni ayıplama. Çünkü aklım bazen geliyor bazen gidiyor.

4- Gündüzüm gece, gecem de gündüz olursa bunda şaşılacak bir şey yok. Çünkü kıvrım kıvrım olan saçların yüzünü bazen örtüyor.

5- Cem ebedi olarak mutluluğu görmese bundan da üzülecek bir şey yok. Zira bu sıralar mutluluk bazen gelir, bazen gider.

ADLÎ

(1784-1839) Adli mahlasıyla şiirler yazan sultan II. Mahmud, 30. Osmanlı padişahı ve 109. İslam halifesidir. Şiiri, edebiyatı ve bilimi seven, halk arasında dolaşmayı ve onların dertlerini dinlemeyi gerekli gören bir padişah olarak tanınır. Şiirlerinin lirizm derecesi çok yüksektir. Semaileri, şarkıları devrinde çok sevilmiştir. Şairliğinin yanı sıra aynı zamanda musikişinas bir padişah olarak da bilinir.

GAZEL

1-
Mübtelası olduğum ol nevcivan bilmezlenir
Bir tecâhül gösterir gaddar-ı can bilmezlenir

2-
Bir kusurum yoğ iken biganelik tarzın tutar
Bilmezem niçin o mahbûb-ı cihan bilmezlenir

3-
Leblerin bûs etmek için niyyetim arz eylesem
Ülfeti ketm eyler elbette yaman bilmezlenir

4-
Gamzesi tîri bilir her bir gönülden geçdiğin
Lîk o kaşı kemânum an be an bilmezlenir

5-
Çerhde hüsn ü vefa yokdur bilür cânân âh
îttibâ eyler ana ol dilsitân bilmezlenir

6-
Ta'n-ı a'dâdan gam u bîme mahal yok Adliyâ
Aşkum inkâr eylemem lâkin civan bilmezlenir

Günümüz Türkçesiyle:

1-O yeni yetme sevgili, benim kendisine tutulduğumu bilmiyormuş gibi yapmakta. Cana kasdeden o zalim sevgili, tecahül sanatı gösteriyor ve onu sevdiğimi bilmezleniyor.

2-Âşıklıkta hiçbir kusurum yok iken beni tanımıyormuş gibi davranıyor. Biliyorumherkesin sevdiği o güzel, niçin benim kendisini sevdiğimi bilmezlenir, beni âşıklarından biri saymaz mı acaba?

3-Dudağını öpmek gibi bir arzum olduğunu söylesem, elbette aradaki dostluğu da unutur ve hiç oralı olmadan beni gözden çıkarır.

4-Gamze okları, her bir gönülü delip geçtiğini bilir de, o yay kaşlı nedense hep bilmezlenir.

5-Sevgilim felekte güzel bir şeyin de, vefanın da yok olduğunu bilir bilmesine ama, yine de eyvah ki onun yolundan gider, âşıklarına felek gibi davranır.

6-Ey Adlî düşmanın (rakiplerin) kötülüklerinden keder ve korku duyarak asla aşkımı inkâr etmem. (Onlardan çekinmem.)

NİHANÎ

Asıl adı İbrahim Çelebi olan Nihânî, 16. yüzyılın ikinci yarısında şiirler yazan bir divan şairidir. Kaynaklarda doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Doğum yeri Edirne olan şairin ölüm tarihi olarak ise 1592 yılı gösterilir. Herhangi bir eserinin varlığı tespit edilemeyen şair, yazmış olduğu gazellerle dikkatleri çeker.

GAZEL

1-
Sevme şehrî güzeli ger meh-i tâbân ise de
Verme hercâyîye dil mihr-i dırahşân ise de

2-
Sana serkeşlik edip gayrıya mâil olanın
Geç hevâsından eger serv-i hırâmân ise de

3-
Hâra hemdem edip bağrını pür-hûn edenin
Gele bakma yüzüne bir gül-i handân ise

4-
Seni bîmâr edip el derdine timâr edenin
Hastası olma sakın âfet-i devrân ise de

5-
Ey Nihânî ruhu her cem'i münevver kılanın
Olma pervânesi ger şem'-i şebistân ise de

Günümüz Türkçesiyle:

1- Yüzü parlak ay gibi olsa da şehirli güzeli sevme, parlayan güneş gibi de olsa herkese gönül veren hercaiye sen gönül verme.

2- Selvi boylu da olsa sana karşı gelip başkalarına yöneleni arzulama, sen de onu terk et.

3- Seni dikenle arkadaşlık yapmana (onun eziyetleriyle yüzleşmene) sebep olup bağrını kana bulayan sevgili açılmış bir gül gibi olsa da gelip yüzüne bakma.

4- Zamanın en güzel ve en şuh sevgilisi bile olsa seni hasta edip (aşka düşürüp) başkasının (başka âşıkları) derdini tedavi eden kimsenin hastası olma.

5- Ey Nihanî! Yatak odasını aydınlatan mum gibi bile olsa, yanağının aydınlığı her meclisi aydınlatan sevgilinin pervanesi olma.

FİGANİ

(ö.1532) Trabzon'da doğdu. Asıl adı Ramazan'dır. Yüzyıl başlarında İstanbul'a geldi. Bir şiir yüzünden genç yaşta idam edildi. Şiirlerinde ince buluşlar, lirizm dikkati çekmektedir. Gazel ve kasideleriyle tanındı. Bir Divançe'si vardır.

GAZEL

1-
Cihâna aşk ile geldüm ne malum ne menâlüm var
Kanaat gencine kani' olalı hoşça hâlüm var

2-
Gerekmez zerrece zâhid cihânun mihr ile mâhı
Benüm bir yüzı gün alnı kamer kaşı hilâlüm var

3-
Dehânun sanma yokdur sözüm kim zerrece cânâ
Miyânun vasfın etmekde velî ince hayâlüm var

4-
Efendim sana lâyık candan özge nesne yok amma
Eşigün itlerine kâse-i serden sifâlüm var

5-
Kaba-yi atlas-i çarha değişmem Tanrı hakkiyçün
Bu gün egnümde rindâne Figânî köhne şâlum var

Günümüz Türkçesiyle:

1-Cihâna aşk ile geldim, ne malım ne mülküm var. Kanaat hazinesine kanaat ettiğimden beri ise gayet hoş, mutlu bir durumum var.

2-Ey zâhid cihanın ayı ve güneşi beni zerre kadar ilgilendirmez; benim yüzü gün, alnı ay, kaşı hilâl olan bir sevgilim

3-Ey sevgili ağzının sırrına zerrece söyleyecek sözüm yok. Belini övmek içinse gayet ince hayallerim var.

4-Efendim sana lâyık candan özge başka bir şey yok ama eşiğinin köpeklerine kafa tasından çanak çömleğim var.

5- Ey Figânî şu anda sırtımda bulunan rindâne eski şalımı Tanrı hakkı için felek atlasının kaftanına değişmem.

ZÂTÎ

1471'de Balıkesir'de doğdu. 1546'da İstanbul'da öldü. Önce memleketinde bir süre çizmecilik yaptı. Bursa, İznik, Edirne ve Manisa'da bulundu. Ardından İstanbul'a geldi. II. Beyazıd, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman devirlerinde devlet büyüklerine kasideler yazdı. Ünlü şair Baki'nin yetişmesinde önemli rolü oldu. Zati, devrinde üstad şairlerden biri sayıldı. Gazel ve kasideleri edebi kıymet taşıyan eserlerdir. Necati Bey'den sonra gelen en büyük şair kabul edilir.

GAZEL

1-
N'oldun inlersin felek her-câyi cânânun mı var
Seyr ider her menzili bir mâh-ı tâbânun mı var

2-
Benzüni ey bû-stân fasl-ı hazân itdi zerd
Yohsa başı taşra bir serv-i hırâmânun mı var

3-
Ağlayub feryâd idersin her nefes ey andelîb
Hâr ile hem-sâye olmış verd-i handanun mı var

4-
Yoluna cânum revân itsem gerek cânâ didüm
Yüzüme bin hışm ile bakdı didi cânun mı var

5-
Zülf-i dil-ber gibi ey Zâtî perîşânsın yine
Cevri bî-had yohsa bir yâr-i perîşânun mı var

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ey felek! Sana ne oldu? Neden inleyip duruyorsun? Yoksa senin de benim gibi hercai bir sevgilin mi var? Her konağı gezip dolaşan, her yanı gözleyen parlak bir ayın mı var?

2-Ey bahçe! Yüzünü güz mevsimi mi sararttı? Yoksa senin de benim gibi uzun boylu, vefasız, aklı başka yerlerde bir sevgilin mi var?

3-Ey bülbül! Devamlı ağlayıp duruyorsun, Yoksa senin de benim gibi diken ile arkadaş olan gülüp açılmış bir güle mi âşıksın?

4-Ey sevgili! Yoluna canımı feda etsem gerekir dedim, yüzüme hışımla baktı senin canın mı var dedi.

5-Zâtî! Dilberin zülfü gibi yine perişansın, dağınıksın; Yoksa ölçüsüz zulümü olan ve peri gibi güzel diye ün salmış bir sevgilin mi var da ondan dolayı böyle perişansın.

HAYRETÎ

16. asır şairidir. Vardar Yenice'sinde doğdu. Doğum tarihi bilinmiyor. Asıl adı Mehmet'tir. Düzenli bir öğrenim göremedi. Bir süre İstanbul'da bulundu. 1534 yılında Yenice'de öldü. Hayreti, önce Gülşeni ardından Bektaşi tarikatına girdi. Derviş-meşrep bir şair olarak tanındı. Sade ve samimi dille yazılmış şiirleri devrinde çok beğenildi. Onun şiirlerinde çağdaşlarında pek görülmeyen bir canlılık ve özgünlük dikkati çekmektedir. Kaside, gazel, musammat ve şehrengiz türünde şiirler yazmıştır. Asıl ustalığı gazellerinde görülür.

GAZEL

1-
Ne Süleymân'a esîrüz ne Selîmün kuluyuz
Kimse bilmez bizi bir Şâh-ı Kerîmün kuluyuz

2-
Kul olan 'aşka cihan beğlerine eğmedi baş
Başka sultân-ı cihânuz gör-e kimün kuluyuz

3-
Gam yerüz kan yudaruz gûşe-i mihnetde müdâm
Sanma kim Kevser-i Cennât-ı Na'îmün kuluyuz

4-
Hüsn-i hâdîs kuluyuz sanma bizi sultânum
Vech-i pâkünde olan ân-ı kadîmün kuluyuz

5-
Terk idüb Hayretî'yâ tâc ü kabâdan geçdük
Anca bu dünyede bir köhne kilîmün kuluyuz

Günümüz Türkçesiyle:

1-Biz, ne Süleyman'a tutsağız ne de Selim'in kuluyuz. Biz kimselerin bilmediği kerem sahibi bir şahın kuluyuz.

2-Biz aşka kul olan insanlarız. Aşka kul olan dünya beylerine baş eğmez. Şimdi gör bakalım kimin kuluyuz? Biz başka bir dünyanın sultanıyız.

3-Minnet köşesinde devamlı olarak gam yeriz, kan yutarız, Biz, cennet bahçelerinin Kevser'ine kul olmuş sanmıyoruz.

4-Sultanım! Sen bizi, taze, yeni fakat gelip geçici güzelliklerin kulu sanma; Biz senin tertemiz yüzündeki çok eski câzibenin kuluyuz.

5-Ey Hayreti! Bizim dünya varlığında gözümüz yoktur. Biz taçdan da kabâdan (kaftan, elbise) da vazgeçtik. Bu dünyada sadece bir eski kilimin kuluyuz.

GAZEL

1-
Ne âteş ü bâd ü ne âb ü gil idüm cânâ
Sen serv –i hevâ-bahşa ben mâyil idüm cânâ

2-
Dahi gili Ferhâdun olmamış idi tahmîr
Ben râh-ı meşakkatde pâder-gil idüm cânâ

3-
Âlemde henüz adı yâd olmadın engûrun
Hum-hâne-i vahdetde ben kanzil idüm cânâ

4-
Leylîye dahı Mecnûn olmamış idi meftûn
Ben vâdi-i hayretde lâ'ya'kil idüm cânâ

5-
Aşk eyledi âvâre ben Hayretîyi yoksa
Her hıdmete cân ile müsta'cil idüm cânâ

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ey sevgili! Ben ne ateş, ne su, ne toprak ne de hava iken, sen arzu, istek bahşeden serviye âşık olmuştum.

2-Ey sevgili! Ferhad'ın çamuru/toprağı henüz yoğrulmadan önce sıkıntı yolunda ayağı çamur içinde (mec. Sıkıntı) idim.

3-Ey sevgili! Âlemde henüz üzümün dahi adı anılmadan önce ben vahdet/birlik meyhanesinde körkütük sarhoş idim.

4-Ey sevgili! Mecnûn henüz Leylâ'ya âşık olmadan önce, ben hayret vâdisinde kendinden geçmiş bir durumda idim.

5-Ey sevgili! Aşk, ben Hayretî'yi âvâre etti, kendinden geçirdi, ne yaptığını bilmez hâle getirdi. Eğer ben bu duruma düşmeseydim, senin her istediğini yerine getirmede canı gönülden çabuk davranırdım.

FUZÛLÎ

Asıl adı Mehmed'dir. Iraklı'dır. 1480'li yıllarda doğduğu sanılmaktadır. Doğum yeri Bağdat, Hile yahut Kerbela'dır. 1556'da Kerbelâ'da vebadan ölmüştür. Şiiliği ve o dönemdeki Osmanlı-İran çatışmalarından dolayı Osmanlılar arasında fazla bir ilgi görememiş bu yüzden ömrü yoksulluk içinde geçmiştir. Fuzuli, Arap, Fars ve Türk dillerini iyi bilen bilgin bir şairdir. Daha çok gazel şairi olarak tanınmıştır. Gazellerinde aşk ve tasavvuf konularını işlemiştir. Mesnevileri de çok ünlüdür. Acı ve ıstırap, şiirlerinin ana temasını oluşturur. Türk edebiyatının en büyük şairlerinden birisi kabul edilen Fuzuli, kendisinden sonra gelen Divan ve Halk şairlerini etkilemiştir.

GAZEL

1-
Beni candan usandurdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhumdan murâdum şem'i yanmaz mı

2-
Kamu bîmârıma cânan devâ-yi derd ider ihsân
Niçün kılmaz bana derman beni bîmâr sanmaz mı

3-
Gamum pinhan dutardum ben didiler yâre kıl rûşen
Disem ol bî-vefa bilmen inanur mı inanmaz mı

4-
Şeb-i hicran yanar cânum töker kan çeşm-i giryânum
Uyarur halkı efgaanum kara bahtum uyanmaz mı

5-
Gül-i ruhsâruna karşu gözümden kanlu akar su
Habibüm fasl-ı güldür bu akar sular bulanmaz mı

6-
Değüldüm ben sana mâ'li sen itdün 'aklumı zâ'il
Bana ta'n eyleyen gaafil seni görgeç utanmaz mı

7-
Fuzûlî rind-i şeydâdur hemîşe halka rüsvâdur
Sorun kim bu ne sevdâdur bu sevdâdan usanmaz mı

Günümüz Türkçesiyle:

1-Sevgili beni canımdan usandırdı, acaba kendisi bana cefa etmekten usanmadı mı? Âhımdan çıkan ateşle gökler tutuştu, yandı. Dileğimin mumu hâlâ yanmayacak mı?

2-Sevgili, bütün âşıklarının dertlerinin devasını bağışlar, niçin benim derdime derman olmuyor, yoksa beni hasta sanmıyor mu?

3-Ayrılık gecesi, canım yanar, ağlayan gözüm kanlı yaş döker, feryadım, figanım bütün halkı uyandırır, kara bahtım hâlâ uyanmayacak mı?

4-Güle benzeyen yanağına karşı gözümden kanlı yaşlar dökerim, sevgilim gül mevsimidir, bu mevsimde akan sular bulanmaz mı?

5-Ben gamımı kimseye söylemedim, bana gamını sevgiliye söyle dediler. Derdimi ona söylesem o vefasız acaba inanır mı?

6-Ben sana eğilimli değildim, aklımı başımdan sen aldın, beni ayıplayan, kınayan gafil acaba seni görünce bu yaptığından utanmaz mı?

7-Fuzuli, aşktan çılgına dönmüş bir rinddir, daima halkın diline düşmüş, bu yüzden rezil olmuştur, ona sorunuz, bu ne biçim sevdadır, Bu sevdadan hâla usanmayacak mıdır?

GAZEL

1-
Mende Mecnûn'dan füzûn âşıklık isti'dâdı var
Âşık-ı sâdık menem Mecnûn'un ancak adı var

2-
N'ola kan tökmekde mâhir olsa çeşmüm merdümi
Nutfe-i Kâbildür ü gamzen kimi üstâdı var

3-
Kıl tefâhur kim senün hem var men tek âşıkun
Leyli'nün Mecnûn'ı Şîrîn''ün eger Ferhâd'ı var

4-
Ehl-i temkînem meni benzetme ey gül bülbüle
Derde yoh sabrı anun her lahza min feryâdı var

5-
Eyle bed-hâlem ki ahvâlüm görende şâd olur
Her kimün kim devr cevrinden dil-i nâ-şâdı var

6-
Gezme ey gönlüm kuşu gâfil fezâ-yı ışkda
Kim bu sahrânun güzer-gehlerde çok sayyâdı var

7-
Ey Fuzûlî ışk men'in kılma nâsihden kabûl
Akl tedbîridür ol sanma ki bir bünyâdı var

Günümüz Türkçesiyle:

1-Bende Mecnun'dan daha çok âşıklık yeteneği vardır. Sevgide, sadakat gösteren âşık benim. Mecnun'un ancak adı var.

2-Gözbebeğimin kan dökmekte usta olduğuna şaşılmaz. O kabiliyetli bir tohumdur ve gamzen gibi bir üstadı vardır.

3-Eğer Leylâ'nın Mecnun'u Şirin'in Ferhad'ı varsa, senin de benim gibi âşığın olduğu için övünmelisin.

4-Ey gül! Ben temkinli, sabırlı bir insanım, beni bülbüle benzetme. Onun benim gibi derde sabrı yok, her lâhza bin feryadı vardır.

5-Halim öyle kötü ki, devrin zulmünden dolayı kimin gönlü mahzun olsa, benim halimi görünce neşelenir (kendi haline şükrederek sevinir).

6-Ey gönlümün kuşu! Aşk göğünde gafil uçarak gezme. Çünkü bu sahranın (aşk sahrası) yollarında çok avcısı vardır.

7-Ey Fuzulî! Nasihatçinin aşkı engellemesini kabul etme. Onun nasihati aklın tedbiridir, bir temeli var sanma.

MURABBA

1-
Perîşân- hâlün oldum sormadun hâl-i perîşânum
Gamundan derde düşdüm kılmadun tedbîr-i dermânum
Ne dersin rûzgârum beyle mi geçsün güzel hânum
Gözüm cânum efendim sevdüğüm devletlu sultânum

2-
Esîr-i dâm-i 'aşkun olalı senden vefâ görmen
Seni her handa görsem ehl-i derde âşinâ görmen
Vefâ vü âşinâlık resmini senden revâ görmen
Gözüm cânum efendim sevdüğüm devletlu sultânum

3-
Değer hem dem vefâsuz çerh yayından bana bin oh
Kime şerh eyleyem kim mihnet ü endûh ü derdüm çoh
Sana kaldı mürüvvet senden özge hiç kimsem yoh
Gözüm cânum efendim sevdüğüm devletlu sultânum

4-
Gözümden dem-be-dem bağrum ezüb yaşum gibi gitme
Seni terk itmezem çun ben beni sen dahi terk itme
İyen çok zâlim olma men gibi mazlûmı incitme
Gözüm cânum efendim sevdüğüm devletlu sultânum

5-
Katı gönlün neden bu zulm ile bî-dâde râgıbdür
Güzeller sen gibi olmaz cefâ senden ne vâcibdür
Senün tek nâzenîne nâzenîn işler münâsibdür
Gözüm cânum efendim sevdüğüm deletlu sultânum

6-
Nazar kılmazsan ehl-i derd gözden ahıdan seyle
Yamanlıkdur işün 'uşşâk ile yahşı mdur beyle
Gel Allah'ı seversen bendene cevr itme lûtf eyle
Gözüm cânum efendim sevdüğüm devletlu sultânum

7-
Fuzûlî şîve -i ihsânun ister bir gedâyundur
Dirildükçe seg-i kûyun ölende hâk-i pâyındur
Gerek öldür gerek ko hükm hükmün rây râyındur
Gözüm cânum efendim sevdüğüm devletlu sultânum

Günümüz Türkçesiyle:

1-Senin yüzünden acınacak bir insan oldum. Sen bu halimin sebebini sormadın. Senin üzüntünden derde düştüm, derdime derman bulmadın. Zamanım hep böyle mi geçsin? Ne dersin güzel han'ım, gözüm, canım efendim, sevdiğim, devletli sultanım.

2-Aşkının esiri olduğumdan beri senden vefa görmedim, seni her nerede görsem dertlilere yakınlık gösterdiğini görmedim. Aslında aşıklara vefa ve yakınlık göstermeni de sana yakıştıramam. Gözüm, canım efendim, sevdiğim, devletli sultanım.

3-Vefasız feleğin yayından her an bana bir ok değer. Üzüntüm, derdim o kadar çok ki, kime açılıp anlatayım? İnsanlık, iyilik artık sana kaldı, senden başka kimsem yok, Gözüm, canım efendim, sevdiğim, devletli sultanım.

4-Durmadan yüreğimi yaralayarak akan gözyaşlarım gibi gitme, madem ben seni bırakmıyorum, sen de beni bırakıp gitme, sakın çok zalim olup benim gibi bir zavallıyı incitme, Gözüm, canım efendim, sevdiğim, devletli sultanım.

5-Merhametsiz yüreğin neden bu zulme böylesine isteklidir? Güzeller senin gibi acımasız olmaz, cefa etmek neden gerekli olsun ki, Senin gibi nazlı, latif bir güzele cefa değil güzel işler uygundur, Gözüm, canım efendim, sevdiğim, devletli sultanım.

6-Dertlilerin gözlerinden sel gibi akıttıkları yaşlara aldırmıyorsun; işin seni sevenlere kötülük etmek, böyle davranmak sence iyi mi? Gel Allah'ını seversen, kuluna eziyet etme, biraz iyilik göster. Gözüm, canım efendim, sevdiğim, devletli sultanım.

7-Fuzuli, senin lutfunu isteyen bir dilencidir. Yaşadığı sürece kapının yerin köpeğidir, öldüğünde basıp geçtiğin ayağının toprağıdır. İster öldür ister yaşat, hüküm senin hükmün, fikir senin fikrindir. Gözüm, canım efendim, sevdiğim, devletli sultanım.

SU KASİDESİ
Kaside-i Der Naat-ı Hazret-i Nebevi

1-
Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su
Kim bu denli dutuşan odlara kılmaz çare su

2-
Âb-gûndur günbed-i devvâr rengi bilmezem
Ya muhît olmuş gözümden günbed-i devvâre su

3-
Zevk-i tiğından aceb yok olsa gönlüm çâk çâk
Kim mürûr ilen bırakır rahneler dîvâre su

4-
Vehm ile söyler dil-i mecrûh peykânun sözin
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su

5-
Suya versin bağ-ban gülzar-ı zahmet çekmesin
Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin-gülzâre su

6-
Ohşadabilmez gubârını muharrir hattına
Hâme tek bakmaktan inse sözlerine kare su

7-
Ârızın yâdiyle nem-nâk olsa müjgânım n'ola
Zayi olmaz gül temennâsiyle vermek hâre su

8-
Gam günü etme dîl-i bîmardan tiğin diriğ
Hayrdır vermek karanû gecede bîmâre su

9-
İste peykânın gönül hecrinde şevkim sâkin et
Susuzum bu sahrede benim'çün are su

10-
Men lebim müştâkıyım zühhâd kevser tâlibi
Nitekim meste mey içmek hoş gelir huş-yâre su

11-
Ravza-ı kûyuna her dem durmayıp eyler güzâr
Âşık olmuş gâlibâol serv-i hoş reftâre su

12-
Su yolun ol kûydan toprağ olup tutsam gerek
Çün rakîbimdir dahi ol kûya koyman vare su

13-
Dest-bûsı arzûsiyle ger ölsem dostlar
Kûze eylen toprağım sunun anınle yâre su

14-
Serv sekeşlük lılur kumrî niyazından meger
Dâmenin duta ayagına düşe yalvara su

15-
İçmek ister bülbülün kanın meger bir reng ile
Gül budağının mîzacına gire kurtâre su

16-
Tînet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme
İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr'e su

17-
Seyyid-i nev'i beşer deryâ-yi dürr-i istifâ
Kim sepiptir mu'cizâtı âteş-i eşrâre su

18-
Kılmağ için taze gül-zâr-i nübüvvet revnakın
Mu'cizinden eylemiş izhâr seng-i hâre su

19-
Mu'ciz-i bir bahr-i bî-pâyan imiş âlemde kim
Yetmiş andan min bin âteş-hâne-i küffâre su

20-
Hayret ilen parmağın dişler kim etse istima
Barmagından virdigün şiddet güni Ensâr'e su

21-
Dostı ger zehr-i mâr içse olur âb-ı hayât
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâra su

22-
Eylemiş her katrede bin bahr-i rahmet mevc-hîz
El sunup urgaç vuzu-ı için gül ruhsâre su

23-
Hâk-i pâayine yetem der ömrlerdir muttasıl
Başını taştan taşa vurup gezer âvâre su

24-
Zerre zerre hâk-i dergâhına ister salınûr
Dönmez ol dergâhdan ger olsa pâre su

25-
Zikr-i na'tın virdini derman bilir ehl-i hatâ
Eyle kim def-i humar için içer meyhâre su

26-
Yâ Habîbâ'llah yâ Hayr el-beşer müştâkınam
Eyle kim leb-teşneler yanıb diler hemvâra su

27-
Sensin ol bahr-i kerâmet kim Şeb-i Mi'rac'da
Şebnem-i feyzün yetirmiş sâbit ü seyyâre su

28-
Çeşm-i hûr-şidden her dem zülâl-i feyz iner
Hâcet olsa merkâdin tecdîd eden mi'mâre su

29-
Bîm-i dûzah nâr-i gam salmış dîl-i sûzânıma
Var ümîdim ebr-i ihsanın sepe ol nâre su

30-
Yümn-i na'tinden güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lü'lü-i şeh-vâre su

31-
Hâb-ı gafletten olan bîdâr olanda rûz-ı haşr
Hâb-i hasretten dökende dîde-i bîdâre su

32-
Umduğum oldur ki Rûz-i Haşr mahrûm olmayam
Çeşm-i vaslın vere ben teşne-i dîdâre su

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ey göz! Gönlümdeki ateşlere su saçma. Çünkü bu kadar tutuşan ateşe su çare olmaz.

2-Dönen kubbenin (gökyüzü) rengi su rengi midir bilmiyorum. Yoksa gözümden çıkan su mu dönen kubbeyi kaplamıştır.

3-Kılıç gibi keskin bakışın zevkinden gönlüm parça parça olsa şaşılmaz. Çünkü devamlı geçmekle su duvarda yarıklar bırakır.

4-Yaralı gönül senin oka benzeyen kirpiğinin sözünü korkuyla söyler. Her kimde yara varsa o suyu ihtiyatla içer.

5-Bahçıvan gül bahçesini sele versin, boşuna (gül yetiştirmeye) zahmet çekmesin. Çünkü o bin gül bahçesine su verse bile senin yüzün gibi bir gül açılmaz.

6-Kâtip, gözlerine bakmaktan gözlerine kalem gibi kara su inse de yazısını senin ayva tüylerin gibi ince ve küçük yazamaz.

7-Senin yanağını anarak kirpiklerim ıslansa ne olur. Gül beklentisiyle dikene su vermek boşuna değildir.

8-Gam günü hasta gönülden bakışını esirgeme. Karanlık gecede hastaya su vermek sevaptır.

9-Ey gönül, sevgilinin oka benzeyen kirpiklerini iste. Böylece onun ayrılığında benim ona karşı olan arzumu sakinleştirsin. Susuzum, bu sahrada bir kez de benim için su ara.

10-Ben senin dudaklarının tutkunuyum, zahidlerse kevser istiyor. Nitekim sarhoşa şarap içmek, ayık insana ise su içmek hoş gelir.

11-Su galiba o hoş yürüyüşlü serviye aşık olmuş ki, her an onun köyünün bahçesine gidiyor.

12-Toprak olup suyun yolunu tutup o köye varmasını engellemem gerekir. Çünkü su benim rakibimdir. O köye varmasına izin vermem, engel olurum.

13-Ey dostlar! Eğer onun elini öpmek arzusuyla ölürsem, toprağımdan testi yapıp onunla yare su sunun.

14-Servi kumrunun yalvarmasından dolayı dik başlılık eser. Su onun (servinin) eteğini tutup ayağına düşüp yalvarmadıkça bu dik başlılık sürecektir.

15-Meğer gül, bir hile ile bülbülün kanını içmek istiyor. Su gül budağının mizacına girsin ve bülbülü kurtarsın.

16-O güzel ahlakını (temiz yaratılışını) insanlara ilan etmiş. Su seçilmiş Ahmet'in yoluna tabi olmuş.

17-Onun mucizeleri kötülerin ateşine su serpmiştir. O insanoğlunun efendisidir. Seçilmiş incilerin deryasıdır.

18-O peygamberlik bahçesinin parlaklığını tazelemek için, mucizeyle mermerden su çıkarmıştır.

19-Onun mucizesi âlemde öyle sonsuz bir denizdir ki su, o denizden binlerce ateşe tapan kâfirin ibadethanesine gidip ateşlerini söndürsün.

20-Onun savaş günü parmağından Ensar'a su verdiğini kim işitse, hayretinden parmağını ısırır.

21-Onun dostu yılan zehri içse, içtiği zehir ab-ı hayat olur. Düşmanı su içse içtiği su yılan zehrine dönüşür.

22-O abdest almak için gül gibi olan yüzüne eliyle su serptiğinde, o suyun her damlasında binlerce rahmet denizi dalgalanmıştır.

23-Su, onun ayağının toprağına erişeyim diye, ömür boyu başını taştan taşa vurup avare gezer.

24-Su, onun türbesinin toprağına zerre zerre nur salmak ister. Su parça parça da olsa o dergâhtan dönmez.

25-Sarhoşun baş ağrısını gidermek için su içtiği gibi, günah işleyenler de senin na'tının zikrini daima dillerinde tekrarlamayı dertlerine derman bilirler.

26-Ey Allah'ın sevgilisi, insanların hayırlısı, susuzluktan yanıp dudağı kuruyanların su istemeleri gibi ben de seni özlüyorum.

27-Sen o keramet denizisin ki, Miraç gecesinde senin feyzinin çiğ taneleri, sabit ve seyyar bütün yıldızlara su eriştirmiştir.

28-Senin mezarını onaran mimara su lazım olsa güneş çeşmesinden her an çokça saf ve tatlı su akar.

29-Cehennem korkusu, yanık gönlüme gam ateşi salmıştır. Senin ihsan bulutunun o ateşe su serpeceğini umuyorum.

30-Seni övmenin bereketiyle Fuzuli'nin sözleri, nisan bulutundan düşüp büyük inciye dönen su damlası gibi birer inci olmuştur.

31-32-Mahşer günü gaflet uykusundan uyanıp gözünden hasret gözyaşı döktüğü vakit senin yüzünü görmeye susamış Fuzuli'yi vuslat çeşmenden mahrum etmeyeceğini ummaktayım.

HAYÂLÎ BEY

Asıl adı Mahmud yahut Mehmed'dir. Vardar yenicesinde doğdu. Doğum tarihi bilinmiyor. Derbeder bir gençlik hayatı sürdükten sonra İstanbul'a geldi. Devlet büyüklerinin ve özellikle padişah Kanuni Sultan Süleyman'ın destek ve takdirini gördü. 1556 yılında Edirne'de vefat etti. Çok genç bir yaşta şiir söylemeye başlayan Hayali Bey, kısa sürede kendini tanıtıp sevdirdi. Kendisinden "Şairlerin meliki" sıfatıyla bahsedildi. Şiirlerinde parlak, ince hayaller, yeni buluşlar, renkli tasvirlerin, akıcı söyleyiş dikkat çekmektedir.

GAZEL

1-
Cihân-ârâ cihân içindedür arayı bilmezler
O mâhîler ki derya içredür deryâyı bilmezler

2-
Harâbât ehline dûzah azâbın anma ey zâhid
Ki bunlar ibn-i vakt oldu gam-ı ferdâyı bilmezler

3-
Şafak-gûn kan içinde dâgını seyr etse âşıklar
Güneşde zerre görmezler felekde ayı bilmezler

4-
Hamîde kadlerine rişte-i eşki takub bunlar
Atarlar tîr-i maksûdu nedendür yayı bilmezler

5-
Hayâlî fakr şalına çekenler cism-i uryânı
Anunla fahr ederler atlas ü dîbâyı bilmezler.

Günümüz Türkçesiyle:

1-Cihanı süsleyen Allah, cihanın içindedir. Onu aramayı bilmezler. O balıklar ki denizin içindedir, denizi bilmezler.

2-Harabat ehline cehennem azabından söz açma ey sofu! Çünkü onlar vakte uyan kişiler oldular. Geleceğin üzüntüsünü çekmezler, bunu bilmezler.

3-Âşıklar, kıpkızıl kanlarının içindeki yaralarını seyrederler, başka şeylerle ilgilenmezler.

O âşıklar güneş ışığı içindeki zerreyi gökyüzündeki ayı bilmezler.

4-Bunlar, bükülmüş boyunlarına gözyaşı ipliğini takıp maksat okunu atarlar. Fakat yayın neden yapıldığını bilmezler.

5-Ey Hayali! Çıplak bedenlerini yoksulluk şalına saranlar, onunla övünürler ve atlasın ipekli kumaşın ne olduğunu bilmezler.

GAZEL

1-
Günümi kara iden zülf-i siyehkârundur
Beni odlara yaķan âteş-i ruhsârundur

2.
Yol basup sabr metâ'ını alan uşşâkun
Devr-i hüsnünde şehâ surre-i tarrarundur

3.
Sorduğumçün bir ağız la'lüne sırr-ı dehenün
Yok yire kanum içen gamze-i hun-hârundur

4.
Suruban nâzile gülşende salındukça şehâ
Serv[i] gayretde koyan şive-i reftârundur

5.
Su gibi yüz süriyü geldi Hayâlî kapuna
Anı redd itme şehâ âşık-ı didârundur

Günümüz Türkçesiyle:

1- Günümü karartan siyah saçlarındır. Beni ateşlerde yakan kırmızı yanaklarının ateşidir.

2-Ey şeh, güzelliğinin devrinde yol basıp aşıkların akıl malını alan (senin) hırsız saç lülendir.

3-Dudaklarına bir defa ağzının sırrını sorduğum için yok yere kanımı içen (senin) kan içici yan bakışındır.

4-Ey şâhım, gülşende durup naz ile salındıkça serviyi hayrette bırakan (senin) nazlı şekilde yürüyüşündür.

5-Ey şâhım, Hayâlî su gibi yüz sürerek kapına geldi. Onu reddetme, (o) yüzünün aşığıdır.

MURADÎ

(Manisa, 1546-İstanbul, 1595) Muradi, II. Selim'in oğlu III. Murad Han'ın şiirdeki mahlasıdır. Türkçe ve Farsça şiirler yazdı. Manzumelerinde tasavvufi hava ve coşku görülür. Divan'ı ve Esranâme, Fütühatü'siyâm adlı eserleri vardır. Divanındaki 1567 Türkçe gazel, Farsça söylediği 39 gazel ve Futuhat-ı Ramazan adlı Farsça eseriyle devrin üretken şairleri arasında yer alır. Çoğu tasavvufî nitelik arz eden bu şiirler, sade ve samimi bir dille söylenmiştir.

GAZEL

1.
Mekân senden tolu yâ Rab velîkin bî-mekânsın sen
Vücûdunla zaman memlû velîkin bî-zamansın sen

2.
Sen ol sultân-ı âlemsin tolar na'mân ile âlem
Cihanı var eden sensin velîkin bî-cihânsm sen

3.
Senündür kuvvet ü satvet senündür izzet u nusret
Ayânsın cümleye şâhâ velîkin bî-ayânsm sen

4.
Aceb kudret durur bu hâl aceb hikmet durur bu kâr
Beyân eyler seni eşya velîkin bî-beyânsın sen

5.
Murâdî bil bu deryânun kenârın bulmadı kimse
Nazar ederse sana bil ki bahr-ı bî-gerânsm sen

Günümüz Türkçesiyle:

1-Allah'ım! Mekân senden dolu ama sen mekandan münezzehsin. Zaman senin varlığınla dolu ama sen zamandan da münezzehsin.

2.Sen o âlemin sultanısın, âlem senin ihsanınla dolu. Cihanı var eden sensin. Fakat sen cihandan münezzehsin.

3.Kuvvet senin, güç senin, ululuk ve basan senindir; Sultâ¬nım, sen her ne kadar gizliysen de yine herkese aşikârsın.

4.Bu iş garip bir hikmet, bu durum şaşılacak bir kudrettir ki her şey seni ortaya çıkarır, ama sen kelimelerle ifade edilemezsin.

5.Ey Murâd, bu denizin kenarını kimsenin bulamadığını bil, sana bakarsa, bil ki sen uçsuz bucaksız bir denizsin.

GAZEL

1-
Biz kamu esrara mahrem sâhib-i hâl isteriz
Rikkat-i kalb ile her dem çeşm-i seyyâl isteriz

2-
Aşk-ı cânân ile dâim hâlimiz hoşdur bizim
Vasfının zikrinden özge sanmanız kâl isteriz

3-
Yârdan gayrı bizimdir yanımızda hâr u has
Sanmanuz iki cihanda mansıb u mâl isteriz

4-
Bakmazuz ârâyiş-i âlemlere subh u mesa
Âlemi geşt eyleyip bir kalb-i meyyal isteriz

5-
Ey Muradî arife her bir kelâmun rûhdur
Nûr-ı lâmî' mîm ü hâ vü mîm ile dâl isteriz

Günümüz Türkçesiyle:

1-Bütün sırları bilen ve dışa bakınca içi okuyan adam gibi adam isteriz biz. Kalbinin incelmişliği içinde her an yaş dökecek göz isteriz.

2-Sevginin aşkı ile hoş yaşayıp gitmedeyiz. Sanmayınız ki onun güzelliklerini anlatmaktan başka bir sözü ne duymak, ne de söylemek isteriz.

3-Sanmayınız ki, iki cihanda da makam, mevki peşindeyiz ve mal, mülk isteriz; asla! Sevgiliden başka her şey, gözümüzde çerçöpten ibarettir. Gerçek sevgiliden gayrı hiçbir şeye zerre kadar değer vermeyiz.

4-İster gece, ister gündüz; dünyanın süsüne dünya nimetlerine ve masivaya asla dönüp bakmayız. Her yeri araştırıp gezinmemiz, aşk kabiliyeti olan bir gönül aramak içindir.

5-Ey Muradî! Arif olan, senin her bir sözünden "ruh" anlar veya mecazlar kullandığını görür.

Onun içindir ki biz, parlayan bir nur; yani mim, ha, mim ve dal (MuHaMmeD=Muhammed) isteriz veya bu harflere ruh katan peygambere ait nuru isteriz.

NEV'Î

1553 yılında Malkara'da doğdu. 1599'da İstanbul'da öldü. Devrin tanınmış bilginlerinden dersler aldı. Gelibolu'da, İstanbul'da medrese hocalığı yaptı. Kadılık, kazaskerlik görevlerinde bulundu. XVI. Asır divan şirinin en büyük şairlerinden biridir. Şiirlerinde şekilden çok anlama önem verdi. Lirik ve âşıkane gazeller yazdı. Üslubu sadedir. Söz ve anlam sanatlarına fazla yer vermez. Şiirleri Baki tarzındadır. Devrinde ilim ve fazilet ehli bir kişi olarak tanındı. Baki'den sonra gelen şairlerin ilki kabul edilir.

GAZEL

1-
Ne dehrin bendesi ne şâh-ı âlî-şânıyız cânâ
Esîrin olalı milk-i gamın sultânıyız cânâ

2-
Bizi egler gam-ı aşkında bir künc-i ferâgat yok
Bu meydân-ı belânın gûy-ı ser-gerdânıyız cânâ

3-
Ferahdan ağlarız gamdan güler biz özge abdâlız
Lebünle hattının geh mest ü geh hayrânıyız cânâ

4-
Vuhûş-ı deşt ile gündüz müsâfir kûh u sahrâda
Kilâb-ı kûyunun şeb-tâ-seher mihmânıyız cânâ

5-
Olaldan halka-i zülfünle Nev'î bî-ser ü sâmân
Mahabbet bezminin ser-halka-i rindânıyız cânâ

Günümüz Türkçesiyle:

1- Ey sevgili, dünyanın ne kulu ne de şânı yüce padişahıyız. Senin esirin olduğumuzdan beri gam ülkesinin sultanıyız.

2-Aşkının üzüntüsünden bizi eğleyecek bir feragat köşesi yok. Ey sevgili, bu belâ meydanının başı dönmüş topuyuz.

3-Sevinçten ağlayan, gamdan gülen özge abdallarız. Ey dost, dudağınla tüyünün bazen hayranı bazen sarhoşuyuz.

4-Ey sevgili! Çölün yabani hayvanlarıyla gündüz dağ ve çölde misafir, köyünün köpeklerinin akşamdan sabaha kadar konuğuyuz.

5-Ey sevgili! Nev'i senin zülfünün halkasıyla perişan olduğundan beri muhabbet meclisinin zindanlarının başıyız.

BÂKÎ

Asıl adı Mahmud Abdülbaki'dir. 1526 yılında İstanbul'da doğdu. Çocukluğunda saraç çıraklığı yaptı. Sonra medrese öğrenimine başladı. Burada şiirle ilgilenen bir grubun içine girdi. Kısa zamanda aralarında dikkat çeken bir isim oldu. Henüz yirmi yaşına girmeden tanınan bir şair haline geldi. Padişah emriyle müderrisliğe getirildi. 1600 yılında İstanbul'da vefat etti. Baki, divan şiirinin birkaç büyük şairinden biri kabul edilir. Şiirlerinde neşe, coşkunluk ve rindlik vardır. İşlediği aşk dünya aşkıdır. Şiir dili temiz, akıcı İstanbul Türkçesidir. Bazı şiirlerinde halk diline yaklaşan söyleyişler görülür.

GAZEL

1-
Söylemez küsmüş bana cânâne söylen söylesün
Neyledüm ol yâr-ı âlî-şâne söylen söylesün

2-
Nâz ile güftâre gelmezse helâk eyler beni
Ol cefâ vü cevri bî-pâyâne söylen söylesün

3-
Derd-i aşkı gayrdan sorman ne bilsün çekmeyen
Ânı yine âşık-ı nâlâne söylen söylesün

4-
Hâr-ı zahmında neler çekdüğümü gül-zârda
Bağ-bân-ı bülbül-i giryâne söylen söylesün

5-
Baaki'yâ dil durmasun güftâra tâkat kalmadı
Vaktıdır ol husrev-i devrâne söylen söylesün

Günümüz Türkçesiyle*:*

1-Sevgili söylemez olmuş, bana küsmüş. Ona söyleyin de benimle konuşsun. O şanı yüce sevgiliye söyleyin ki ben ona ne yaptım, söylesin.

2-Naz edip de konuşmaya başlamazsa beni öldürür. O cefasına sınır olmayan sevgiliye söyleyin de benimle konuşsun.

3-Aşk derdini başkasından sormayın. Çekmeyen bunu nereden bilsin. Siz aşk derdini yine inleyen âşığa sorun da o size anlatsın.

4-Gül bahçesinde, diken yarasında neler çektiğimi ağlayan bülbülün bahçıvanına söyleyin de o size anlatsın.

5-Ey Bâkî! Zamanın güzellik sulatanına söyleyin benim konuşmaya gücüm kalmadı. Artık vaktidir, söyleyin de durmasın o konuşsun.

GAZEL

1-
Fermân-ı 'aşka cân ile var inkiyâdumuz
Hükm-i kazâya zerre kadar yok 'inâdumuz

2-
Baş egmezüz edâniye dünyâ-yı dûn içün
Allah'adur tevekkülümüz i'timâdumuz

3-
Biz müttekâ-yı zer-keş-i câha tayanmazuz
Hakk'un kemâl-i lutfinadur istinâdumuz

4-
Zühd ü salâha eylemezüz ilticâ hele
Tutdı egerçi 'âlem-i kevni fesâdumuz

5-
Meyden safâ-yı bâtın-ı humdur garaz hemân
Erbâb-ı zâhir anlayamazlar murâdumuz

6-
Minnet Hudâ'ya devlet-i dünyâ fenâ bulur
Bâkî kalur sahîfe-i 'âlemde adumuz

Günümüz Türkçesiyle:

1.Aşkın emrine candan teslim olur, boyun eğeriz. Kazânın hükmüne zerre kadar inadımız yoktur.

2-Bu aşağılık dünya için alçaklara baş eğmeyiz. Tevekkülümüz, itimadımız ancak Allah'adır.

3-Biz, mevki ve makamın altın işlemeli yastığına dayanmayız. Allah'ın lutfunun büyüklüğüne, eksiksizliğine dayanır ve güveniriz.

4-Her ne kadar günahlarımız, fenalığımız bütün varlık âlemini kapladıysa da, bunların korkusu ile kendimizi ibadete vermeye, ham sofuluğua sığınmayız.

5-Şaraptan maksat, şarap küpünün içinin saflığı, temizliğidir; dış görünüşe bakıp da hüküm verenler, bizim istediğimiz şeyi anlayamazlar.

6-Dünyanın zenginliği ve mutluluğu yok olup gider. Allah'a şükürler olsun ki, bu âlem sayfasında adımız sonsuza kadar kalır.

TERCİ-İ BEND
(Sultan Süleyman Hân'ın ölümüne mersiye)
(Beşinci bend)

1-
Gün doğdu şâh-ı âlem uyanmaz mı hâbdan
Kılmaz mı cilve hayme-i gerdûn-tınâbdan

2-
Yollarda kaldı gözlerimiz gelmedi haber
Hâk-i cenâb-ı südde-i devlet-meâbdan

3-
Reng-i izârı gitti yatur kendi huşk-leb
Şol gül gibi ki ayru düşübdür gül-âbdan

4-
Gâhî hicâb-ı ebre girer Husrevâ felek
Yâd eyledikçe lûtfunu terler hicâbdan

5-
Tılf-ı sirişki yerlere girsün duâm odur
Her kim gamından ağlamaya şeyh ü şâbdan

6-
Yansun yakılsun âteş-i hecrinle âftâb
Derdinle kara çullara girsün sehâbdan

7-
Yâd eylesün hünerlerini kanlar ağlasun
Tîğın boyunca kareye batsun karâbdan

8-
Derd ü gamınla çâk-i girîbân idüb kalem
Pirâhenini pârelesün gussadan alem

Günümüz Türkçesiyle*:*

1-Güneş doğdu, cihanın padişahı uykudan uyanmayacak mı? Çevresi gökyüzü genişliğindeki çadırından görünüp ortaya çıkmayacak mı?

2-Gözlerimiz yollarda kaldı, devletin sığınağı olan padişahın eşiğinin önündeki avlunun toprağından hâlâ bir haber gelmedi.

3-Kendi, gül suyundan ayrı düşmüş, solmuş şu gül gibi, yanağının rengi gitmiş, dudakları kurumuş bir halde yatmaktadır.

4-Gökyüzünün sultanı güneş bazen bulut perdesinin arkasına girip saklanır. Senin cömertliğini ve insanlara bağışını aklına getirdikçe utancından terler.

5-Genç veya yaşlı kim olursa olsun, senin ölümüne üzülüp ağlamazsa dilerim onun da gözyaşı çocuğu toprağa girsin.[1]

6-Güneş, senin ayrılığının ateşiyle yansın yıkılsın. Derdinle buluttan kara çullara bürünsün.

7-Kılıcın, senin savaştaki hünerlerini anarak kanlı gözyaşları döksün ve kınına girerek boylu boyunca karalara batsın.

8-Kalem, senin derdin ve gamınla yakasını yırtsın, bayrak da kederinden gömleğini parçalasın.

BAĞDATLI RÛHÎ

Asıl adı Osman'dır. Ailesi aslen Anadolulu'dur. Bağdat'ta muhtemelen 1605'de doğdu. Sipahi olarak orduda görev yaptı. Bağdat'ta görev yapan devlet erkânına kasideler sundu. Necef, Kerbela, Erzurum ve Şam'da çeşitli görevlerde bulundu. Savaşlara katıldı. Pek çok yeri gezip dolaştı. 1605'te Şam'da öldü. Ruhi'nin en çok dikkat çeken özelliği dışa dönük şiirler yazmasıdır. O toplumsal konuları eleştirici bir yaklaşımla şiirlerinde ele almıştır. Gazeller de yazmış olmakla birlikte edebiyatımızda daha çok büyük terkib-i bend şairleri arasında sayılır. Yazdığı bu tür eserleri hiciv edebiyatımızın önemli eserleri arasında kabul edilir.

1 "Gözyaşı çocuğu toprağa girsin" demek "Evlat acısı çeksin" anlamında düşünülmelidir.

TERKÎB-İ BEND'DEN

(Birinci bend)

1-
Sanmam bizi kim şîre-i engûr ile mestüz
Biz ehl-i harâbatdanuz mest-i Elestüz

2-
Ter-dâmen olanlar bizi âlûde sanır lîk
Biz mâil-i bûs-i leb-i câm ü kef-i destüz

3-
Sadrın gözedüb neyliyelim bezm-i cihânın
Pâ-yi hum-i meydir yerimüz bâde- perestüz

4-
Mâil değilüz kimsenin âzârına ammâ
Hâtır-şiken-i zâhid-i peymâne-şikestüz

5-
Erbâb-i garez bizden ırağ olduğu yeğdir
Düşmez yere zirâ okumuz sâhib-i şestüz

6-
Bu 'âlem-i fânîde ne mîr ü ne gedâyuz
A'lâlara a'lâlanuruz pest ile pestüz

7-
Hem-kâse-i erbâb-ı dilüz 'arbedemiz yok
Mey-hânedeyüz gerçi velî 'ışk ile mestüz

8-
Biz mest-i mey-i mey-kede-i 'âlem-i cânuz
Ser-halka-i cem'iyyet-i peymâne-keşânuz

Günümüz Türkçesiyle:

1-Sanmayın ki biz üzüm şarabı ile sarhoşuz. Biz meyhane ehlindeniz, elest meclisinin sarhoşuyuz.

2-Günahkâr olanlar, bizi kendileri gibi günaha bulaşmış sanırlar. Fakat biz sadece sakinin elinin ayasını ve kadehinin dudağını öpmeye arzuluyuz.

3-Dünya meclisinin başköşesini gözetip de ne yapalım? Yerimiz şarap küpünün dibidir. Biz şaraba (İlahi aşka) tapanlarız.

4-Kimsenin incitilmesini istemeyiz ama tariz taşı ile kadeh kıran ham sofunun da hatırını kırarız.

5-Kötü niyetlilerin bizden ırak olmaları kendileri için daha hayırlıdır. Çünkü bizim okumuz yere düşmez, hedefini bulur.

6-Bu geçici dünyada ne beyiz ne de dilenciyiz. Ululuk taslayanlara ululanır, alçakgönüllü olanlara da daha alçakgönüllü davranırız.

TERKÎB-İ BEND'DEN
(Onyedinci bend)

1-
Virdik dil ü cân ile rızâ hükm-i kazâya
Gam çekmeziz uğrarsak eğer derd ü belâya

2-
Koyduk vatanı gurbete bu fikr ile çıkdık
Kim renc-i sefer bâis olur izz ü ‘alâya

3-
Devreylemedik yer komadık bir nice yıldır
Uyduk dil-i dîvâneye dil uydu hevâya

4-
Olduk nereye vardık ise ‘ışka giriftâr
Alındı gönül bir sanem-i mâh-likaaya

5-
Bağdâd'a yolun düşse ger ey bâd-ı seher-hîz
Âdâb ile var hizmet-i yârân-ı safâya

6-
Rûhî'yi eğer bir sorar ister bulunursa
Dirlerse buluştun mu o bî-berg ü nevâya

7-
Bu matla'-ı garrâyı oku ebsem ol anda
Ma'lûm olur ahvâlimiz erbâb-ı vefâya
8-
Hâlâ ki biz üftâde-i hûbân-ı Dimışk'ız
Ser-halka-i rindân-ı melâmet-keş-i 'ışkız

Günümüz Türkçesiyle:

1-Biz can ve gönülden Allah'ın buyruğuna boyun eğmişiz. Bu yüzden derde ve belaya uğrasak da tasalanmayız.

2-Yolculuk zahmetinin size değer ve yücelik kazandıracağı düşüncesiyle vatanımızı bırakıp gurbete çıktık.

3-Yıllarca gezip dolaşmadık yer bırakmadık. Biz deli gönlümüze uyduk. Gönül de kendi arzusuna uydu.

4-Nereye vardıksak aşka tutulduk. Gönlümüz ay yüzlü bir güzele kendini kaptırdı.

5-Ey sabah rüzgârı! Bağdad'a yolun düşerse birlikte güzel günler geçirdiğimiz dostlara nezaketle yaklaşıp hizmetlerinde bulun.

6-7-Eğer Ruhi'yi bir soran olursa "Elinde avucunda bir şey olmayan o zavallıya rastladın mı?" diye sorarlarsa bu parlak şiiri oku ve sus orada. Durumumuzu o vefalı dostlar anlarlar.

8-Şimdi biz Şam güzellerinin âşığıyız. Aşk uğruna rüsva olan rindler halkasının başında bulunuyoruz.

MUHİBBÎ

(6 Kasım 1494, Trabzon - 7 Eylül 1566, Zigetvar), Osmanlı İmparatorluğu'nun onuncu padişahıdır. 1520'den 1566'daki ölümüne kadar, yaklaşık 46 yıl boyunca padişahlık yapan aynı zamanda şair olup Muhibbi mahlasıyla şiirler yazmıştır. Bir Farsça ve üç Türkçe olmak üzere dört divanı bulunmaktadır. En çok beşli beyit gazelleri ile ünlüdür. Şiirleri muhteva ve üslup olarak hamasi, felsefi şiirler, âşıkane ve rindane özellikler taşır.

GAZEL

1-
Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi

2-
Saltanat didükleri ancak cihân gavgâsıdur
Olmaya baht ü seâdet dünyede vahdet gibi

3-
Ko bu ıyş ü işreti çünkim fenâdur âkıbet
Yâr-i bâkî ister isen olmaya tâat gibi

4-
Olsa kumlar sagışınca ömrüñe hadd ü aded
Gelmeye bu şîşe-i çerh içre bir sâat gibi

5-
Ger huzûr itmek dilesen ey muhibbî fârig ol
Olmaya vahdet cihânda kûşe-i uzlet gibi

Günümüz Türkçesiyle:

1-Halk arasında devlet kadar itibarlı bir başka şey yoktur ama dünyada bir nefeslik sıhhat gibi saadet ve zenginlik olmaz.

2-Saltanat dedikleri sadece bir dünya kavgasıdır, cihanda vahdet gibi talih ve mutluluk yoktur.

3-Bu yiyip içmeleri bırak, çünkü işin sonu kötüdür, eğer ebedî bir sevgili istersen ibadet gibisi yoktur.

4-Ömrünün sonu ve günleri adedi kumlar sayısınca olsa da, bu felek şişesinde bir saat gibi gelmez.

5-Ey muhibbî! eğer huzur bulmak istiyorsan her şeyden el etek çek; çünkü dünyada uzlet köşesi gibi yalnızlık bulunmaz.

GAZEL

1-
Celîs-i halvetüm vârum habîbüm mâh-ı tâbânum
Enîsüm mahremüm vârum güzeller şâhı sultânum

2-
Hayâtum hâsılum ömrüm şarâbı Kevserüm Adnum
Bahârum behçetüm rûzum nigârum verdihandânum

3-
Neşâtum işretüm bezmüm çerâğum neyyirüm şem'üm
Turunç u nâr u nârencüm benüm şem'-i şebîstânum

4-
Nebâtum sükkerüm gencüm cihan içinde bî-rencüm
Azîzüm Yûsuf'um vârum gönül Mısr'mdaki hânum

5-
Stanbul'um Karaman'um diyâr-ı mülket-i Rûm'um
Bedahşân'um ve Kıpçağ'um ve Bağdad'um Horasânum

6-
Saçı vâvum kaşı yâyum gözi pür-fitne bîmârum
Ölürsem boynuna kanun meded hey nâ-müselmânum

7-
Kapunda çünki meddâhum seni medh ederüm dâyim
Yürekpür-gam gözüm pür-nem Muhibbî'yem vü hoş hâlüm

Günümüz Türkçesiyle:

1.Yalnızlık köşesindeki arkadaşım, efendim, sevgilim, parlak ayım, dostum; sırdaşım, sahibim, güzeller şâhı sultânım.

2.Hayâtım, her şeyim, ömrüm, Kevser şarabım, cennetim, baharım, güzelim, gündüzüm, sevgilim, gülen gülüm.

3.Sevincim, sevgim, sohbet ve muhabbet meclisim, kandilim, nurum, mumum, mandalinam, nârım, portakalım, benim yatak odamın mumu.

4.Yeşilliğim, şekerim, hazinem, dünya içinde biricik dertsizim, azizim, Yûsuf um, efendim, gönül Mısr'ındaki hânım.

5.İstanbul'um, Karaman'ım, Osman ülkesinde memleketlerim, Bedahşan'ım, ve Kıpçağım ve Bağdâd'ım, Horasan'ım.

6.Saçı vayım, kaşı yayım, gözü hasta ve ortalığı kanştıranım, ölürsem kanım boynuna olsun, hey kâfir sevgilim, yardım et.

7. Çünkü kapında mübalağa ile övenim, seni her zaman överim, yüreğim kederli, gözüm yaşlı, Muhibbî'yim ve hâlimden hoşnudum.

MİHRÎ HATUN

(1460-1506) İlk kadın divan şairimiz olan Mihri Hatun 1460 yılında Amasya'da doğmuştur. Şehzade Bayezid'in etrafında toplanan şairler ve sanatkârlar meclisinin mensuplarındandır. Mihri Hatun, bilgisi, güzelliği ve sanatı ile çevresindeki insanlar tarafından çok sevilen bir kişi olmuştur. Mihri Hatun'un yazdığı birçok şiiri zamanın ünlü şairlerinden Necati'ye naziredir. Sade bir dille yazdığı şiirlerinde daha çok duygularını ifade etmeye çalışan Mihri Hatun, doğal, samimi ve külfetsiz bir üsluba sahiptir.

GAZEL

1.
Be umardım ki seni yâr-ı vefâdâr olasın
Ne bileydim ki seni böyle cefâkâr olasın

2.
Reh-i âşkında neler çektüğüm ey dost benim
Bilesin bir gün ola aşka giriftâr olasın

3.
Sözüme uymadın ey asılası dil dilerim
Ser-i zülfüne anın âhiri berdâr olasın

4.
Sen ki cân gülşeninin bi gül-i nevrestesisin
Ne revâdır bu ki her hâr ü hasa yâr olasın

5.
Beni âzâde iken aşka giriftâr itdin
Göreyim sen de benim gibi giriftâr olasın

6.
Bed-duâ etmezem ammâ ki Huda'dan dilerim
Bir senin gibi cefâkâra hevâdâr olasın

7.
Şimdi bir hâldeyüz kim ilenen düşmanına
Der ki Mihrî gibi sen dahi siyeh-kâr olasın

Günümüz türkçesiyle

1.Ben senin vefalı bir sevgili olduğunu umuyordum. Senin böyle eziyet eden birisi olduğunu nasıl bilebilirdim?

2.Ey dostum! Senin aşkının uğrunda benim neler çektiğimi bir gün sen de aşka tutulduğun zaman anlarsın.

3.Sözümü dinlemedin, ey asılası gönül! Dilerim onun saçma sonunda asılmış olursun.

4.Sen ki gül bahçesini andıran gönlün yeni açılmış taze bir gülüsün; her dikene ve çerçöpe (değersiz insanlara) yâr olman hiç uygun düşer mi?

5.Hür bir kimse iken beni aşka esir ettin. Senin de benim gibi aşka tutulduğunu görmek isterim.

6.Ben aslında beddua etmem. Ama senin de kendin gibi eziyet çektiren bir sevgiliye tutulup âşık olmanı isterim!

7.Şimdi öyle bir durumdayız ki, düşmanına beddua edenler: "Sen de Mihri gibi bahtı kara olasın." Diyorlar.

GAZEL

1-
Didi dilher hüsnümün hayranı ol didüm be-ser
Didi her dem 'aşkumun giryanı ol didüm be-ser

2-
Didi hüsnüm gülsitanınun hezaran derd ile
Rûz u şeb bülbül gibi nalanı ol didüm be-ser

3-
Didi Ka 'be kuyu mu n itsen tavafın sıdk ile
'Id-i vaslımun hernan kurbanı ol didüm be-ser

4-
Didi yüz sür asitanumda turup leyl ü nehar
Sen de hıdmet-karımun der-banı ol didüm be-ser

5-
Didi ey Mihri sana canan gerekse can vir
İmdi gel ‘aşkum yolında fani ol didüm be-ser

Günümüz Türkçesiyle:

1-Sevgili, “Güzelliğime hayran ol; aşkımla daima ağla” dedi. “Baş üstüne” dedim.

2-Sevgili, “Güzelliğinin gül bahçesinin binlerce derdiyle gece gündüz ağlayan bülbülü ol” dedi. “Baş üstüne” dedim.

3-Sevgili, “Bulunduğum yeri Kâbe gibi doğrulukla tavaf etsen, kavuşmanın bayramının hemen kurbanı ol” dedi. “Baş üstüne” dedim.

4-(Sevgili, “Eşiğimde durup gece gündüz yüz sür. Sen de hizmetçilerimin kapıcısı ol” dedi. “Baş üstüne” dedim.)

5-Sevgili, “Ey Mihri sana sevgili gerekse can ver. Şimdi gel aşkının yolunda fani ol” dedi. “Baş üstüne” dedim.

TAŞLICALI YAHYA BEY

16. yüzyılda mesnevi alanında tanınmış şairlerden biridir. Rumeli’de Taşlıca’dandır. Aslen asker olan Yahya kendini sanat yanıyla da yetiştirmiş âlim bir şairdir. Fuzûlî’den sonra en büyük mesnevi şairi olarak tanınmıştır. Şairin bilinen ve ünlü 5 büyük mesnevisi bulunmaktadır. Bu mesnevilerin isimleri; “Gencine-i Raz”,”Kitâb-ı Usul”, “Gülşen-i Envar”, “Yusuf u Züleyha”, “Şah u Geda”’dır. Kanuni’nin emri ile boğdurulan Şehzade Mustafa için yazdığı “Şehzade Mersiyesi”, en ünlü eseridir.

GAZEL

1-
Ganîdür ışk ile gönlüm ne mâlüm ne menâlüm var
Ne vasl-ı yâra handânam ne hicrândan melâlüm var

2-
Ne sağ olmak murâdumdur ne ölmekden kaçar cânum
Cihânda hasta-i ışk olalı bir hoşça hâlüm var

3-
Ne meyl-i külbe-i ahzân ne seyr-i sohbet-i yârân
Ne ta'n-ı zâhid-i nâdân ne ceng ü ne cidâlüm var

4-
Ben ol hayrân-ı ışkam ki yitürdüm akl u idrâki
Ne âlemden haberdâram ne kendümden hayâlüm var

5-
Cihân fânîdür ey Yahyâ Hüve'l-Hayy u Hüve'l-Bâkî
Değişmem atlas-ı çarha benüm bir köhne şâlum var

Günümüz Türkçesiyle:

1-Gönlüm aşk ile zengindir, ne malım ne mülküm var; ne sevgilime kavuşmakla sevinirim, ne ayrı olmaktan üzüntüm var.

2- Ne sağ olmayı dilerim, ne de canım ölmekten kaçar; aşk hastası olalı beri dünyada bir hoşça hâl üzreyim.

3- Ne yaslar evine varırım, ne de dost sohbetine uğrarım; ne cahil sofunun kınaması, ne kavgam ne tartışmam var.

4- Ben o aşk hayranıyım (aşk esrarı ile kendimden geçmişim) ki, aklı ve idraki yitirdim; ne âlemden haberim var, ne de kendi hâlimi göz önüne getirebiliyorum.

5- Dünya ölümlüdür ey Yahyâ, diri olan O'dur, ölümsüz olan O'dur; benim bir atlasım var ki feleğin atlasına değişmem.

ŞEHZADE MUSTAFA MERSİYESİ
(11. bend)
1-
Meded meded bu cihânun yıkıldı bir yanı
Ecel celâlîleri aldı Mustafa Hân'ı

2-
Tolundı mihr-i cemâli bozuldı erkânı
Vebale koydılar âl ile Al-i Osmânı

3-
Geçerler idi geçende o merd-i meydânı
Felek o canibe döndürdi şâh-ı devrânı

4-
Yalananun kurı bühtanı buğz-ı pinhânı
Akıtdı yaşumuzı yakdı nâr-ı hicrânı

5-
Cinâyet etmedi cânî gibi anun canı
Boğuldı sey-i belâya tagıldı erkânı

6-
N'olaydı görmeye idi bu macerayı gözüm
Yazuklar ana reva görmedi bu râyı gözüm

Günümüz Türkçesiyle:

1.Meded, meded! Bu dünyanın bir tarafı yıkıldı. Çünkü ecel eşkıyaları Mustafa Hân'ı yakaladılar ve boğdular.

2.Onun güneş gibi parlak olan yüzü battı ve maiyeti bozuldu. Osman oğulları hile ile günaha soktular.

3.Padişahın yanında o yiğidin sözü geçtikçe onu çekiştirirlerdi. Nihayet devir padişahını felek, onların yönlendirmek istedikleri tarafa döndürdü.

4.Yalancının kuru iftirası ve gizli düşmanlığı gözümüzün yaşını akıttı, gönlümüzde ayrılık ateşi yaktı.

5.Zavallı şehzade caniler gibi bir cinayet işlememişken, belâ seline düşüp boğuldu. Bütün yanında bulunan yakınları darmadağın oldu.

6.Keşke şu olayı gözüm görmemiş olsaydı. Doğrusu ya, şehzade hakkındaki hükmü doğru ve uygulanan cezayı adalete uygun görmedim.

HÂLETÎ

1570 yılında İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mustafa'dır. Medrese tahsili gördü. Devrin önemli alimlerinden dersler aldı. 21 yaşında müderris oldu. İstanbul'da müderrislik, Şam, Bursa, Edirne, Mısır ve İstanbul'da kadılık, Anadolu ve Rumeli kazaskerliği görevlerinde bulundu. 1631'de İstanbul'da vefat etti. Gazel ve kasideleri bulunmakla birlikte rubaileriyle şöhret bulmuştur. Rubailerinde İslami tasavvuf anlayışını büyük bir maharetle ifade etmiştir. Rubaide İran'ın Hayyam'ı ne ise Haleti de Osmanlı ülkesinde aynı önemdedir. Bu yüzden kendisine Hayyam-ı Rum ismi verilmiştir.

RUBÂİ

1-
Aşkınla bana sıdk u safâ ver yâ Rab
Her derdime dirdin ile devâ ver ya Rab
Hakister-i dûzah-ı belâ kıl tenimi
Tek âyine-i dile cilâ vöer yâ Rab

2-
Yâ Rab, beni sen bu hâbdan bîdâr et
Mest-i mey-i gaflet olmuşam hüsyâr et
Derd-i dil ü eşk-i hasretem lûtfundan
Bir yire getür sehâb-ı rahmet-bâr et

3-
Derd ehli odur ki sormayıp râh-ı necât
Yanında bir ola hâr ü gül zehr-ü nebât
Hükmün veremez bu kâr-zâr-ı aşkın
Şemşîr-i belâyı bilmeyen âb-ı hayât

4-
Ey derd-keş-i firâk her şeb âh et
Hasret nice olur melekleri agâh et
Çün bâı visâle ermeğe yok çare
Gülzâr-ı hayâl-i yâri nüzhet-gâh et

5-
Esrârın dil zaman zaman söyler imiş
Hengâme-i gamda dâsitân söyler imiş
Aşk ehli olup da mihnet-i hicrâna
Ben sabr ederin deyen yalan söyler imiş

Günümüz Türkçesiyle:

1-Yâ Rab! Bana aşkınla saadet ve safa ver. Her derdime derdin ile devâ ver. Tenimi belalar cehenneminde yak, kül eyle. Yeter ki gönül aynasına parlaklık ver.

2-Gaflet şarabının sarhoşu olmuşum. Ya Rab, sen beni bu uykudan uyandır. Akılımı başıma topla. Gönül derdiyle hasret gözyaşları döküyorum. Lütfunla beni rahmet bulutlarının olduğu yere ulaştır.

3-Dert ehli odur ki kurtuluş yolunu sormaz. Onun nazarında gül ile diken, çiçek ile ot birdir. Beka kılıcını ab-ı hayat bilmeyen, bu aşk kavgasını bilemez.

4-Ey ayrılık derdini çeken. Her gece durma, âh et. Hasret nasıl olurmuş, meleklere anlat, onlara göster. Çünkü kavuşma bahçelerine ulaşmak için başka çare yoktur. Sevgiliye ait hayal bahçelerini gezinti yeri yap, oradan uzak durma.

5-Gönül, arada bir taşıdığı sırları söyler imiş. Gam hengâmesi içinde bir destan söyler imiş. Aşka düşüp de ayrılık acısına ben sabrederim diyen yalan söyler imiş.

7-Gönül erleriyle aynı kadehten içmedeyiz. Gürültümüz, patırtımız yok. Gerçi meyhanedeyiz sarhoşuz ama şarapla değil ilahi aşk sarhoşuyuz.

8-Biz can âlemi meyhanesinin içkisiyle sarhoşuz. Halka olup içki içenler topluluğunun başıyız.

NEF'İ

1572'de Erzurum'a bağlı Hasankale'de doğdu. Şiirle uğraşan bir aileye mensuptur. İyi bir eğitim almış, Arapça ve Farsça'yı en iyi şekilde öğrenmiş, genç yaşta şiirler yazmaya başlamıştır. I. Ahmed devrinde İstanbul'a geldi. Otuz yıl, burada yaşadı. IV. Murad devrinde şöhretinin zirvesine ulaştı. Devrin hemen bütün devlet adamlarını hicveden kasideleri çok ünlendi. Sonunda yazdığı bir hicviye nedeniyle 1635'te boğularak öldürüldü. Dili çok zengin, azametli hayalleri ve muhteşem üslubuyla divan şiirinin usta şairleri arasında yer aldı. Dile ve nazım tekniğine çok hakimdir. Türk şiirinin en büyük kaside şairi kabul edilir. Hicivleri çok meşhurdur. Şiirlerinde aşk, bahar, felek, kahramanlık, güzellik gibi konuları işlemiştir.

GAZEL

1-
Derdim nice bir sînede pinhân iderim ben
Bir âh ile bu âlemi vîrân iderim ben

2-
Âh ile komam dilleri zülfünde huzûra
Cem'iyyet-i ağyârı perişân iderim ben

3-
Cemi'yyet-i ağyârı ger itmezse perîşân
Çarh-i feleği aksine gerdân iderim ben

4-
Yâr olmayıcak zehr-i sitemidr bana bâde
Bilmem nice def'-i gam-ı hicrân iderim ben

5-
Gûyâ ki olur dîdelerim ma'den-i yâkut
Her gâh ki yâd-ı leb-i cânân iderim ben
6-
Bu hâl ile âvârelik el virse bana ger
Baştan başa dünyâyı gül-istân iderim ben

7-
Nef'î gibi yârâna dimem dahi nazîre
Yâ bu gazeli zîver-i dîvân iderim ben

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ben derdimi kalbimde daha ne kadar saklayabilirim? Bu dünyayı bir âh ile yıkar yakarım ben.

2-Âh ederek gönülleri senin zülfünde rahat içinde bırakmam. Rakiplerimin hepsini perişan eder, dağıtırım ben.

3-Bu hal böyle gider de şayet sevgilinin çevresinde toplanan rakipler topluluğunu dağıtmazsa o feleğin çarkını tersine çeviririm ben.

4-Sevgili yanımda olmayınca şarap bana zulüm nehri olur. Şarap zehir olunca bilmem ayrılık üzüntüsünü nasıl gideririm ben.

5-Sanki gözlerim bir yakut madeni olur. Her ne zaman ki sevgilinin dudağını anarım ben.

6-Şayet bu hal ile avarelik bana fırsat verirse dünyayı baştanbaşa gül bahçesi ederim ben.

7-Nef'i gibi dostların şiirlerine de nazire söylemem, ya da söylersem bu gazelin divanının süsü ederim ben.

GAZEL

1-
Tût-i mu'cize-gûyem ne desem lâf değil
Çerh ile söyleşemem âyinesi sâf değil

2-
Ehl-i dildir diyemem sînesi sâf olmıyana
Ehl-i dil birbirini bilmemek insâf değil

3-
Yine endîşe bilür kadr-i dür-i güftârım
Rûz-gâr ise denî dehr ise, sarrâf değil

4-
Girdi miftâh-i der-i genc-i ma'ânî elime
'Âleme bezl-i güher eylesem itlâf değil

5-
Levh-i Mahfûz-i sühandir dil-i pâk-i Nef'i
Tab'-i yâran gibi dükkânçe-i sahhâf değil

Günümüz Türkçesiyle:

1-Mucize gibi sözler söyleyen bir papağanım. Sözlerimin hiç birisi boş değildir. Buna rağmen felek ile söyleşemem, çünkü onun içi saf, temiz değil.

2-Gönlü temiz olmayana gönül aramıdır diyemem. Gönül insanlarının birbirlerini bilmemeleri insafsızlık olur.

3-Devir alçak ise, dünya sarraf değil ise ne çıkar? İnci gibi sözlerimin değerini yine fikir ehli insanlar anlar.

4-Anlamlar hazinesinin kapısının anahtarı elime geçti. Bu yüzden âleme bol bol inci saçsam israf etmiş sayılmam.

5-Nefi'nin temiz gönlü, şiirin Levh-i Mahfuz'udur. Dostların huyu gibi kitapçı dükancığı değil.

GAZEL

1-
Yazanlar peykerim destimde bir peymâne yazmışlar
Görüb mest-i mey-i aşk olduğum mestâne yazmışlar

2-
Bana teklîf-i zühd itmezdi idrâk olsa zâhidde
Yazıklar kim anı ‘âkil beni dîvâne yazmışlar

3-
Değildir gözlerinde sâye-i müjgânı uşşâkın
Hatın resmin beyâz-ı dîde-i giryâne yazmışlar
4-
Benim âşık ki rüsvâlıkla tutdu şöhretim şehri
Yazanlar kıssa-i Mecnûnu hep yabane yazmışlar

5-
Nice zâhirdir ey Nef'i sözünden dildeki sûzun
Yazınca nüsha-i şi‘rin kalemler yana yazmışlar

Günümüz Türkçesiyle:

1-Resmimi çizenler, elimde bir kadeh tutar şekilde çizmişler. Aşk şarabının sarhoşu olduğumu görüp o sarhoş halimle çizmişler.

2-Zahidde zerre kadar anlayış olsa bana kendi yolunu tavsiye etmezdi. Ne yazık ki onu akıllı, beni de deli diye saşmışlar.

3-Âşıkların gözlerinde görülen kirpiğinin gölgesi değildir. Sevgilinin yüzündeki ayva tüylerinin resmini ağlayan gözün beyazı üzerine çizmişler.

4-Rüsvalığım yüzünden şöhretim bütün şehri kapladı. Gerçek âşık benim. Bu yüzden beni bırakıp da Mecnun hikâyesini yazanlar yabana yazmışlar.

5-Ey Nefi! Gönlündeki ateş, sözlerinden nasıl da belli olmada. Senin şiir defterini yazarken kalemler az daha yanacak olmuşlar.

AVNÎ

(Edirne,1432 – İstanbul, 1481) 20 yaşında Osmanlı padişahı olan Sultan İkinci Mehmed, 21 yaşında, İstanbul'u fethedip 1100 yıllık Doğu Roma İmparatorluğunu ortadan kaldırarak Fatih ünvanını aldı. Osmanlı'nın en başarılı padişahlarından biridir. Çocukluğundan itibaren bir ilim, şiir ve sanat havzasında yetişmiş ve bu ilgisini hayatının sonuna kadar sürdürmüş olan Fatih Sultan Mehmed, Avnî mahlâsıyla şiirler yazmış, divanı olan ilk Osmanlı padişahıdır.

GAZEL

1-
Bir güneş yüzlü melek gördüm ki âlem mâhıdur
Ol kara sünbülleri âşıklarınuñ âhıdur

2-
Kareler geymiş meh-i tâbân gibi ol sevr-i nâz
Mülk-i Efrengüñ meger kim hüsn içinde şâhıdur

3-
'Ukde-i zünnârına her kimse kim dil baglamaz
Ehl-i îmân olmaz ol âşıklaruñ güm râhıdur

4-
Gamzesi öldürdügine lebleri cânlar virür
Var ise ol rûh-bahşuñ dîn-i Îsâ râhıdur

5-
'Avniyâ kılma gümân kim saña râm ola nigâr
Sen Sitanbul şâhısın ol Kalatanuñ şâhıdur

Günümüz Türkçesiyle:

1-Bir güneş yüzlü melek gördüm ki cihan onun ayıdır. O kara sümbülleri (saç değil) âşıklarının ahıdır.

2-O nazlı servi parıldayan bir ay gibi karalar giymiş, sanki güzellikte Frenk ülkesinin padişahıdır.

3-Zünnarının düğümüne gönül bağlamayan kimse iman ehli olamaz; o, âşıkların yoldan çıkmışıdır.

4-Gamzesinin öldürdüğüne dudakları canlar verir. Galiba o can bahşedicinin yolu İsa'nın dinidir.

5-Ey Avnî! Sevgilinin sana ram olacağını sanma. Sen İstanbul padişahısın, o Galata'nın şahıdır.

GAZEL

1-
Ağlasa âşık belâ-yı hecr ile nâlân olup
Gözlerinden akan anun yaş yerine kan olup

2-
Geh cefâ kûhı gubârından örünse kisveti
Geh belâ vadisini geşt eylese üryân olup

3-
Her ne denlü cevrler görse vefalar eylese
Her ne denlü gülseler hâline ol giryân olup

4-
Râz-ı aşkı aşikâr etmeğe takat bulmasa
Sinesinde nâvek-i dil-dûzlar pinhân olup

5-
Dilberinden rahme er olmazsa ol dil hastaya
Kimseler derdine derman edemez imkan olup

6-
Gam beyabanına her gün eylese seyr ü sefer
Her gece mihnet- serâ-yı firkate mihmân olup

7-
Verseler mülki cihanın tac-u taht-ı devletun
Avnî köyün terkin etmez başına sultan olup

Günümüz Türkçesiyle:

1-Âşık dediğin ayrılık ateşiyle ağlamalıdır, o derece ki gözlerinden yaş yerine kan akması gerekir.

2-Aşık ya cefa dağının tozlarıyla giyinmelidir, ya da çölde giyinmeden dolaşmalıdır.

3. (Her ne kadar eziyet görse, ıstırap görse, herkes ona alay ederek gülse de aşığın vefası artmalı, aşık sadakatten ayrılmamalıdır.)

4-Aşkın sırrını açık etmek ayıptır, zaten aşık da bunu yapmak istemez ama buna gücü yetmese bile sinesine yediği oklar sebebiyle rahat nefes alıp onu da yapamamalı, istese de o sırrı verememeli.)

5-(Eğer sevgilisinden bir lütfa kavuşmazsa onu hiçbir ilaç iyi edemez.)

6- (Aşığın hem gecesi hem gündüzü eziyet olursa kayda değer olur.)

7-(Dünyanın tacını, tahtını, saltanatını tamamını bana verseler ey sevgili, senin köyünün çevresini terk edip de o tacı başıma alıp bahtiyarlık taslamam.)

GAZEL

1-
Aşk ile vîrân eden gönlünü ma 'mûr istemez
Hatırın mahzun eden bir lahza mesrur istemez

2-
Hâksâr olup hevâyile gubâr olan gönül
Hâk-i râh-ı yârdan bir dem özün dür istemez

3-
Hoş gören âkil fena tavrını şöhret gözlemez
Künc-i uzlet isteyen kendüyi meşhur istemez

4-
La 'l-i nâba meyi kılmaz bağrını pür-hûn eden
Dâmenin pür-eşk eden lü 'lû-yı mensur istemez

5-
Aşk nakdi bir hazînedir ana yokdur zeval
Mâlik olan Avniyâ bir gence gencûr istemez

Günümüz Türkçesiyle:

1-Gönlünü aşkla viran edenler, (bir daha onun) mamur (olduğunu) istemezler.

Ey sevgili! Senin derdinle hatırını hüzünlere boğanlar, bu halden o derece mutlu ve şad olmuşlardır ki, artık bir lahza olsun, onun şen şakrak olmasını istemezler.

2-Sana karşı beslediği hevesler yüzünden topraklara karışıp toz misali oradan oraya savrulmakta olan gönül, bir an olsun kendini sevgilinin yolunun toprağından uzak düşünemez, oradan ayrılamaz.

3-Aşkı yüzünden fena hallerini (veya acılar içinde yok olmayı) hoş gören akıllı kişi, bu aşk ile şöhret kazanma yollarını aramaz. Tıpkı sevgili ile başbaşalığın yaşandığı uzlet (inziva) köşesini isteyen kişinin, kendisini dillere destan etmek istememesi gibi!

4-Bağrını kan ile doldurmuş (yani aşkı yüzünden bağrına kan oturmuş) kişi, kan kırmızısı saf içki gibi olan dudağa meyletmez. Eteğini inci gibi gözyaşlarıyla dolduran kişinin de zaten dizi dizi inciye ihtiyacı olmaz.

5-Ey Avnî! Aşk, yok olmayan gerçek bir hazinedir. Ona sahip olan kişi, dünyada nice kıymetli hazinelere sahip bir hazinedar olmayı istemez. Yani aşk hazinesi, bütün hazinelerden değerli; aşk sultanı bütün dünya sultanlarından üstündür.

ŞEYHÜLİSLÂM YAHYA

1561 yılında İstanbul'da doğdu. Devrin önemli bilginlerinden dersler aldı. Genç yaşta ilmiye mesleğine girdi. Medreselerde müderrislik yaptı. Halep, Şam, Bursa, Edirne ve İstanbul kadılıklarında bulundu. Anadolu ve Rumeli kazaskerliğine getirildi. Şeyhülislâmlık yaptı. 1644'de İstanbul'da vefat etti. Şiirlerinde daha çok rindâne ve âşıkâne bir hava görülür. Tasavvufi coşku dikkati çeker. Gündelik hayatın zevklerini de işlemiştir. Gazelleri meşhurdur. Divan şiirine Rubai vezni ile gazel yazmak gibi yenilikler de getirmiştir.

GAZEL

1-
Sun sâgarı sâkî bana mestâne disünler
Uslanmadı gitdi gör o dîvâne disünler

2-
Peymanesini her kişi doldurmada bunda
Şimden geru bu meclise mey-hâne disünler

3-
Dil hânesini yık koma taş üstüne bir taş
Sen yap anı iller ana vîrâne disünler

4-
Gönlünde senin gayr ü sivâ sûreti neyler
Lâyık mı bu kim Kâ‘be’ye büt-hâne disünler

5-
Yahyâ’nın olup sözleri hep sırr-ı mahabbet
Yârân işidüb söyleme yabane disünler

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ey içki sunan güzel! Sen şarap kadehini sun. Varsın eller bana sarhoş desinler. Bak hâlâ o deli uslanmadı gitti desinler.

2-Her insan kadehini burada doldurmada şimdiden sonra bu meclise meyhâne desinler.

3-Gönül evini yık, taş üstünde taş bırakma; böylece sen onu yap, eller varsın oraya virane desinler.

4-Senin gönlünde, Allah’tan başkasının ne işi var? Kâbe’ye put evi denilmesi uygun mudur?

5-Yahyâ’nın sözleri hep sevginin sırrına dairdir. Dostlar, bunları işitip “Başkalarına söyleme” desinler.

GAZEL

1-
İrdi bahar sen dahi şâd olmadın gönül
Güllerle lâlelerle küşâd olmadın gönül

2-
Ol şâh-ı hüsn nice bilür kıymetin senin
Bâzâr-ı ‘aşk içinde mezâd olmadın gönül

3-
Fevt itme nâ-murâdlığın bâri neşvesin
Çün bâde-nûş-i bezm-i murâd olmadın gönül

4-
Bî-gânelikle yâd ider oldu rakîbi yâr
Şükr it Cenâb-ı Hakk'a ki yâd olmadın gönül

5-
Ol şâh-ı hüsnün iremedin pây-bûsuna
Yahya gibi ki hâk-nihâd olmadın gönül

Günümüz Türkçesiyle:

1-Bahar geldi; sen henüz neşelenmedin ey gönül! Güllerle, lâlelerle açılıp ferahlamadın ey gönül.

2-O güzellik padişahı senin değerini nasıl bilebilir ki? Sen, aşk pazarında mezata, artırma ile yapılan satışa henüz katılmadın.

3-Mademki murad meclisinde şarap içip muradına ermedin. Bari murada erememenin neşesinden faydalanma fırsatını kaçırma.

4-Sevgili, rakibi yabancı gibi anar oldu. Cenab- Hakk'a şükret ki sen yabancı olmadın.

5-Ey gönül! O güzellik padişahının ayağını öpmek sana nasip olmadı. Sen de Yahyâ gibi toprak yaradılışlı olmadın.

NAİL-İ KADİM

17. Asrın usta şairlerindendir. İstanbul'da doğdu. Asıl adı Mustafa'dır. Tahsilini tamamladıktan sonra maden kaleminde ölene kadar kâtiplik yapmıştır. 1666'da İstanbul'da vefat etmiştir. Tasavvufla yakın bir alaka içerisinde olduğu için şiirlerinde tasavvufi duygu ve düşünceler ağırlıklı olarak yer almaktadır. İçli ve duygulu bir şairdir. Asıl ustalığını gazellerinde göstermiştir. Az söz ile çok şey söylemek yolunu tutmuştur. Soyut kavramlara çok fazla yer vermiştir. Bu da onun anlaşılmasını güçleştirmiştir. Sebk-i Hindî tarzını ilk deneyenlerdendir. Bu anlamda şiirimize bir yenilik getirdiğini kabul etmek gerekir.

GAZEL

1-
Hevâ-yı aşka uyub kûy-i yâre dek giderüz
Nesîm-i subha refîkiz behâre dek giderüz

2-
Pelâs-pâre-i rindî be-dûş ü kâse be-kef
Zekât-ı mey verilür bir diyâre dek giderüz

3-
Verüb tezelzül-i Mansûr'u sâk-ı arşa tamam
Hudâ Hudâ diyerek pâ-yı dâre dek giderüz

4-
Ederse kand-ı lebün hâtır-ı mezâka hutur
Diyâr-ı Mısr'a değül Kandehar'e dek giderüz

5-
Tarîk-i fâkada hem-kefş olub Senâî'ye
Cenâb-ı Külhanî-i Lây-hâre dek giderüz

6-
Felek girerse kef-i Na'ili'ye dâmânun
Senünle mahkeme-i Girdgâr'e dek giderüz

Günümüz Türkçesiyle:

1-Aşk arzusuna uyup sevgilinin bulunduğu yere kadar gideriz. Sabah rüzgârına arkadaş olmuşuz, bahara kadar gideriz.

2-Rindliğin eski elbisesi omuzsumuzda ve kâse elimizde şarabın zekâtının verildiği bir ülkeye kadar gideriz.

3- Mansur'un sallanışını arşın direğine verip Allah Allah diyerek darağacının ayağına kadar gideriz.

4-Senin dudağının tadı damağımızın hatırına gelirse Mısır diyarına değil Kandehar'a kadar gideriz.

5-Sıkıntılı yolda Senai'ye ayakdaş olup onunla yan yana Külhâni-i Layhar'ın yanına kadar gideriz.

6-Ey felek, eteğin Naili'nin avucuna girerse seninle hesaplaşmak için Allah'ın mahkemesine kadar gideriz.

GAZEL

1-
Gönlüm gibi ey nâme gidüb yârda kaldun
Baş üzre yerün var ham-ı destârda kaldun

2-
Mest eyledi sâkî seni mey kaldı kadehde
Bî-çâre gönül sen de kadeh-kârda kaldun

3-
Bend oldu ridâ pâyüne sûfî haberün yok
Dâme tutulub halka-i ezkârda kaldun

4-
Arturdı cünûnun heves-i zülf-i siyeh-târ
Bir hastesün ey dil ki şeb-i târda kaldun

5-
Biz etdüğüne kalmayalum gerçi işitdük
Mestâne varub hâne-i agyârda kaldun

6-
Gitdin harem-i kûyunu deryûzeye ey dil
Sen de haber-i Nâ'ilî'yi zârda kaldun

Günümüz Türkçesiyle:

1- Ey mektup! Gönlüm gibi gittin ve sevgilide kaldın. Baş üstünde yerin var, sarığın kıvrımında kaldın.

2-Sâkî seni sarhoş etti, şarap kadehte kaldı.Zavallı gönül, sen de kadeh sunan güzelde kaldın.

3-Ey Şufî! Senin hırkan sana ayak bağı oldu. Bundan haberin bile yok. Tuzağa tutulup zikir halkasında kaldın.

4-Siyah telli saçların arzusu senin çılgınlığını artırdı.Ey gönül, sen hastasın ve karanlık gecede kaldın.

5-Gerçi, sarhoş halde başkalarının evinde kaldığını işittik ama biz yine de senin bu kusurunu görmeyelim.

6-Ey gönül! O sevgilinin bulunduğu yerde dilenmeye gittin. Fakat sen de ağlayıp inleyen zavallı Nâilî'den bir haber alamadın.

NEŞATÎ

Asıl adı Ahmed'dir. 1590'larda doğduğu sanılıyor. Edirne'lidir. Hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Genç yaşta Sakıp ve Esrar Dede'nin müridi olup Mevlevi tarikatına girmiştir. Şeyhinin ölümünden sonra Konya'ya gitmiş, daha sonra Edirne mevlevihanesine şeyh olarak tayin edilmiştir. 1674'de Edirne'de vefat etmiştir. Çağının en önemli şairlerinden birisi olan Neşati, Nef'i yolunda şiirler söylemiştir. İran şairlerinin de üzerinde büyük etkisi vardır. Kaside ve gazelleri vardır. Çağının en büyük gazel ustası sayılmıştır.

GAZEL

1-
Zehî safâ diyecek âlemin nesin gördük
Sitemden özge dahi hem-demin nesin gördük

2-
Humârı derd-i ser ü neşvesi bükâ engiz
Bu bezm-gâhta câm-ı Cem'in nesün gördük

3-
Nişân-ı tîr-i sitem olduğundan özge meğer
Derûn-i sînede dâğ-ı gamın nesin gördük

4-
Hemîşe hâl-i ruhun dâmeniyle setr eyler
Biz ol dü zülf-i ham-ender-hamın nesin gördük

5-
Neşâtiyâ keder-i keşf-i râzdan gayrı
Akan bu dîde-i terden demin nesin gördük

Günümüz Türkçesiyle:

1-Biz bu dünyanın "safalı, hoş" diyecek neyini gördük.Birlikte olduklarımızdan sitemden, eziyetten, haksızlıktan başka nelerini gördük?

2-Mahmurluğu sıkıntısı ve keyfi de gözyaşı döktürücü, ağlatıcı olan bu eğlence yerinde Cem'in kadehinin nesini gördük.

3-Zulüm okunun hedefi olmanın dışında sinenin içinde gam yarasının nesini gördük.

4-Yanağındaki benini her zaman eteğiyle örtüp gizler. Biz o büklüm büklüm iki zülfün nesini gördük?

5-Ey Neşâtî! Gizli şeyler bulmanın üzüntüsünden başka durmadan ağlayan bu nemli gözde kandan başka ne gördük.

GAZEL

1-
Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile

2-
Devr-i meclis bana gir-dâb-ı belâdır sensiz
Mey-i zehr-âb-ı sitem sâgar-ı gerdânı bile

3-
Bağa sensiz bakamam çeşmime âteş görünür
Gül-i handânı değil serv-i hirâmânı bile

4-
Sîneden derd ile bir âh edeyin kim dönsün
Aksine çerh-i felek mihr-i dırahşânı bile

5-
Hâr-i fürkatle Neşatî-i hazînin vâ hayf
Dâmen-i ülfeti çâk oldu girîbanı bile

Günümüz Türkçesiyle:

1-Gittin ama sadece beni değil canı bile özlem içinde bıraktın. Ben, senin olmadığın dostlar meclisinin sohbetini bile istemem.

2-İçki meclisinde oturanların oluşturduğu halka sen orda yoksan bana bir belâ girdabı gibi gelir, öyle ki sitemin, zulmün acılığını gideren şarap ile dolu olarak dönen kadeh bile bir belâ girdabı olur.

3-Gül bahçesine sen olmadan bakamam. Çünkü sadece açılmış gülleri değil, nazlı nazlı salınan servisi bile benim gözüme ateş gibi görünür.

4-Kalbimdeki dert ile öylesine içten bir âh edeyim ki sadece feleğin çarktı değil parlak güneşi bile tersine dönsün.

5-Eyvâh! Ayrılık dikeni ile üzüntülü Neşati'nin sadece ülfet eteği değil yakası bile yırtıldı.

NABÎ

Asıl adı Yusuf'tur. 1642 yılında Urfa'da doğdu. Genç yaşta bulunduğu şehirde arzuhalciliğe başladı. Ardından İstanbul'a geldi. Yazdığı kasidelerle saray çevresinde iyi bir yer edindi. Çeşitli memuriyetlerde bulundu. 1712'de İstanbul'da vefat etti. Nabi, klasik şark dillerini ve İslâm ilimlerini iyi bilen alim bir şairdir. Dili sade, şiirinde duygu ve hayallerden çok fikir ön plandadır. Yaşadığı devrin sorunlarına karşı duyarlı davranmış, halka yol gösterici şiirler yazmıştır. Divan şiirinde bir tefekkür çığırı açmıştır. Hikmet ve darb-ı mesel, onun divan şiirine kattığı bir özelliktir.

GAZEL

1-
Bâğ-ı dehrin hem hazânın hem bahârın görmüşüz
Biz neşâtın da gamın da rûz-gârın görmüşüz

2-
Çok da mağrûr olma kim meyhâne-i ikbâlde
Biz hezâran mest-i mağrûrun humârın görmüşüz

3-
Top-ı âh-ı inkisâra pây-dâr olmaz yine
Kişver-i câhın nice sengin hisârın görmüşüz

4-
Bir hurûşiyle eder bin hâne-i ikbâli pest
Ehl-i derdin seyl-i eşk-i inkisârın görmüşüz

5-
Bir hadeng-i can-güdâz-ı âhdır sermâyesi
Biz bu meydânın nice çâbük-süvârın görmüşüz

6-
Bir gün eyler dest-beste pây-gâhı cây-gâh
Bî-aded mağrûr-ı sadr-ı i'tibârın görmüşüz

7-
Kâse-i deryûzeye tebdîl olur câm-ı murâd
Biz bu bezmin Nâbiyâ çok bâde-hârın görmüşüz

Günümüz Türkçesiyle:

1-Biz bu dünya bahçesinin hem sonbaharını hem de ilkbaharını görmüşüz. Biz sevincin çağını da, üzüntünün çağını da görüp yaşamışız.

2-İkbal meyhanesinde bulunduğun mevkie bakıp fazla gururlanma, biz binlerce mağrur sarhoşun ayıldıktan sonraki halini de görmüşüz.

3-Biz, yüksek mevki sahiplerinin taştan yapılmış gibi sağlam kalelerini de gördük bunların hiç biri mazlumların ahlarının topu karşısında ayakta kalamadı, yıkıldı.

4-Bir coşmasıyla binlerce ikbal evini yerle bir eden dert sahiplerinin inkisar gözyaşlarının elini de görmüşüz.

5-Biz, bu meydanın nice usta binicilerini gördük ki, can eriten bir âh okuyla yere düşmüşlerdir.

6-Biz, başköşede oturup gururlanan nice insan gördük ki, bir gün pabuçlukta el bağlayıp durmuşlardır, uşak, hizmetçi olmuşlardır.

7-Ey Nâbî! Biz, bu içki meclisinin nice şarap içenlerini görmüşüz ki, murat içtikleri kadeh dilenci çanağı haline gelmiştir.

GAZEL

1-
Hayâlinden gelür gam hâtıra cânâneden gelmez
Sitem hep âşinâlardan gelür bîgâneden gelmez

2-
Hased evkaatına ol ‘ârif-i ‘âlem-şinâsın kim
Elinden câm düşmez gûşe-i mey-hâneden gelmez

3-
Umarsın bir nevâziş açdığı bin zahm içün ammâ
Bu insâniyyet ey dil gamze-i cânâneden gelmez

4-
Misâl-i halka dutdum gûşumu ebvâb-ı âfâka
Sadâ-yi nağme-i ‘ayş ü tarab her hâneden gelmez

5-
N’ola güstâh olursa pîş-i gülde bülbül ey Nâbî
Mürâ‘ât-i edeb dest ü dil-i mestâneden gelmez

Günümüz Türkçesiyle;

1-Üzüntü bizim gönlümüze her zaman sevgilinin hayalinden gelir, kendisinden gelmez. Zulüm hep bildik dostlardan gelir, yabancılardan gelmez.

2-Dünyayı bilen o ârif kişinin sürdüğü ömre kıskançlıkla bakalım, çünkü onun elinden kadeh hiç düşmez, kendisi de meyhane köşesinden hiç ayrılmaz.

3-Sevgilinin yan bakışının açtığı bin yaraya karşılık olarak hiç değilse bir kez okşamasını beklersin, fakat, sevgilinin yan bakışından bu kadarcık bir insanlık bile gelmez.

4-Kulağımı halka misali ufukların kapılarına tuttum. Anladım ki zevk ve eğlence nağmesinin sesi her evden gelmez.

5-Ey Nâbî! Bülbül, gülün önünde küstahlaşırsa bunda şaşılacak ne var? Edebe uymak, sarhoşun elinden gelmez. Onun yapabileceği bir şey değildir bu.

GAZEL

1-
Bir devler içün çehre temennâdan usandık
Bir vasl içün ağyâra müdârâdan usandık

2-
Hicrân çekerek zevk-i mülâkaatı unutduk
Mahmûr olarak lezzet-i sahbâdan usandık

3-
Düştük kati çokdan heves-i devlete ammâ
Ol dâ'iye-i dağdağa-fermâdan usandık

4-
Dil gamla dahî dest ü girîbândan usanmaz
Bir yâr içün ağyar ile gavgaadan usandık

5-
Nâbî ile ol âfetin ahvâlini nakl it
Efsâne-i Mecnûn ile Leylâ'dan usandık

Günümüz Türkçesiyle:

1-Mutluluk için feleğe yalvarmaktan bıktık, usandık. Sevgiliye kavuşmak için ellere şirin görünmekten usandık.

2-Ayrılık çeke çeke buluşup görüşmenin zevkini unuttuk. Sarhoş ola ola şarabın tadından bıktık, usandık.

3-Epeydir kendimizi mutluluk arzusuna kaptırdık ama; şimdi o kişiye huzursuzluk veren ihtirastan usandık.

4-Gönül, hâlâ üzüntüyle uğraşmaktan usanmadı; biz ise bir sevgili için ellerle kavga etmekten usandık.

5-Bize Nâbî ile o güzelin arasındaki olup bitenleri anlat; artık Leylâ ile Mecnûn masalından bıktık, usandık.

BAHTÎ

On dördüncü Osmanlı padişahı (1603-1617) olan Sultan I. Ahmed "Bahtî" mahlası ile şiirler yazdı. Bazen doğrudan doğruya "Ahmed" adını kullandı. Bahtî'nin bazı şiirleri bestelenmiştir. Daha ziyade dinî ve tarihî muhtevalı şiirler yazmış olan Bahtî'nin; dil ve üslûp bakımından tekke şairlerinin tesirinde kaldığı söylenebilir. Divânçesi vardır. O, hacim olarak küçük sayılabilecek bu eserinde, kaside, gazel, ilâhî, terci-i bent, tahmîs, şarkı, müfred vb çeşitli nazım şekillerine yer vermiştir.

GAZEL

1-
Gel kemal-i marifet öğren dilersen izz ü baht
Muteber olur ne denlü meyvedar olsa dıraht

2-
Kim ki tahsil itmedi dünyada ilm ü marifet
Şol hünersiz esbe benzer kim urulmaz zeyn ü rant

3-
Alim ol kim âlemün ahvali malûmun ola
Olmayınca kuvvet-i bâzû çekilmez kavs-i saht

4-
Padişah oldur kim tacın ilm ile tahtın kemâl
Şeh değildür itmeyen ilm ü kemali tac u taht

5-
Tac u tahta lâyık a'mal ola kârın her zaman
Bahtiyâ çün k im nasîb oldu sana bu izz ü baht

Günümüz Türkçesiyle

1-Kıymet ve baht sahibi olmak istersen, gel, ilim ve irfan öğren. Ağacın meyvası ne kadar çoksa, değeri o kadar artar.

2-Dünyada kim ilim ve irfan tahsil etmediyse, o hünersiz bir ata benzer ki ona eyer vurulmaz (binilmez).

3-Alim ona derler ki âlemin hallerini bile, kolda kuvvet olmayınca katı yay çekilemez (Çünkü dünyanın halini bilmek, kolu kuvvetli demektir.)

4-Padişah ancak tacı ilim, tahtı olgunluk olana derler, ilmi tac, olgunluğu taht eylemeyen, padişah değildir.

5-Mademki sana bahtın saltanat nasip etti, Ey Bahtî, öyleyse her işini bu taht ve taca lâyık şekilde yap. (Her işini ilim ve irfanla yap).

GAZEL

1-
Başuma günden güne derd ü bela eksik değil
Gâhi aşk-ı yâr ile cevr ü cefa eksik değil

2-
Aldı aklım akıbet Mecnûn'a dördürdü beni
Yârimin yanında a'dâ dâima eksik değil

3-
Vech-i hûbâna eger baksam da tesbîh eylerem
Dilde biç bir vech ile zikr-i Hudâ eksik değil

4-
Nevbahar oldu gönüller hep yerinden oynadı
Bağda sıyt u sadâ zevk ü safâ eksik değil

5-
Bahtiyâ Ferhâd-veş dağlar içinde yürü sen
Bir saçı sünbül lebi Şîrîn sana eksik değil

Günümüz Türkçesiyle:

1-Başımda her gün ayrı bir bela, her gün farklı bir dert eksik değil. Arada sırada sevgilinin aşkı ile çekilen eziyet ve sıkıntılar da olmasa!..

2-Aklımı giderip sonunda beni Mecnun'a döndüren sevgilimin yanında düşman rakiplerim hiç eksik olmuyor ya, işte asıl acı olan bu!

3-Gönlümde Allah'ın zikrini hiçbir an eksik etmiyorum çok şükür! O kadar ki, bir güzele bakacak olsam, yine O'nu tesbîh ediyor, kudretini söylüyorum ("Subhanallah" diyorum).

4-İlkbahar geldi de bütün gönüller yerinden oynadı. Artık kırlarda neşe dolu haykırış ve çığlıklar, eğlence ve zevk, hiç eksik değil.

5-Ey Bahtî! Sen Ferhad'leyin dağlar içinde aşk ile yürü de, bir saçı sümbül sevgili, bir Şirin (tatlı) dudaklı yar sana eksik değil!.. Ferhad ile Şirin'in aşkı mesnevilere ve halk hikâyelerine konu olmuştur. Ferhad, Ermen melikesi Şirini seven bir mimar olup, onun uğruna Bisütun adlı dağı delmiş, ama ona kavuşamadan ölmüştür.

BELİĞ İSMAİL

(Bursa, 1668-Bursa,1729) Asıl adı İsmail, Beliğ ise mahlasıdır. İyi bir öğrenim gördü. İmamlık, naiplik, katiplik görevlerinde bulundu. Şairliği kadar ilim adamlığı yönüyle de devrinin önemli simalarındandır. Türkçe, Arapça ve Farsça şiirleri vardır. Divan'ı henüz ele geçmemiştir. Şiirlerine çeşitli kaynaklarda rastlanmaktadır. En meşhur eser, Bursa'yı anlattığı Güldeste kitabıdır.

GAZEL

1-
Ol âteş-i dil-sûz-ı gamım bir eserim yok
Ser ta-be-kadem ahkerim amma sererim yok

2-
Etsem de telef nakdimi kâlâ-yı visale
Ey hâce-i bâzâr-ı melâhat zararım yok

3-
Ser-sebz ise de tepleyeyim gülşen-i dehri
Âlâyiş-i destâr edecek verd-i terim yok

4-
Etmiş o kadar yâr ile vuslat bizi mebhût
Gavgâ-kede-i rûz-ı Haşr'den haberim yok

5-
Gülzâra hıram etmediğim vechi Belîğâ
Ol şûh ile gülşende ma'an cilvelerim yok

Günümüz Türkçesiyle:

1. Ben o gamın gönül yakan ateşiyim ama hiç bir etkim yok. Baştan ayağa kor ateşim ama bir kıvılcımım yok.

2. Ey güzellik pazarının tüccarı! Ben herşeyimi kavuşma kumaşının uğruna telef etsem de zarar etmiş sayılmam.

3. Kâinat bahçesini yemyeşil de olsa çiğneyip tekmeleyeyim. Çünkü sarığımı süsleyecek yeni açmış bir gülüm yok.

4.Sevgiliyle kavuşmanın sevinci beni öylesine şaşırtmış ki kıyamet gününün kargaşasının farkında değilim.

5.Ey Beliğ! Gül bahçesine uğramamamın sebebi, o nazlı sevgili ile gül bahçesinde birlikte

NEDİM

Asıl adı Ahmed'dir. 1680 yılında İstanbul'da doğmuştur. İyi bir öğrenim görmüş, Arapça ve Farsça'yı öğrenmiştir. Müderris olmuş, kütüphane müdürlüğü, mahkeme naipliği yapmıştır. 1730 yılında vefat etmiştir. Lale devrinin bu büyük şairi divan şiirimizin büyük yenilikçileri arasındadır. Şiirlerinde din ve tasavvufa yer vermemiş, samimi ve coşkulu bir dille aşkı, hayatı, eğlenceyi, içkiyi, kadını, dünya zevklerini anlatmıştır. Hece vezniyle şiir yazan ilk divan şairidir. Dili kasidelerinde ağır, gazellerinde ise sadedir. Ününü gazel ve şarkılarıyla kazanmıştır.

GAZEL

1-
Murâdın anlarım ol gamzenin iz'ânımız vardır
Belî sâz bilmeziz ammâ biraz irfânımız vardır

2-
O şûhun sunduğu peymâneyi reddetmeyiz elbet
Anınla böylece ahd etmişiz peymânımız vardır

3-
Münâsibdir sana ey tıfl-ı nâzım huccetin al gel
Beşiktaşa yakın bir hâne-i vîranımız vardır

4-
Elin koy sîne-i billûra rahmet âşıka zîra
Beyaz üzre bizim de pençe bir fermânımız vardır

5-
Güzel sevmekte zâhid müşkilin vâr ise bizden sor
Bizim ol fende çok tahkîkimiz itkaanımız vardır

6-
Koçup her şeb miyânın cânına can katmada ağyâr
Behey zâlim sen insâf et bizim de cânımız vardır

7-
Sıkılma bezme gel bî-gâne yok dâ'vetlimiz ancak
Nedîmâ bendeniz var bir dahi sultânımız vardır

Günümüz Türkçesiyle:

1-O süzgün yan bakışın amacını anlarız; çünkü kavrama gücümüz vardır. Evet, söz bilmeyiz ama söyleneni anlamada biraz irfanımız vardır.

2-O oynak güzelin sunduğu kadehi elbette geri çevirmeyiz, onunla böyle sözleşmişiz, andımız vardır.

3-Ey nazlı yavru! İzin al da gel, tam sana münasiptir. Beşiktaş'a yakın bir evceğizimiz vardır.

4-Elini kalbinin üstüne koy, âşığına merhamet et,Çünkü bizim de elimizde beyaz kâğıt üzerinde mühürlü bir fermanımız vardır.

5-Ey sofu! Güzel sevmekte bir zorluğun varsa bunu bizden sor; Bizim o konuda uzun araştırmalarımız, bilgimiz vardır.

6-Başkaları her gece belini sarıp canlarına can katmada. Ey zalim bize de biraz merhamet et, bizim de canımız vardır.

7-Sıkılma, meclise gel. Aramızda yabancı yok. Davetlimiz olarak sadece ben Nedim kulunuz bir de siz sultanımız vardır.

GAZEL

1-
Tahammül mülkini yıktın Hülâgû Han mısın kâfir
Aman dünyâyı yaktın âteş-i sûzan mısın kâfir

2-
Kız oğlan nâzı nâzın şeh-levend âvâzı âvâzın
Belâsın ben de bilmem kız mısın oğlan mısın kâfir

3-
Ne ma‘ni gösterir dûşundaki ol âteşin atlas
Ki ya‘ni şu‘le-i can-sûz-i hüsn ü ân mısın kâfir

4-
Nedir bu gizli gizli âhlar çâk-i girîbanlar
Aceb bir şûha sen de âşık-ı nâlân mısın kâfir

5-
Sana kimisi cânım kimi cânânım deyü söyler
Nesin sen doğru söyle can mısın cânân mısın kâfir

6-
Şerâb-ı âteşînin keyfi rûyun şu‘lelendirmiş
Bu hâletle çerâğ-ı meclis-i mestân mısın kâfir

7-
Niçin sık sık bakarsın böyle mir‘ât-i mücellâya
Meğer sen dahi kendi hüsnüne hayran mısın kâfir

8-
Nedîm-i zâr-ı bir kâfir esîr etmiş işitmiştim
Sen ol cellâd-ı dîn ol düşmen-i îman mısın kâfir

Günümüz Türkçesiyle:

1-Tahammül ülkesini yıkın. Hülagu Han mısın kâfir? Aman, dünyayı tutuşturdun, yakıcı ateş misin kâfir?

2-Nazın kızoğlan kız nazı, sesin ise yiğit delikanlı avazı. Biliyorum ki belasın. Söyle kız mısın yoksa oğlan mı?

3-Omuzundaki o ateş renkli atlas acaba ne anlama gelir? Yani sen, güzelliğin can yakan alevi misin kâfir?

4-Bu gizli gizli çektiğin âhlar, bu yaka yırtmalar de ne demek oluyor? Acaba sen de şuh bir güzelin inleyen âşığı mısın kâfir?

5-Sana kimisi "canım", kimisi "canânım" diye seslenir, doğrusunu söyle bana sen nesin? Can mı canan mı kâfir?

6-Ateş renkli şarabın keyfi yüzünü alev alev etmiş, kızartmış. Sen bu halinle sarhoşlar topluluğunun mumu musun kâfir?

7-Parlak aynalara niçin böyle sık sık bakıyorsun? Yoksa sen de kendi güzelliğinin hayranı mısın kâfir?

8-Ağlayıp inleyen Nedim'i bir kâfirin tutsak ettiğini duymuştum, yoksa o din cellâdı, iman düşmanı sen misin kâfir?

ŞARKI

1-
Yetmez mi sana bister ü bâlin kucağım
Serd oldu hevâ çıkma koyundan kuzucağım
Ateşlik eder sana bu sînemdeki dâğım
Serd oldu hevâ çıkma koyundan kuzucağım

2-
Sen böyle soğuk yerde niçin yatar uyursun
Billâh döğer dur hele dâyen seni görsün
Dahi küçüceksin yalnız yatma üşürsün
Serd oldu hevâ çıkma koyundan kuzucağım

3-
Yaklaştı şitâ ebr-i siyeh tutdu cihânı
Kalmadı Sabâ'nın gezecek tâb ü tüvânı
Kurbânın olma geçdi Boğaz seyri zemânı
Serd oldu hevâ çıkma koyundan kuzucağım
4-
Bir câm çek ey gonca dehen def'-i humâr et
Çeşmimde hayâlin gibi gül-geşt ü güzâr et
Nakşın gibi âyîne-i sînemde karar et
Serd oldu hevâ çıkma koyundan kuzucağım

5-
Der sana Nedîmâ bunu tekrâr-be-tekrâr
Bîgâne ile etme sakın 'azm-i çemen-zâr
Gürgân gibi agyâr kaparlar seni zinhâr
Serd oldu hevâ çıkma koyundan kuzucağım

Günümüz Türkçesiyle:

1-Sana yastık ve yatak olarak kucağım yetmez mi? Hava soğudu, koyundan çıkma kuzucağım. Aşk ateşinin kalbimde açtığı yaralar seni ısıtır. Hava soğudu, koyundan çıkma kuzucağım.

2-Sen neden böyle soğuk yerde yatar uyursun? Dur hele dadın seni böyle görse yemin ederim ki döver. Dur daha çok küçüksün, tek başına yatma, üşürsün. Hava soğudu, koyundan çıkma kuzucağım.

3-Kış yaklaştı, dünyayı kara bulutlar kapladı. Sabâ rüzgarının esecek gücü kalmadı.Kurbanın olayım, Boğaz gezisinin vakti geçti,hava soğudu, koyundan çıkma kuzucağım.

4-Ey gonca ağızlı! Bir kadeh daha içi de mahmurluğunu gider. Hayalin gözlerimde nasıl dolaşıyorsa sen de öyle dolaş. Hayalin gibi sen de gönlümün aynasında devamlı kal.Hava soğudu, koyundan çıkma kuzucağım.

5-Nedim sana devamlı olarak bunu söyler: Sakın yabancılarla çimenliğe gitme. Aman dikkatli ol, kurdun kuzuyu kaptığı gibi seni de eller kapıverir. Hava soğudu, koyundan çıkma kuzucağım.

MÜSTEZAT

1-
Ey şûh-ı kerem-pîşe dil-i zâr senindir
Yok minnetin aslâ
V'ey kân-ı güher anda ne kim var senindir
Pinhân ü hüveydâ

2-
Sen kim gelesin meclise bir yer mi bulunmaz
Baş üzre yerin var
Gül goncesisin gûşe-i destâr senindir
Gel ey gül-i ra'nâ

3-
N'eylersen edip bir iki gün bâr-ı cefâya
Sabreyle de sonra
Peymâne senin hâne senin yâr senindir
Ey dil tek ü tenhâ

4-
Bir bûse-i can-bahşına ver nakd-i hayâtı
Ger ka - ‘il olursa
Senden yanadır söz yine bâzâr senindir
Ey âşık-ı şeydâ

5-
Çeşmânı siyeh-mest-i sitem kâkülü pür-ham
Ebrûları pür-çîn
Benzer ki bu dildâr-ı cefakâr senindir
Bî-şübhe Nedîmâ

Günümüz Türkçesiyle:

1- Ey âlicenap şuh, zavallı gönlüm senindir; hiç minnet etme ve ey mücevher madeni, bu gönüldeki gizli açık ne varsa, hepsi senindir.

2- Sen meclise gelirsin de bir yer mi bulunmaz; yerin baş üzerindedir; çünkü, gül goncasısın, senin yerin sarığın köşesidir, gel ey ra'nâ gül!

3- Ey gönül, ne yaparsan yap, bir iki gün cefa yüküne sabret; sonra kadeh de ev de sevgili de senindir; hem de yalnız senin!

4- Ey çılgın âşık, eğer o güzel razı olursa, ölülere can veren bir öpücüğü karşılığında bütün ömrünü ver; bu sözüm sana, ama yine de sen bilirsin.

5- Ey Nedîm, gözleri zilzurna zulüm sarhoşu, kâkülü kıvrım kıvrım, kaşları çatık bu güzelin senin zalim sevgilin olduğu anlaşılıyor; bunda hiç şüphe yok.

NAHİFİ

(ö. İstanbul, 1738) İstanbul'da doğdu. Asıl adı Süleyman Mehmet'tir. Yeniçeri kaleminde kâtiplik yaptı. Şairliği yanında ilmi kimliğiyle de tanındı. Divan'ı ve ayrıca Hilyet'ül Envar, Mevlid'ün-Nebi, Miraciye gibi eserleri vardır. Aynı zamanda Mesnevi şarihidir.

GAZEL

1-
Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mâhım
Kurbanın olam var mı benim bunda günâhım

2-
Âşıklığıma şâhid-i âdil mi değildir
Evzâ-ı hazinimle garîbâne nigâhım

3-
Memnun u vefâ eyle beni gel kereminle
Yansın hased âteşlerine baht-ı siyahım

4-
Ey seng-dil etmez mi senin kalbine tesîr
Haraları hâkister eden âteş-i âhım

5-
Bir bağrı yanık âşık-ı mihnetzededir gel
Ağlatma Nahîfî kulunu cevr ile şahım

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ey ay yüzlü sevgili, seni göz gördü, gönül sevdi. Kurbanın olayım benim bunda bir günahım var mı?

2- Benim içler acısı halimle garip bakışım âşıklığıma en sağlam delil değil midir?

3- Gel kereminle vefa göster, beni mutlu kıl. Böylece kara bahtım kıskançlık ateşlerine yansın.

4- Ey taş kalpli! Mermerleri yakıp kül eden âh ateşim senin kalbine etki etmez mi?

5- Sultanım, bağrı yanık üzüntülü bir aşığın olan Nahifi kulunu cevr ile gel ağlatma.

GAZEL

1-
Seherde başlayıp âh ü figân ey bülbül
Seninle ağlayalım yana yana ey bülbül

2-
O gül-izâr elemi bende gül gamı sende
Yeter figân ü enîne behâne ey bülbül

3-
Gül ile hâr nedîm oldu yâr ile bülbül
Budur hikâyet-i devr-i zemâne ey bülbül

4-
Yakar ciğerleri eyler harap sineleri
Bu sûz-i nâle bu hûnîn terane ey bülbül

5-
Dem-i seherde Nahîfî'den oldu tuhfe sana
Bedîhî bir gazel-i şairane ey bülbül

Günümüz Türkçesiyle:

1-Ey bülbül! Seninle ağlayıp inlemeye seherde başlayıp birlikte yana yana ağlayalım.

2-Bende o gül yanaklı sevgilinin üzüntüsü, sende ise gülün gamı. Ey bülbül! Ağlayıp inlemeye yeterli bahanemiz var.

3-Gül ile diken, sevgili ile bülbül dost oldu. Ey bülbül! Bugün zamanımızın hikâyesi budur.

4-Ey bülbül! Bu yakıcı feryat, bu kanlı ezgi ciğerleri yakar, sineyi harab eder.

5-Ey bülbül! Bu güzel söylenmiş şairane gazel, sana seher vaktinde Nahîfî'den bir armağandır.

NEVRES-İ KADİM

(Kerkük ?, - Bursa, 1761) Asıl adı Abdürrezzak'tır. Küçük yaşta İstanbul'a geldi. Katiplik, müderrislik ve kadılık yaptı. Divan şiirinin önde gelen isimlerindendir. Gurbet duygularını ve şahsi sorunlarını başarıyla anlatan şiirleriyle tanındı. Tarih düşürme sanatında da usta bir isimdir. Türkçe ve Farsça iki divanı vardır.

GAZEL

1-
Sanma hemân esîr ben oldum duzagma
Bağlandı çok benim gibiler saç bağına

2-
Reftârına bu neş'e hınâdan mıdır nedir
Kâfir kızı şarâb mı koydun ayağına

3-
Gör kim firakın ile ne âteş içindeyim
Kurbânı olduğum hele bir bak çerâğına

4-
Hem-râz-ı la'l-i yâr olamazsın piyâle-veş
Mînâ o penbeyi koma artık kulağına

5-
Cânâ helâlin ise de kıl vaslını haram
Koyma meded rakibi bu gece yatağına

6-
Reng-i meye tekellüm-i tûtîye ta'n eder
Serler fedâ yanağına canlar dudağına

7-
Göz yaşı döktü acıdı zahmım görüp o mâh
Nevres tahammül eyle nemek kondu dağına

8-
Ey gül kızardın âteşe uydun bu bağı hep
Bilmem ne söyledi yine bülbül kulağına

9-
Nevres safâsı işretin ancak bu gecedir
K'ol sâki başlı başına geldi ayağına

Günümüz Türkçesiyle:

1-Senin tuzağına yalnız benim yakalandığımı sanma. Benim durumumda olanların pek çoğu senin saçının bağlarına yakalanıp tutsak oldular.

2-Kâfir kızı! Böyle neşeyle salınarak gidiyorsun. Bunun sebebi kına mıdır? Yoksa ayağına şarap mı koydun?

3-Yoluna kurban olduğum, alevlerime bir bak da ayrılığın yüzünden nasıl ateşler içinde olduğumu gör.

4-Şarap şişesi, sen kadeh gibi sevgilinin dudağıyla sırdaş olamazsın, o pamuğu artık kulağına koymaktan vazgeç.

5-Ey sevgili, her ne kadar helalin ise de rakibimi bu gece yatağına almayarak kavuşmayı ona haram kıl.

6-Şarabın rengine, papağanın konuşmasına kızar: Senin o yanağına baş, dudağına canlar feda olsun.

7-O ay yüzlü sevgili yaramı görünce acıyıp göz yaşı döktü; ey Nevres dayan, yarana tuz basıldı.

8-Ey gül, kulağına bülbül yine ne söyledi bilmem; kızardın, bağı baştan başa ateşe verdin.

9-*Nevres, yiyip içip eğlenmenin safası bu gecedir; çünkü o içki sunucu güzel başlı başına senin ayağına kadar geldi.*

KOCA RAGIP PAŞA

(İstanbul, 1698-1736) Devlet adamı, hattat ve şair. Asıl adı Mehmed'dir. Şiirlerinde "Ragıp" mahlasını kullandığı için daha çok bu isimle anılır. Çeşitli vilayetlerde valilik, sonra reisülküttaplık (dışişleri bakanlığı), III. Osman ve III. Mustafa devrinde sadrazamlık yaptı. On sekizinci yüzyıl divan edebiyatının, Nedim ve Şeyh Galib'den sonra en büyük temsilcisidir.

GAZEL

1-
Dil-hastelerün bilmedi sıhhat neye dirler
Dârû-yı ifâkatla inayet neye dirler

2-
Ser-tâ-be-kadem gül gibi ol gûş-i hakikat
Bülbülden işit nâliş-i hasret neye dirler

3-
Hem sinesi pür-dâğ u hem âvâzesi mührîk
Neyden bilinür sûz-ı mahabbet neye dirler

4-
Bir sâgar ile yapdı heman pîr-i hârâbat
Gösterdi bu gün şeyhe keramet neye dirler

5-
Ma'lûm olınur nokta-i esrâr-ı femünden
Gül-gonca-i gül-zâr-ı letafet neye dirler

5-
Tâ olmaya zehr-âbe-çeş-i firkatün âşık
Derk eyleyemez lezzet-i vuslat neye dirler

6-
Sûretde eğer Râgıb'ız amma ki cihanda
Fehm eylemedük ma'ni-i rağbet neye dirler

Günümüz Türkçesiyle:

1-Gönlü hasta (âşıkların) sağlık neye derler, lütuf ile iyileşme ilâcı nedir bilmelidir.

2-Baştan ayağa kadar gül gibi gerçeğin kulağı ol da, hasret feryadı neye derler bülbülden işit.

3-Aşkın yakıcılığının ne olduğu neyden bilinir (çünkü), hem göğsü dağla (yarayla) doludur, hem de sesi yanıktır.

4-Meyhanenin pîri bir kadehle hemen (gönlümü) yaptı, şeyhe bugün keramet neye derler gösterdi.

5-Letafet bahçesinin gül goncası neye derler, ağzının gizli noktasından bilinir. Âşık, ayrılığının zehirini içmedikçe, vuslat lezzeti neye derler anlayamaz.

6-Görünüşte Ragıp isek de, dünyaya rağbetin anlam, nedir, anlamadık gitti.

GAZEL

1-
Hârâbatı görenler her biri bir haletin söyler
Safasın nakleder rindân u zahid sıkletin söyler

2-
Ser-agaz eyledikçe bahse bülbül revnak-ı gülden
Bezmde kulkul-i mîna mülin keyfiyyetin söyler

3-
Tecellî nedesin ehli şikem idrâke kabil mi
Behişt andıkça zahid eki ü şürbün lezzetin söyler

4-
Ne zabtı hâkimi şer'i ne hükm-i zabiti aklı
Cünûn iklimini seyr eyleyenler rahatın söyler

5-
Miyân-ı güf t ü gûda bed-meniş iham eder kubhun
Şecaat arzederken merd-i kıbtî sirkatin söyler

6-
Muvafıktır yine elbet mizaca şîve-i hikmet
Tabîbin olsa da kizbi marizsin sıhhatin söyler

7-
Perişan hatırımda nükte-i serbeste-veş kaldı
Ne kimse hikmetin anlar ne *Ragıp* illetin söyler.

Günümüz Türkçesiyle:

1-Meyhaneyi görenlerin her biri onun başka bir özelliğini söyler. Rindler safasını ham sofular ise ağır ve sıkıcı olduğunu anlatır.

2-Bülbül gülün renklerinden söz ettikçe şarap şişesinin "lık-lık"ı da mecliste şarabın özelliklerini anlatır.

3-Midesine düşkün olanların tecelli neşesini anlamaları kabil mi? Zahit cenneti andıkça yeme içmenin zevkini söyler.

4-Ne şer'i hâkiminin zabiti, ne akıl zabitinin hükmü! Delilik iklimini seyredenler oranın yalnız rahatını söyler.

5-Kötü huylular dedikodu ile kendi çirkinliklerini ortaya koyarlar. Mert çingene de kahramanlığını anlatırken hırsızlığını anlatır.

6-Hekimliğin usulü mizaca uygun olmalıdır. Hekim yalan söylerse ancak hastaya iyi olduğunu söyler.

7-Perişan hatırımda nükte düğümlenip kaldı.Ne kimse hikmetini anlar, ne de Ragıp sebebini söyler.

FİTNAT HANIM

(İstanbul, 1831-1909) Asıl adı Zübeyde'dir. Akrabalarının çoğu şâir olan Fıtnat Hanım, sanatçı bir aile ortamı içinde yetişti. İlk edebiyat bilgilerini âileden öğrendi. Divan edebiyatı geleneğine son derece bağlı şiirler yazmıştır. Dili sade ve ahenklidir. Yumuşak ve akıcı olan üslûbu mazmun ve mefhumlar itibarıyla zengin olmadığı halde işleniş ve kuruluş bakımından başarılıdır. Halk deyimlerini zaman zaman kullanması üslûbuna ayrı bir canlılık katar. Kaside, gazel, şarkı ve musammatlardan başka cülus, doğum, ölüm, îmâr hadiseleri için söylenmiş tarihleri vardır.

GAZEL

1-
Güller kızarır şerm ile ol gonca gülünce
Sünbül ham olur reşk ile kâkül bükülünce

2-
Anka dahi olursa düşer pençe-i aşka
Sayd-ı dile sehbâz-ı nigâhın süzülünce

3-
Ol gonca-i nâ-şükûfte olur gül gibi handân
Şebnem gibi eşk-i dil-i şeydâ dökülünce

4-
Her târı birer mâr oluyor gene-i hüsnünde
Ruhsârına zülf-i siyehin şâne bulunca

5-
Can virmek ise kasdın eğer aşk ile Fıtnat
Hâk-ı der-i dildârdan ayrılma ölünce

Günümüz Türkçesiyle:

1-O gonca gibi güzel gülünce güller utanıp kızarır. O saç bükülünce sümbül kıskançlıktan eğilir.

2- Bakışın doğanı gönlü avlamak için süzülünce, Ankâ bile olsa aşkın pençesine düşer.

3- Çılgın gönlün gözyaşı, çiy gibi dökülünce, o açılmamış gonca gül gibi güller açılır.

4- Siyah saçın, taranmaya başlayıp yanağına dokununca, güzellik hazinenin her bir teli yılan gibi oluyor.

5- Ey Fıtnat, amacın aşk ile can vermekse, ölünce sevgilinin kapısı önündeki topraktan ayrılma.

ESRAR DEDE

Gerçek adı Mehmed'dir. 1748 yılında İstanbul'da doğdu. Çok iyi bir eğitim gördü. Arapça ve Farsça başta olmak üzere Rumca, Latince ve İtalyanca bilirdi. Galata Mevlevîhânesi'nde Şeyh Gâlip ile tanıştıktan sonra onun eğitimine girdi. Bu sırada pekçok eser vücuda getirdi. Şiirlerinin toplandığı Dîvân'ı en önemli eseridir. Diğer önemli eserleri ise; Mübâreknâme-i Esrâr, Fütüvvetnâme-i Esrâr, Lugat-ı İtalyân ve Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye'dir. 1796 yılında İstanbul'da vefat etti.

GAZEL

1-
Azm-i sefer ettin dil-i nâçârı unutma
Gittin güzel ammâ bu dil-efkârı unutma

2-
Gâhîce uyandıkça şebistân-i safâda
Şol gice olan sohbet-i hemvârı unutma

3-
Vardıkça şeker-hâba girip bister-i nâza
Ne zehr içer dîde-i bîdârı unutma

4-
Ben sabr edeyim derd ü gam-i hecrine ammâ
Sen de güzelim ettiğin ikrârı unutma

5-
Ağlatmayacaktın yola baktırmayacaktın
Ol va'de-i tekrâr-be-tekrârı unutma

6-
Yok tâkati hicrânına lûtf eyle efendim
Dil-haste-i aşkın olan Esrârı unutma

Günümüz Türkçesiyle:

1-Madem bu kalbi çaresi bırakıp gidesin var, git güzel lakin bu efkârlı gönlü unutma.

2-Olur da bir gün tatlı uykundan uyanırsın o gece söylediklerin var ya onları sakın unutma.

3-Gaflet uykusuna dalıp naz ettiğin yeter. Zehir içse de sensiz kapanmayan gözleri unutma.

4-Ben hicran derdi ile sabredeyim amma sen de güzelim ettiğin o itirafı unutma.

5-Ağlatmayacaktın hani yola baktırmayacaktın, tekrar tekrar verdiğin o vaadi, sözü unutma

6-Ayrılık acısına gücüm kalmadı; medet canım efendim, aşkından gönlü yaralı Esrar'ı unutma.

ŞEYH GALİB

Asıl adı Mehmed'dir.1757'de İstanbul'da doğdu. Kendini çok iyi yetiştirdi. 1784'te Konya'ya gitti. Mevlana dergâhında çileye girdi. Galata mevlevihanesinde şeyhlik yaptı. Devrin yöneticileriyle iyi ilişkiler kurdu. Genç bir yaşta 1799 yılında vefat etti. Şeyh Galip, divan şirinin son büyük ismidir. Lugat hazinesi çok zengin, mecaz ve hayalleri çok orijinaldir. Soyutlama en belirgin özelliğidir. Şiirleri çok ahenklidir. Sembolist tarzın temsilcisi durumundadır. Mesnevileri, gazelleri, tardiye ve musammatlarıyla güçlü bir şairdir.

GAZEL

1-
Yine zevrak-ı derûnum kırılıp kenâre düştü
Dayanır mı şîşedir bu reh-i seng-sâre düştü

2-
O zaman ki bezm-i cânda bölüşüldü kâle-i kâm
Bize hisse-i muhabbet dil-i pâre pâre düştü

3-
Gehi zîr-i serde desti geh ayağı koltuğunda
Düşe kalka hasta-i gam der-i lûtf-i yâre düştü

4-
Erişip bahara bülbül yenilendi sohbet-i gül
Yine nevbet-i tahammül dil-i bî-karâre düştü

5-
Meh-i bürc-i ârızında gönül oldu hâle mâil
Bana kendi tali'imden bu siyeh sitâre düştü

6-
Süzülüp o çeşm-i âhû dedi zevk-i vasla Ya Hû
Bu değildi n'eyleyim bu yolum intizâre düştü

7-
Reh-i Mevlevî'de Gaalib bu sıfatla kaldı hayran
Kimi terk-i nâm ü şâne kimi i'tibâre düştü

Günümüz Türkçesiyle:

1-Yine gönlümün zevrakı(şişesi) parçalanarak kıyıya düştü O, sırçadan yapılmıştır, düştüğü yer ise taşlıktır. Bu durumda kırılmaması mümkün müdür?

2-Can meclisinde emel kumaşı bölüşüldüğü zaman, bize muhabbet payı olarak bu parça parça olmuş gönül düştü.

3-Üzüntü hastası, desti bazen başının altında, bazen ayağı koltuğunda olarak düşe kalka sevgilinin lütuf kapısına geldi.

4-Bülbül, bahara ulaştı, gül sohbeti yenilendi, tekrar başladı. Sabretme nöbeti ise yine bu kararsız gönüle düştü.

5-Gönül, sevgilinin yanağı burcundaki ayda bulunan ben'e meyletti. Bana kara talihimden bu kara yıldız düştü.

6-Sevgilinin o ceylan gözleri süzülüp kavuşma zevkine "Elveda" dedi. Benim beklediğim bu değildi. Yolum yine bekleyişe düştü.

7-Kimi ün ve şan bağından kurtulmak, kimi de itibar kazanmak yoluna girdi. Galib ise Mevlana yolunda Mevlevi adıyla hayran kaldı.

GAZEL

1-
Efendimsin cihanda i'tibârım varsa sendendür
Miyân-ı âşıkanda iştiharım varsa sendendür

2-
Benim feyz-i hayâtım hâsılı rûh-ı revânımsın
Eğer ser-mâye-i ömrümde kârım varsa sendendür

3-
Viren bu sûret-i mevhuma revnak reng-i hüsnündür
Gül-istân-ı hayâlim nev-bahârım varsa sendendür

4-
Felekden zerre mikdâr olmadım devründe rencide
Ger ey mihr-i münevver âh u zarım varsa sendendür

5-
Senün pervâne-i hicrânunam sen şem'-i vuslatsın
Be-her şeb hâhiş-i bûs u kenarım varsa sendendür

6-
Şehîd-i aşkun oldum lâle-zâr-ı dâğdur sînem
Çerâğ-ı türbetim şem'-i mezarım varsa sendendür

7-
Gören ser-geştelikde gird-bâd-ı deşt zann eyler
Fenâ-ender-fenâyım her ne varım varsa sendendür

8-
Niçün âvâre kıldun gevheri galtânun olmışken
Gönül âyînesinde bir gubârım varsa sendendür

9-
Şafak-tâb eyledün peymânemi hûn-âb ile sâkî
Sabâh-ı sohbet-i meyde humarım varsa sendendür

10-
Sanadur ilticası Galib'ün yâ hazret-i Monlâ
Başımda bir külâh-ı iftiharım varsa sendendür

Günümüz Türkçesiyle:

1-Efendimsin, dünyada saygınlığım varsa sendendir, âşıklar arasında şöhret bulmuşsam (bu da) sendendir.

2-Benim hayatımın bereketi, sözün kısası yürüyen ruhumsun (sevgilimsin); eğer ömür sermayemde bir kârım varsa, sendendir.

3-Bu gerçekte olmayan görünüşe (cismime) parlaklık veren güzelliğinin rengidir; hayâlimin gül bahçesi, ilkbaharım varsa, sendendir.

4-(Senin) zamanında felekten zerre kadar incinmedim, ey parlak güneş, eğer ahım ve feryadım varsa, bu sendendir.

5-Senin ayrılığının pervanesiyim, sense vuslat mumusun; her gece (seni) öpmek ve kucaklamak isteğim varsa, sendendir.

6-Aşkının şehidi oldum, göğsüm ateşle dağlanmış bir laleliktir; türbemin ışığı, mezarımın mumu varsa, sendendir.

7-Başımın dönüşünü gören çöl kasırgası sanır; yokluk içinde yokluğum, her ne varım varsa, (ancak) sendendir.

8-Senin yuvarlanıp duran incin olmuşken beni niçin başıboş bıraktın? Gönül aynasında bir tozum (kederim) varsa, bu sendendir.

9-Ey saki, kadehimi kanlı gözyaşıyla (doldurup) şafak gibi parlattın; şarap sohbetinin sabahında mahmurluğum varsa, sendendir.

10-Ey Hazret-i Monla, Galip'in sığınacağı yer sensin; başımda övündüğüm bir külah varsa sendendir.

HÜSN Ü AŞK'TAN

(TARDİYE)

1-

Hoş geldin eyâ berîd-i cânân
Bahşet bana bir nüvîd-i cânân
Cân ola feda'-yı iyd-i cânân
Bî-sûd ola mı ümîd-i cânân
Yârin bize bir selâmı yok mu

2-
Ey Hızr-ı fütâdegân söyle
Bu sırrı idüp ıyân söyle
Ol sen bana tercemân söyle
Ketm etme yegân yegân söyle
Gam defterinin temâmı yok mu

3-
Yâ Rabb ne intizârdır bu
Geçmez nice rûzgârdır bu
Hep gussa vü hârhardır bu
Duysam ki ne şîve-kârdır bu
Vuslat gibi bir merâmı yok mu

4-
Çıktım ser-i dâra hemçü Mansûr
Âvâzım ezân-ı nefha-i sûr
Gam kıldı gülûmu şâh-ı mansur
Oldum sipeh-i belâya mahsûr
Ol pâdişehin peyâmı yok mu

5-
Kâm aldı bu çerhten gedâlar
Ferdâlara kaldı âşinalar
Durmaz mı ahdler vefâlar
Geçmez mi bu ettiğim duâlar
Hâl-i dilin intizâmı yok mu

6-
Dil hayret-i gamla lâl kaldı
Gaalib gibi bî- mecâl kaldı
Gönderdiğim arz-ı hâl kaldı
El'ân bir ihtimâl kaldı
İnsâfın o yerde nâmı yok mu

Günümüz Türkçesiyle:

1. Ey sevgilinin habercisi! Hoş geldin. Bize sevgilinin müjdeli haberini ver. Can, sevgilinin bayramının kurbanı olsun. Bizim o sevgiliyi ummamız boşuna mı? Yârin bize bir selâmı olsun yok mu?

2. Ey düşkünlerin Hızır'ı lütfen söyle. Bu sırrı açığa vur söyle.Sen bana tercüman ol söyle. Saklamadan birer birer söyle. Gam defterinin tamamı yok mu? Bitmeyecek mi?

3. Ey Allah'ım! Bu ne uzun bekleyiştir? Bu nasıl zamandır ki hiç geçmek bilmiyor. Hep derttir hep üzüntüdür bu. Ne işveli güzeldir bu. Duysam, acaba kavuşma gibi bir arzusu yok mu?

4. Mansur gibi darağacında asıldım. Sesim, sur üfürülmesinin ezanı oldu.Üzüntü, boğazımı şah-ı mansur gibi ney haline getirdi.Gam askeri tarafından kuşatıldım. O padişahtan bir haber yok mu?

5. Yoksullar, bu felâketten kâm aldı.Dostların arzularına kavuşmaları yarınlara kaldı. O yeminler, o bağlılık sözleri yerinde durmaz mı?Benim bu dualarım acaba kabul olmaz mı?

Gönlümün hali düzelmeyecek mi?

6. Üzüntünün şaşkınlığından gönül dilsiz kaldı. Galib gibi mecalsiz kaldı. Şu anda bir tek ihtimal kaldı: O yerde insafın adı yok mu?

SÜMBÜLZADE VEHBİ

(Nlores, 1718 - İstanbul, 1809) Asıl adı Mehmet'tir. İyi bir medrese öğrenimi gördü. Kadılık, naiblik yaptı. İstanbul'a gitti. Yazdığı kaside ve gazellerle tanındı. Devrinin ünlü şairlerindendir. İçerikten çok şekle önem verdi. Şiirleri toplumsal hayatı yansıtan bir özelliktedir. Divan'ı Lütfiye adlı bir öğüt kitabı ve Şevk-engiz isimli bir mesnevisi vardır.

GAZEL

1-
Dil-i üftâdegânın zerrece fehm eyle hâlinden
Sakın bu âfitâb-ı hüsnün ey meh-rû zevalinden

2-
Gelip geçtikçe hasret-hânesin bir kerre teşrifin
Geçer bu arzû-mendin güzergâh-ı hayâlinden

3-
Nedir bu hüsn-i suret kilk-i kudret var ise yârin
Çıkarmış nakşını bir âlem-i âher misâlinden

4-
Müselles kaynatıp bint-i inebten zâhid-i sâlûs
Selâse akdi ile pek safâlanmış helâlinden

5-
Açılsın guft-gû-yı kâkül ü mûy-ı miyân bahsi
Usandık derse dikkatle me'âl-i kîl u kâlinden

6-
Mey-i gülgûn içermiş bir siyeh-perçemli dilberle
Ne dersin şeyh efendiye utanmaz ak sakalından

7-
Bana dûşîzegân-ı Sakız'ın gabgabla pistânı
Dahi hoş geldi ey Vehbi turunç u portakalından

Günümüz Türkçesiyle:

1. Ey ay yüzlü güzel, âşıkların gönlünün halinden anla, bu güzellik güneşinin batmasından kork.

2. Bu isteklinin hayal geçidinden, gelip geçtikçe özlem evini bir kez onurlandırman geçer.

3. Sevgilinin bu güzelliği nedir? Kudret kalemi, sevgilinin bütün nakşını, başka bir hayal âleminden çıkarmış.

4. İki yüzlü zahit, üzümün kızından müselles (şarap) kaynatıp, üçlü nikâh ile helâlinden pek safâlanmış.

5. Dikkatle, dedikodunun anlamını dinlemekten usandık derse, kıl gibi ince belin ve saçın dedikodusu yapılsın.

6. Siyah perçemli bir güzelle kırmızı şarap içiyormuş; ak sakalından utanmaz şeyh efendiye ne diyeceksin?

7. Vehbî! Sakız Adasının kızoğlan kızlarının çifte gerdanı ile raf mesi, bana, mandalina ve portakalından da lezzetli geldi.

ENDERUNLU FAZIL

(ö. 1810) Akka'da doğdu. Asıl adı Hüseyin'dir. Enderun'da eğitim gördü. Çalkantılı bir hayat sürdü. İstanbul'da vefat etti. Divan edebiyatının çok sayıda eser veren şairlerindendir. Hacimli bir Divan'ı ve dört tane mesnevisi vardır. Mahallileşme yolunda eser veren şairlerdendir.

ŞARKI

1-
Nevbahâr erdi safâ mevsimidir
Böyle demlerde nice bâb edelim
Binelim kayığa sohbet demidir
Tâ seher sâz ile mehtâb edelim

2-
Şevk ile âb ü hevâya uyalım
Vaktidir zevk u safâya doyalım
Ne Hisar ü ne Tarabya koyalım
Tâ seher sâz ile mehtâb edelim

3-
Geceden nûş edelim sahbâyı
Atalım cama gam-ı ferdayı
Verelim velveleye deryayı
Tâ seher sâz ile mehtâb edelim

4-
Ola kayıkta iki sazende
Bir iki nağmesi hoş hanende
Bir de ol şûh ile Fâzıl bende
Tâ seher sâz ile mehtâb edelim

Günümüz Türkçesiyle:

1- İlkbahar geldi, zevk ve safa mevsimi erişti; böyle zamanlarda nasıl uyuyalım? Kayığa binelim de sohbet edelim; Sabaha dek saz çalıp dinleyerek mehtabı seyredelim.

2- Coşkunlukla suya, havaya uyalım. Tam vakti şimdi, zevke safâya doyalım; ne Hisar koyalım, ne Tarabya; sabaha dek saz çalıp dinleyerek mehtabı seyredelim.

3- Geceden şarap içerek yarının derdini kadehe atalım. Denizi velveleye verelim; sabaha dek saz çalıp dinleyerek mehtabı seyredelim.

4- Kayıkta iki saz çalan, bir iki tane de sesi hoş, şarkı okuyan, bir de o şen, çapkın sevgiliyle Fâzıl kulu olmalı; sabaha dek böylece saz çalıp dinleyerek mehtabı seyredelim.

ŞARKI

1-
Derûnum dağ dağ olsun
Ko aşk içre çerâğ olsun
Hemân ol şûh sağ olsun
Gönül dâğ üstü bâğ olsun

2-
Nigâr-ı dil-pesendimsin
Cevânsm şeh-levendimsin
Hemân sen gel efendimsin
Güzeller hep ırâğ olsun

3-
Seni öpmüş rakîb-i şûm
Yanağından bütün malûm
Âmân ol kalmasun mahrum
El olmazsa ayâğ olsun

4-
Gönül ol dilbere mâ'il
Olurken lutfuna nâ'il
Reva mı şimdicek
Fâzıl ki benden ol yasâğ olsun

Günümüz Türkçesiyle:

1- Bırak gönlüm yarayla dolsun; aşk içinde çıra gibi yansın. Yeter ki o cilveli sevgili sağ olsun da gönlümde dağ üstünde bağ olsun.

2.-Sen, gönlümün beğendiği bir güzelsin, civanımsın, boylu poslu sevdiğimsin. Yeter ki sen gel, bütün güzeller uzaklaşsın, sen benim efendimsin.

3- Seni o uğursuz rakibin yanağından öptüğü herkesçe biliniyor. Aman aman elini olmazsa ayağını da öpsün, tek mahrum kalmasın.

4- Fâzıl! Gönül ol dilbere meyi etmiş, lutfuna da nail olmuşken onun bana şimdi yasak olması doğru mu?

ENDERUNLU VASIF

Doğum tarihi bilinmiyor. İstanbul'da doğdu. Enderun adı verilen saray okulundan yetiştiği için kendisine bu ad verilmiştir. Asıl adı Osman'dır. Sarayda çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1824 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Şiirde Nedim tarzını izlemiştir. Bu yüzden şiirleri gerçek hayat sahnelerini yansıtır. Günlük eğlencelerden çıkan aşk sahneleri, gerçek manzaralar, halk deyimleri şiirlerini süsler. Şöhretini gazel ve şarkılarıyla yapmıştır. 217 şarkısı ile Türk şiirinde en çok şarkı söylemiş olan bir şairdir.

GAZEL

1-
Câm-ı la'lin mey-i şevk-âvere sor sorma bana
Neş'e-i bûs-i lebin sâgara sor sorma bana

2-
Lebin emmek emeli âlemin ey şûh amma
Bana el virmez o söz âhere sor sorma bana

3-
Fesleğen zülfüme gül rûyuma benzer mi diyü
Sünbül-i tazeye verd-i tere sor sorma bana

4-
Seyre çık gül-şene var arızın arz it bağa
Var mı rûyun gibi gül güllere sor sorma bana

5-
Sana ben şîve-i reftârını ta'rîf idemem
Servden eyle suâl ar'ara sor sorma bana

6-
Müşg-i ter hâl-i izârınla değildür hem-bû
İ'timâd itmez isen anbere sor sorma bana

7-
Var mıdur yok mı zamirimde senin bûs-ı femin
Cây-gîr-i dil olan muzmere sor sorma bana

Günümüz Türkçesiyle:

1-Kırmızı (dudağının) kadehini neşe veren şaraba sor, bana sorma; dudağını öpmenin keyfini kadehe sor, bana sorma.

2-Ey cilveli, oynak güzel, dudağını emmek herkesin arzusu ama, bana fırsat düşmez; o sözü başkasına sor, bana sorma.

3- "Fesleğen zülfüme gül yüzüme benzer mi" diye, taze sümbüle, yeni açmış güle sor, bana sorma.

4-Gül bahçesine gezinmeye çık, bağa git yanağını göster; yüzün gibi bir gül var mı güllere sor, bana sorma.

5-Ben sana yürüyüş tarzını tarif edemem; serviye sor, ardıca sor, bana sorma Taze misk yanağının beniyle aynı kokuda değildir; inanmazsan ambere sor bana sorma.

6-İçimde senin ağzını öpmek (düşüncesi) var mı yok mu, (onu) gönlümde tutan gizli (arzuya) sor, bana sorma.

7-Sana önce Vasıf mı gönül verdi ben mi? Eski kimdir, yeni kimdir? Onu (deftere) sor, bana sorma.

GAZEL

1-
Kime mecbûrum o sîmîn-bere sor sorma bana
Derdim ol şûh perî-peykere sor sorma bana

2-
Âşıkın kaametini cevr ile kim dâl itdi
Şu duran dil-ber-i dal-hançere sor sorma bana

3-
Doğrusu âşıkı sevmez mi sever mi bilemem
Anı sen var o kadi ar ara sor sorma bana

4-
Seni sayd eyleme mümkin mi didim dil-dâra
Didi bin nâz ile sîm ü zere sor sorma bana

5-
Dehenin dün gice kim öpdü uyurken bilemem
Âşıkın ağzın ara âhere sor sorma bana

6-
Pek kes-â-kes veremem sana cevâb ol şûhun
Geldi mi hatt-ı ruhu berbere sor sorma bana

7-
Geldi mi âleme Vâsıf gibi erbâb-ı suhenî
Oku dîvânını şairlere sor sorma bana

Günümüz Türkçesiyle:

1- Bana sorma kime mecbur olduğumu. O gümüş göğsü, gümüş bedenli güzele sor.

2- Sor bakalım şu hançerini çekmiş güzele, âşığının belini eziyet ile kim dâl harfi gibi iki büklüm etmiş.

3. Âşığını sever mi yoksa sevmez mi? Bunu bilemem ben. Sen ona git, o dağ servisi gibi boyu olan güzele sor, bana sorma.

4- Ben, ona "Seni avlamak mümkün müdür?" diye sordum Bana bin naz ile dedi ki: "Sen, onu gümüş ve altına sor, bana sorma."

5- Dün gece uykusunda ağzını kimin öptüğünü ben bilemem. Âşığın ağzını ara, bana sorma, başkasına sor.

6- Ben kesin veremem; sen o sevgilinin yüzüne tüy gelip gelmediğini berbere sor, bana sorma.

7- Bu dünyaya Vâsıf gibi usta bir şair geldi mi? Sen onun divanını oku ve şairlere sor. Bana sorma bunu.

ŞARKI

1-
Bensiz ey gül gülşen-i âlemde mey nûş eyleme
Andelîb-i aşkınım hasretle hâmûş eyleme
Gönlümü sahbâ-yı hicrânınla serhş eyleme
Her ne cevr eylersen et ahdi ferâmûş eyleme

2-
Bu ne sözdür vaz geçem ben senden ey şûh-ı şenim
Âteş-i aşkınla yanmak cânıma minnet benim
Zülfüne dil bend olaldan boynu bağlı bendenim
Her ne cevr eylersen et ahdi ferâmûş eyleme

Günümüz Türkçesiyle:

1- Ey gül yüzlü sevgili! Dünya gül bahçesinde bensiz şarap içme. Aşkının bülbülüyüm, beni hasretle susturma. Gönlümü ayrılık şarabıyla sarhoş etme. Bana nasıl eziyet edersen et, yeter ki verdiğin sözü unutma.

2- Ey nazlı sevgilim! Ben senden vazgeçer miyim?Bu nasıl söz? Senin aşkının ateşiyle yanmak, benim canıma minnet. Gönlüm saçına bağlanalı, senin boynu bağlı kölenim. Bana nasıl eziyet edersen et; yeter ki, verdiğin sözü unutma.

KEÇECİZADE İZZET MOLLA

(İstanbul,1785-Sivas,1829) On dokuzuncu yüzyıl Osmanlı devlet adamı ve şâiri. Tanzimât öncesi Divan Edebiyatının son temsilcilerindendir. Din ve fen ilimlerini tahsil ettikten sonra, ilmiye sınıfına girdi. Galata Kadılığına kadar yükseldi. Devrinin ilim ve edebiyat dünyâsı içinde tanınıp, îtibâr kazandı. Kâfiye ve mazmunları orijinal olması bakımından zamanındakilerden ayrılır. Savunduğu fikirleri zengin hayalleri arkasında saklamasını bilir. Divan edebiyatının son orijinal şairlerinden sayılmıştır.

GAZEL

1-
Ser-i Mecnun'da fikr-i kâkül-i Leylî karâr itmez
O viran âşiyâna mürg-i devlet i'tibâr itmez

2-
O rütbe tîz-revdür kim gönül sahrâ-yı kesretde
Gubâr-ı payını çeşm-i havaya aşikâr itmez

3-
Gönül mahv-ı vücûd itmek diler Kaf-ı kanâatde
Per-i Anka-yı meşhûrı çeleng-i iştihar itmez

4-
Görürse tâli'-i menhusuma bir sâat-ı mes'ûd
Felek tahvîl-i suret eyleyüp leyi ü nehâr itmez

5-
Güşâd-ı gonce-i maksûdumı sezse bu gül-şende
O yıl gerdun kemâl-i reşk ü hıkdından bahar itmez

6-
Rakibin alma gönlin bu dil-i şeh-bâzı sayd eyle
Olur olmaz kelâğ u zağı Anka'lar şikâr itmez
7-
Nesîm-i işveden sen de kırıl ey nahl-i bâğ-ı nâz
Olup işkeste-hâtır sanma âşık inkisar itmez

8-
Merâhum ma'deni der-gâh-ı Mevlânâ'dur ey İzzet
Bilen diğer kapuya cevher-i eşkin nisâr itmez

Günümüz Türkçesiyle:

1-Gönül kanaatin Kaf (dağında) vücudunu yok etmeyi diler, ünlü Anka (kuşunun) kanadını şöhret çelengi yapmaz.

2-Mecnun'un kafasında, Leyla'nın kâkülünün düşüncesi yerleşmez, (çünkü) o yıkık yuvaya devlet kuşu itibar etmez.

3-Gönül kesret (çokluk) çölünde o kadar hızlı yürür ki, ayağının tozunu havanın gözüne belli etmez.

4-Felek, uğursuz talihime mutlu bir saat görürse, dönüş biçimini değiştirip gece ve gunduz yapmaz.

5-Felek, bu gül bahçesinde dilek goncamın açıldığını sezse, o yıl kıskançlığının ve kininin şiddetinden bahar yapmaz.

6-Rakibin gönlünü alma, bu şahbaz gönlü avla, (çünkü) olur olmaz kuzgun ve kargayı Anka'lar avlamaz.

7-Ey naz bahçesinin fidanı, sen de işve rüzgârından kırıl, âşıkın gönlü kırılınca beddua etmez sanma.

8-Ey İzzet, rahat ocağım Mevlânâ'nın dergâhıdır, (bunu) bilen başka kapıya gözyaşı cevherini saçmaz.

AYNÎ

(Gaziantep, 1766-İstanbul, 1837) Asıl adı Hasan'dır. 1790'da İstanbul'a geldi. Burada eğitim gördü. Kadılık ve müderrislik yaptı. Tarih söyleme sanatında usta bir şairdir. Şeyh Galib etkisindeki şiirleri belli bir düzeyin üzerindedir. Muhtelif şairlere yazdığı nazireleri de çok ünlüdür. Divan'ının dışında Sakinâme, Nazm'ul-Cevahir, Nusretnâme isimli eserleri bulunmaktadır.

GAZEL

1-
Âteş-i aşk-ı gamın herde de var serde de var
Nîze-i gamze ciğerlerde de dillerde de var

2-
Yâr cünbişle hıram etse kıyamet kopara
Yoksa kad serv ü sanavberde de ar'arda da var

3-
Arız u çeşm-i suhan-gûyuna mahsûs olmuş
O nezâket ki gül-i terde de abherde de var

4-
Dilberin bûs-ı lebiyle bula üftâde hayât
Yoksa lezzet mey-i ahmerde de sükkerde de var

5-
Tâbiş-i ânz u hâli o meh-i devrânın
Sanma hurşîd-i münevverde de ahterde de var

6-
Tir-i müjgânın ile ölme muradım yoksa
Yara açmak dile şeşperde de hançerde de var

7-
Yalınız nâle vü feryâd u figân etme değil
Ayniyâ vasla sebeb zerde de dil-berde de var

Günümüz Türkçesiyle:

1- Gönlümde de başımda da aşkının verdiği üzüntünün ateşi var. Mızrağa benzeyen etkili bakışların, gönlümde de var, ciğerlerimde de.

2- Sevgili dediğin, salınıp yürüdüğünde kıyamet koparmalı. Yoksa boy bos (dediğin) servide, sanavber (fıstık camı) de, ardıçta da var.

3- Yanağın, taze gülün; bakışlarıyla bir şeyler anlatan gözün, nergisin inceliğini ve özelliğini almış.

4- Zavallı âşık, (ancak) sevgilinin dudağını öpmekle hayat bulur. Yoksa lezzet dediğin şey, kırmızı şarapta da şekerde de var.

5- Bu zamanın ay yüzlü güzelinin yanağındaki ve benindeki parlaklığın, parlak güneşte ve yıldızda bulunacağını sanma.

6- Arzum, ok misali kirpiklerinde can vermektir. Yoksa gönül, topuzla da hançerle de yaralanabilir.

7- Ey Ayni! Yalnız ah edip inleyerek sevgiliye kavuşamazsın. Altının bulunmalı, sevgili de seni istemeli.

LEYLÂ HANIM

XIX. asır divan şairlerindendir. İstanbul'da doğdu. Doğum tarihi bilinmiyor. Şair Keçecizâde İzzet Molla'nın yeğenidir. Eğitimini aile çevresinde yaptı. Şiiri dayısından öğrendi. Genç yaşta evlendi ve ayrıldı. Kendini edebiyata verdi. 1848 yılında İstanbul'da vefat etti. İnce, derviş ruhlu, hür fikirli, olgun bir kadındır. Şiirlerinde Mevleviliğin etkisi görülür. Beşeri ve tasavvufi aşk konularını işlemiştir. Yaşadığı dönemde mersiyeleri ve şarkıları çok sevilmiştir. Edebiyatımızın sayılı kadın şairlerindendir.

GAZEL

1-
Bir sencileyin dil-ber-i ra'nâ bulunur mu
Bir bencileyin âşık-ı şeydâ bulunur mu

2-
Uşşâk-ı belâ-keşlere âyine ne hâcet
Sînen gibi mir'at-ı mücellâ bulunur mu

3-
Bir ben gibi tâ haşre kadar âşık-ı sâdık
Sultânıma ben söylemem ammâ bulunur mu

4-
Bir iki üç ahbâb olup âh olmasa ağyâr
Âyâ o perî bir gece tenhâ bulunur mu

5-
Bilmezsen eger kendini Leylâ'ya su'âl et
Bir sencileyin dil-ber-i ra'nâ bulunur mu

Günümüz Türkçesiyle:

1-Senin gibi güzel bir sevgili, benim gibi çılgınca seven bir âşık var mıdır?

2-Senin parlak bir aynaya benzeyen göğsün dururken, aşk derdiyle kıvranan âşıkların aynaya ihtiyacı olur mu?

3-Sevgiliye söyleyemem ama, ta kıyamet gününe kadar kendisini içtenlikle sevecek benim gibi bir âşık bulunur mu?

4-İki üç dostla birlikte olsak da araya yabancı girmese. Acaba o perinin yalnız olduğu bir gece var mı?

5-Senin gibi eşsiz bir güzel var mıdır? Kendini bilmiyorsan Leylâ'ya sor.

ŞARKI

1-
Pür âteşim açdırma sakın ağzımı zinhâr
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var
Bilmez miyim ettiklerini eyleme inkâr
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var

2-
Aşkınla yürek yaralarım işler onulmaz
Meydân-ı mahabbette bu hicrân unudulmaz
Âşık sana çoksa bana dil-ber mi bulunmaz
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var

3-
Bed-çihre rakîbi aceb âdem mi sanırsın
Bir gün gelir ondan dahi ey şûh usanırsın
Etdiklerine nâdim olursun utanırsın
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var

4-
Her derdine ben sabr edeyim şûh-i cihânım
Leylâ'ya cefâ adetin olsun yine cânım
Te'sîr eder elbet sana bu âh u figânım
Zâlim beni söyletme derûnumda neler var

Günümüz Türkçesiyle:

1-Öfkeden ateş kesilmişim, sakın ağzımı açtırma bana. Zalim! Beni söyletme, içimdekileri bilemezsin. Yaptıklarını inkâr etme, ben bilmez miyim? Ey zâlim, beni söyletme içimdekileri bilmezsin.

2-Yüreğimdeki yaralar aşkınla sürekli kanamakta, bir türlü iyileşmiyor. Sevgi meydanında bu ayrılık acısı unutulmaz. Sana âşık olanlar çoksa, bana sevgili mi bulunmaz. Ey zalim, beni söyletme. İçimdekileri bilemezsin.

3-Ey güzel! Çirkin rakibimi adam mı sanırsın? Bir gün gelir ondan da bıkarsın. Pişman olup yaptıklarından utanırsın. Ey zalim, beni söyletme. İçimdekileri bilemezsin.

4-Ey dünya güzeli sevdiğim! Senin her derdine sabrederim. Sen yine Leyla'ya cefa etmeye devam et. Elbet gün olur, bu ahlarım ve inleyişlerim seni etkiler. Ey zalim! Beni söyletme. İçimdekileri bilemezsin.

ŞEREF HANIM

1809'da İstanbul'da doğdu, 1861'de yaşamını yitirdi. Yenikapı Mevlevihanesi kabristanına defnedildiği sanılıyor. Mehmed Nebil Bey'in kızıdır. Şairi bol ve kültürlü bir ailenin mensubudur. Kadirî ve Mevlevî tarikatlarına girdiği biliniyor. Sıkıntılarla dolu bir yaşam sürdü. Padişah II. Mahmud ve Valide Sultan'a yazdığı şiirlerinde bu sıkıntıları anlatır. Geleneksel kalıplar içinde kalan şiirleri sadelikleri ve düzgün anlatımlarıyla dikkat çeker. İlk kez 1867'de Matbaa-i Âmirane'de basılmış bir divanı var.

GAZEL

1-
Dildeki dag-i füruzanım ile eğlenirim
Geceler kendi çerağınım ile eğlenirim

2-
Ederim züver-i aguse-i hayalim yari
Daima hidmet-i mihmanım ile eğlenirim

3-
Söyletip çektiğini şuh-i cefakârından
Sergüzeşt-i dil-i nalânım ile eğlenirim

4-
Komaz avare vü tenha beni manend-i safa
Yine derd-ü gam-i cananım ile eğlenirim

5-
Dest-i ahım dokunup saz-i derunun teline
Nağme-i nale vü efganım ile eğlenirim

6-
Söyleyip serd-i mihmetle nice taze gazal
Şeref eş'ar-i perişanım ile eğlenirim

Günümüz Türkçesiyle:

1-Gönlümdeki yanan yaralarımla eğlenirim, geceleri kendi çerağımla eğlenirim.

2- Sevgiliyi hayalimin kucağının süsü yaparım. Sürekli bu konuğuma hizmet etmekle eğlenirim.

3- Edici sevgiliden çektiğim eziyeti söyletip ağlayan gönlümün serüveniyle eğlenirim.

4-Safa gibi beni serbest ve yalnız bırakmaz. Yine de sevgilimin dert ve üzüntüsüyle eğlenirim.

5-Ahımın eli içimin sazının teline dokunup inilti ve ağlayışlarımın ezgisiyle eğlenirim.

6-Sıkıntı etkisiyle nice yeni gazel söyleyerek Şeref, perişan şiirlerimle eğlenirim.

TAHMÎS-İ GAZEL-İ FUZÛLÎ

I-
Aşk ile bihûde âyâ etdiğim gavgâ nedir
Gerçi Mecnûnum sorulsa bilmezim Leylâ nedir
Özge bî-hûşum ki bilmem matlabım hâlâ nedir
Öyle ser-mestim ki idrâk etmezim dünyâ nedir
Ben kimim sâkî olan kimdir mey-i sahbâ nedir

2-
Cân fedâ etmekde yara sanma ibrâm isterim
Ben şehîd-i tiğ-i aşk olmak ile nâm isterim
Cümle hâtır-hâh u maksûdum velî tâm isterim
Gerçi canandan dil-i şeydâ için kâm isterim
Sorsa cânân bilmezim kâm-ı dil-i şeydâ nedir

3-
Çekme gam yâr ey gönül etmez ise arz-ı cemâl
Alem-i endîşede amadedir bezm-i visal
Pertev-i mihr-i mahabbet dilde buldukda kemâl
Vasldan ger âşıkı müstağni eyler bir hayâl
Aşıka ma'şûkdan her dem bu istiğna nedir

4-
Kıymet-i cân u serin hâşâ bilen arif değil
Fikret-i imrûz ile ferda bilen arif değil
Ârzû-yı cennet ü havra bilen arif değil
Hikmet-i dünyâ vü mâ-fîhâ bilen arif değil
Arif oldur bilmeye dünyâ vü mâ-fîhâ nedir

5-
Pend edip derdin Şeref bir bilme sabr et her demi
Vâkıf-ı râz eyleme âhınla yâd u mahremi
Gör ne hâle kor imiş derd-i mahabbet âdemi
Âh u feryadın Fuzûlî incidipdir âlemi
Ger belâ-yı aşk ile hoşnûd isen gavgâ nedir

Günümüz Türkçesiyle:

1-Acaba aşk yüzünden neden boşuna kavga etmekteyim? Mecnûn'um ama, sorulsa Leylâ'nın ne olduğunu bilmem. Değişik bir deliyim, ne istediğimi bilmem, öyle sarhoşum ki, ne dünyayı, ne kendimi, ne sâkîyi, ne de şarabı tanıyorum.

2-Sevgili uğrunda canımı feda etmek için ısrar beklediğimi sanma. Ben aşk kılıcıyla şehit olarak ün kazanmayı, isteklerimin eksiksiz gerçekleşmesini isterim. Her ne kadar çılgın gönlüm için sevgilinin beni mutlandırmasını istersem de, sevgili sorsa deli gönlümün neyle mutlu olacağını bilmem.

3-Ey gönül! Sevgili güzelliğini göstermese de üzülme; sevgi güneşinin ışığı gönlü aydınlatınca, düşünce (hayal) aleminde kavuşma meclisi hazırdır. Aşık, sevgilinin hayaliyle yetinip kavuşmaktan çekinirken, sevgilinin âşığa bunca nazlanması nedendir?

4-Canının başının kıymetini bilen, bugünün yarının kaygusunda olan, cenneti ve hurileri düşünen asla arif değildir. Dünya ve dünyadaki varlıklar hakkında bilgi sahibi olan arif değildir. Arif dedikleri, dünyayı ve dünya ile ilgili şeyleri bilmeyen kişidir.

5-Ey Şeref! Öğüt verip, her zamanı bir tutma, âhınla tanıdığa yabancıya (herkese) sırlarını açıklama derdin. Aşk derdi insanı ne hale kormuş gör. Fuzûli! Ahlann inleyişlerin herkesi rahatsız etti. Eğer aşk belasıyla başın hoşsa, bu kavganın sebebi nedir?

OSMAN NEVRES

(Sakız, 1820/21-İstanbul, 1876) 19. Yüzyıl Osmanlı sahası Türk edebiyatının temsilcilerinden ve "Encümen-i Şuarâ" şairlerindendir. Valilik kitabetinde, Hariciye Mektûbî Kaleminde görev yaptı. Ömrünün büyük bir kısmını İstanbul dışında geçirmiş, yıllarca Irak'ta yaşamış, şiirler, buradaki Türkler arasında büyük bir şöhret bulmuştur. Mersiye, Destâr-ı Hayâl, Divan, Eser-i Nâdir, Külbe-i Ahzân gibi eserleri bulunmakta olan şairi daha çok şarkıları ve mersiyeleriyle tanınmıştır.

GAZEL

1-
Sînemde ger müessir bir dûd-ı âh olaydı
Ruh-sârını yakardım ger gökde mâh olaydı

2-
Evvel senin elinden şekvâya ben giderdim
'Âlemde âşıkâna bir dâd-hâh olaydı
3-
Zülfün görenlerin hep bahtı siyâh olurmuş
Tek zülfünü göreydim bahtım siyâh olaydı

4-
Olmazdı kalb-i mahzûn tâ böyle zâr u mecnûn
Çeşmin kılaydı efsûn zülfün penâh olaydı

5-
El çekdim ey vefâsız vaslın temettu'undan
Rûyına bâri bende tâb-ı nigâh olaydı

6-
Kasd eylemek rakîbe kûyunda pek günehmiş
Ben hasmım öldüreydim koy bir günâh olaydı

7-
Hattın Habeş kuluyla alsaydı Fas diyârın
Zülfün sevâd-ı Çîne tek pâdişâh olaydı

8-
Ömrüm içinde senden ger bir vefâ göreydim
Râzı idim gâmıñla ömrüm tebâh olaydı

9-
Güçmüş murâda ermek Nevres vefâ yolunda
Ey kâş kûy-ı yâre bir başka râh olaydı

Günümüz Türkçesiyle:

1-Eğer gönlümde etkili bir âh ateşi olsaydı, gökte bir ay bile olsan yanağını yakardım.

2-Bu dünyada âşıklar için adalet dağıtan bir yer bulunsaydı, buraya giderek, senin yaptıklarından ötürü şikâyetçi olan ilk kişi ben olurdum.

3-Senin zülfünü gören herkesin bahtı siyah olurmuş. Tek senin zülfünün bir telini bile görseydim de benim de bahtım siyah olsaydı (aldırmazdım).

4-Gözün büyülese ve saçın sığınak olsaydı, (o vakit) bu hüzünlü kalbim böylesine inlemez ve divâneye (mecnuna) dönmezdi.

5-Ey vefâsız! Sana kavuşmamın sağlayacağı faydalardan vazgeçtim (ama), keşke bende senin yüzüne bakma gücü olsaydı (olabilseydi).

6-Senin bulunduğun yerde rakibin canına kastetmek çok günahmış. Ben o rakibi öldürseydim de, günah olursa olsaydı, (gam yemezdim)."

7-Fermanın (ayva tüylerin) zenci köleyle Fas diyarını alsaydı ve saçın Çin ülkesinin yegâne hükümdarı olsaydı.

8-Yaşadığım süre zarfında eğer senden bir kez olsun vefâ görseydim, tüm ömrüm senin gamınla mahvolsaydı (razıydım).

9-Ey Nevres! Vefâlı olma yolunda (aşka vefa göstererek) murada ermek ne kadar da zor imiş. Keşke sevgilinin bulunduğu yere (ve dolayısıyla kendisine ulaşmak için) bir başka yol bulunsaydı.

YENİŞEHİRLİ AVNİ

(1826, Yenişehir – 1884, İstanbul) Asıl adı Hüseyin'dir. Türk şiirinin Batı'ya açıldığı bir dönemde divan şiiri tarzını devam ettirmiş bir şairdir. Özel öğrenim görerek yetişti. Arapça, Farsça, Rumca ve bir miktar Fransızca öğrendi. Devlet dairelerinde kâtiplik ve memurluk yaptı. Eserlerinde tasavvufî konulara ağırlık verdi. Son yıllarında Üsküdar Bidayet Mahkemesi üyesi olarak görev yapan şair, Encümen-i Şuara Topluluğu içinde yer aldı. Şiirlerinin toplandığı bir Divan'ı, Âteşkede adlı tamamlanmamış bir mesnevisi vardır.

GAZEL

1-
Halkın iki çeşmi reşehât-ı nem içindir
Mihnetkede-i kevn ü mekân matem içindir

2-
Çıkmış kimi eflâke kimi yerlere geçmiş
Arzîn ü semâvât benî Âdem içindir

3-
Biz cûy-î hurûşân-ı beyâbân-ı firakız
Taşlarla döğündüklerimiz bir yem içindir

4-
Her dem ki biz Allah deyip secde-güzârız
Dîdârına mahrem olacak bir dem içindir

5-
Avnî bana lâzım mı tesellâ-yı zamâne
Zîrâ ki dil ü cân u vücûdum gam içindir

Günümüz Türkçesiyle:

1- İnsanların iki gözü, göz yaşı akıtmak için; bir eziyet yeri olan bu dünya ise yas tutmak içindir. (Onun için yaratılmıştır.)

2- Yerler ve gökler insanoğlu içindir. (Bu yüzden) Kimi göklere çıkmış, kimisi de yerin dibine geçmiştir.

3- Biz ayrılık çölünün coşan ırmağıyız. Taşlara çarpa çarpa akmamız, bir denize ulaşmak içindir.

4- Her zaman "Allah" diyerek secde edişimiz, senin yüzünü bir an bir an görebilmek içindir.

5- Avnî, bana zamanın avutması lâzım değildir. Çünkü gönül, can ve vücudum gam (çekmek) için yaratılmıştır.

HERSEKLİ ARİF KİKMET

(1839- 1903) Divan şiirinin son temsilcilerindendir. Hersek'te Mostar şehrinde doğdu. Küçük yaşta babasını ve büyük babasını kaybetti. Ailece Bosna'ya göç ettiler. 1854'te İstanbul'a gelerek öğrenimine başladı. Mahkemelerde görev yaptı. Şiirde XVII. yüzyılın büyük üstadları Nailî ve Fehîm'in yolunu takip etti. Hersekli Arif Hikmet, başta tasavvuf olmak üzere, İslâmi bilimleri çok iyi bilirdi. Şiirleri arasında en önemlileri gazelleridir. Bu gazellerde XVII. yüzyıl divan şairlerinden Naili ile Fehim'in büyük etkileri bulunduğu görülür. Divan'ı, Levâyih-ul-Hikem ve Levâmi-ul-Efkâr, Sevânih-ul-Beyân adlı eserleri de vardır.

NAAT

1-
Hudânın en büyük ihsanı sensin yâ Resûlallâh
Benim her derdimin dermanı sensin yâ Resülallâh

2-
Cihan medhûş-ı hayrettir zuhûr-ı mu'cizâtmdan
Tarikat ehlinin burhanı sensin yâ Resûlallâh

3-
N'ola arş olsa ferş-i südde-i bâb-ı inâyâtım
Saadet mülkünün sultanı sensin yâ Resûlallâh
4-
Seninle anlaşıldı şîve-i ahkâm-ı ayniyyet
Berât-ı vahdetin unvanı sensin yâ Resûlallâh

5- Seninle anlaşıldı şîve-i ahkâm-ı ayniyyet
O vechinsûret-i Rahmanı sensin yâ Resûlallâh

6-
Alîl-i derd-i aşk u şevkıon olsun dâima Hikmet
Bize gösterdi sirr-ı men reânî sensin yâ Resûlallâh

Günümüz Türkçesiyle:

1- Huda'nın en büyük bağışı sensin ey Allah'ın Resulü. Benim her derdimin dermanı sensin ey Allah'ın resulü.

2- Cihan, gösterdiğin mucizelerden şaşkına dönmüştür. Tarikat ehlinin fikrini işba ta delîli sensin ey Allah'ın resulü.

3- Saadet ülkesinin sultanı ey Allah'ın resulü, göğün dokuzuncu katı, senin iyilikler kapının eşiğindeki hasır olsa, bu çok mu gariptir?

4- Birlik fermanının başlığı ey Allah'ın resulü, aslî hükümlerin üslûbu seninle anlaşıldı.

5- İnsanlığın alnı, güzelliğinin nuruyla süslendi. O çehrenin Rahman Sûresi sensin ey Allah'ın resulü.

6- Hikmet, daima, aşkının ve arzunun derdiyle hasta olsun. "Men reânî" sırrı bize gösterdi ki, bundan kasdedilen sensin ey Allah'ın resulü.

KAYNAKÇA

Abdülbaki Gölpınarlı, Divan Şiiri, İstanbul, 1955.
Abdülbaki Gölpınarlı, Nedim Divanı, İstanbul, 2005.
Abdülbaki Gölpınarlı, Nâili-i Kadîm Divanı, İstanbul, 1953.
Abdülbaki Gölpınarlı, Şeyh Galib Divanı, İstanbul, 1953.
Abdülkadir Karahan, Figânî ve Divançesi, İstanbul, 1966.
Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı (5 cilt), İstanbul, 1997.
Ahmet Necdet, Bugünün Diliyle Divan Şiiri Antolojisi, İstanbul, 2004.
A. Fuat Bilkan, Nabi Divanı, Ankara, 2011.
A. Nihat Tarlan, Hayali Bey Divanı, İstanbul, 1945.
A. Nihat Tarlan, Necati Beg Divanı, İstanbul, 1963.
A. Nihat Tarlan, Zati Divanı, İstanbul, 1968.
Cemal Kurnaz, Halil Çeltik, Divan Şiiri Şekil Bilgisi, Ankara, 2010.
Cemal Kurnaz, Eski Türk Edebiyatı, İstanbul, 2011.
Cihan Okuyucu, Divan Edebiyatı Estetiği, İstanbul, 2010.
Coşkun Ak, Muhibbi Divanı, Ankara 1987.
Fahir İz, Eski Türk Edebiyatında Nazım, Ankara, 2011.
Ferit Devellioğlu, Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lugat, İstanbul, 2012.
Feride Turan, Su Kasidesi, Eskişehir, 2013.
Halil Erdoğan Cengiz, İzahlı Divan Şiiri Antolojisi, Ankara, 1998.
Haluk İpekten, Nailî Divanı, Ankara 1990.
Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı & Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul, 2011
İskender Pala, Akademik Divan Şiiri Araştırmaları, İstanbul, 2012.
İskender Pala, Kronolojik Divan Şiiri Antolojisi, İstanbul, 2013.
İsmail Parlatır, Fuzuli Divanı, Ankara, 2012.
Kolektif, Türk Klasikleri c.1-10, İstanbul, 1992.
Mehmet Fuad Köprülü, Divan Edebiyatı Antolojisi, Ankara, 2006.
Mehmet Kahraman, Divan Edebiyatı Üzerine Tartışmalar, s. 71-76 İstanbul, 1996.
Mehmed Çavuşoğlu, Hayreti Divanı, İstanbul, 1981.
Mehmed Çavuşoğlu, Yahya Bey Divanı, İstanbul, 1977.
Metin Akkuş, Nefî Divanı, Ankara 1993.
Mine Mengi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, 2007.

Muharrem Ergin, Kadı Burhaneddin Divanı, İstanbul, 1980.
Muhsin Kalkışım, Şeyh Galip Divanı, Ankara 1994.
Mustafa İsen, Cemal Kurnaz, Şeyhî Divanı, Ankara, 1990.
Necmeddin Halil Onan, Divan Şiiri Antolojisi, İstanbul, 1988.
Sabahattin Küçük, Bakî Divanı (Tenkitli Basım), Ankara 1994.
Şeyh Galip. Hüsn ü Aşk (Haz. Hüseyin Ayan ve Orhan Okay), İstanbul, 1992.
Vasfi Mahir Kocatürk, Divan Şiir Antolojisi, Ankara, 1963.

Bergler şu'le-i şevk olduğunu hep biliriz
Saklasın ister ise, dağ-ı derunun lale

Nabi

